Helsinki

Kaupunkiympäristön julkaisuja 2019:14

Munkkiniemen puistotien ympäristöhistoriaselvitys

Helsinki

Pia Kuusiniemi, Pauliina Korhonen

Munkkiniemen puistotien ympäristöhistoriaselvitys

Kaupunkiympäristön julkaisuja 2019:14

Kuvat, ellei toisin mainita: LOCI maisema-arkkitehdit Oy
Taitto: LOCI maisema-arkkitehdit Oy

Julkaisija | Helsingin kaupunki / kaupunkiympäristön toimiala / Kaupunkitila- ja maisemasuunnittelu
Vastuuhenkilö | Aino Leskinen, puh. 09 310 20825
Kartta-aineistot | @ Kaupunkimittausosasto, Helsinki
Kannen kuva | Munkkiniemen puistotie vuonna 1971, S. Valanto/HKMKA
ISBN | 978-952-331-631-7 (verkkoversio)
ISSN | 2489-4230 (verkkojulkaisu)

Sisällys

Johdanto 7

1. Selvitysalueen tausta ja nykytilanne 8
- Kaavatilanne 9
- Suojelutilanne 9
- Vireillä olevat hankkeet 10

2. Munkkiniemen varhaista aluehistoriaa 12
- 1500-1600-luvut: talonpoikaiskylästä kartanoksi ja säteriratsutilaksi 14
- 1700-luku: sotavuosien säteriratsutilasta verotilaksi 15
- 1800-luku: Munkkiniemen kartano nousee loistoonsa 16

3. Munkkiniemen kaupunginosa rakentuu 18
- Raitiotie Munkkiniemeen 21
- Suunnitelmat Munkkiniemi-Haaga -yhteiskunnasta 22
- Munkkiniemi rakentuu 24

4. Selvitysalueen asemakaavahistoriaa 28
- Vuoden 1915 Munkkiniemi-Haaga -suunnitelma 29
- Vuoden 1918 Suur-Helsingin asemakaava – `Pro Helsingfors´ 31
- Vuoden 1950 asemakaava 32
- Myöhemmät asemakaavat 33

5. Selvitysalueen kehittyminen osa-alueittain 34
- Osa-alue 1: Munkkiniemen aukio 36
- Osa-alue 2: Laajalahden aukio ja Munkkiniemen puistotie 25 edusta 40
- Osa-alue 3: Munkkiniemen puistotien puukujanne 46
- Materiaalit 53

6. Selvitysalueen ympäristöhistoriallinen arvo ja muutoksensietokyky 54
- Osa-alue 1: Munkkiniemen aukio 55
- Osa-alue 2: Laajalahden aukio ja Munkkiniemen puistotie 25 edusta 55
- Osa-alue 3: Munkkiniemen puistotien puukujanne 56
- Ympäristöhistoriallisesti arvokkaat elementit selvitysalueella 58
- Muutoksensietokyky 59
- Saarisen suunnitelman toteutuneisuus 60

7. Selvitysalueen kehittämisperiaatteet 62
- Yleistä kehittämisperiaatteista 63
- Kehittämisperiaatteet 64
- Osa-alue 1: Munkkiniemen aukion kehittämisperiaatteet 66
- Osa-alue 2: Laajalahden aukion ja Munkkiniemen puistotie 25:n kehittämisperiaatteet 66
- Osa-alue 3: Puukujanteen kehittämisperiaatteet 67

Lähdeluettelo 68

Liitteet 74

Liite 1 Mittakaavavertailuja Helsingin puukujannekaduista 74

Liitteet 2-10 Kuvasarjat 78

Liite 11 Maankäytöllisesti ja kaupunkitilallisesti Saarisen suunnitelmasta poikkeavat alueet 95

Kuva 1: Ilmakuva noin vuodelta 1930. Kuvassa erottuu Munkkiniemen puistotien puukujanne ja raitiotien reitti. / HKMKA

Johdanto

Munkkiniemen alue on kaupunkisuunnittelun ja maankäytön historian kannalta mielenkiintoinen alue, jota on selvitetty useissa eri teoksissa 1940-luvulta lähtien. Alueeseen kiteytyy erilaisia vaiheita, joita voi tutkia niin kartanoiden kehittymisen kuin Helsingin esikaupunkialueiden muodostumisen tai kaupunkipolitiikan näkökulmasta. Munkkiniemessä sijaitsee useita kulttuurihistoriallisesti merkittäviä rakennuksia ja alueita, joista on laadittu historiaselvityksiä. Niistä saa runsaasti tietoa alueen vaiheista. Tämän ympäristöhistoriaselvityksen tarkoituksena on ollut tarkastella erityisesti Munkkiniemen puistotien, Munkkiniemen aukion sekä Laajalahden aukion historian vaiheita ympäristöhistoriallisesta näkökulmasta. Tavoitteena on ollut saattaa varsin runsas olemassa oleva tieto yhteen pakettiin sekä täydentää sitä tarvittavin osin. Yhteen kootun tiedon myötä on osoitettu selvitysalueen ympäristöhistorialliset arvot ja ominaispiirteet, jotka puolestaan auttavat tulevaisuudessa kaupunkisuunnittelullista päätöksentekoa.

Selvitystä varten on käyty läpi historiallista arkistomateriaalia erityisesti valokuvien, karttojen sekä suunnitelmapiirustusten ja -selostusten osalta. Kunnallishallinnollisia kertomuksia, päätöksiä, lehtiartikkeleita ja muita tekstiaineistoja on käyty läpi kohdennetusti. Lisäksi on perehdytty muutamiin aikaisemmin laadittuihin historiaselvityksiin, joista merkittävämpänä mainittakoon historioitsija Per Nyströmin teos `Munkkiniemen vaiheita´.

Selvityksen arkisto- ja kirjoitustyö on tehty kevään 2019 aikana LOCI maisema-arkkitehdit Oy:ssä, missä selvitystä ovat laatineet maisema-arkkitehdit Pia Kuusiniemi ja Pauliina Korhonen sekä maisema-arkkitehtiylioppilas Katariina Väätänen. Helsingin kaupungilta selvitystyötä on ollut ohjaamassa ohjausryhmä, johon kuuluivat: kaupunkitila- ja maisemasuunnittelusta Aino Leskinen ja Minna Terho, asemakaavoituksesta Marina Fogdell ja Sakari Mentu, liikenne- ja katusuunnittelusta Eeva Väistö ja Teppo Pasanen, sekä Helsingin kaupunginmuseolta Johanna Björkman.

Kuva 2: Selvitysalueen sijainti. / Helsingin karttapalvelu 2019.

1. Selvitysalueen tausta ja nykytilanne

Tämä ympäristöhistoriaselvitys koskee Munkkiniemen puistotietä, siihen kaakon puolella liittyvää Munkkiniemen aukiota sekä luoteen puolella liittyvää Laajalahden aukiota. Kokonaisuutena nämä kuuluvat 30 Munkkiniemen kaupunginosaan.

Kaavatilanne

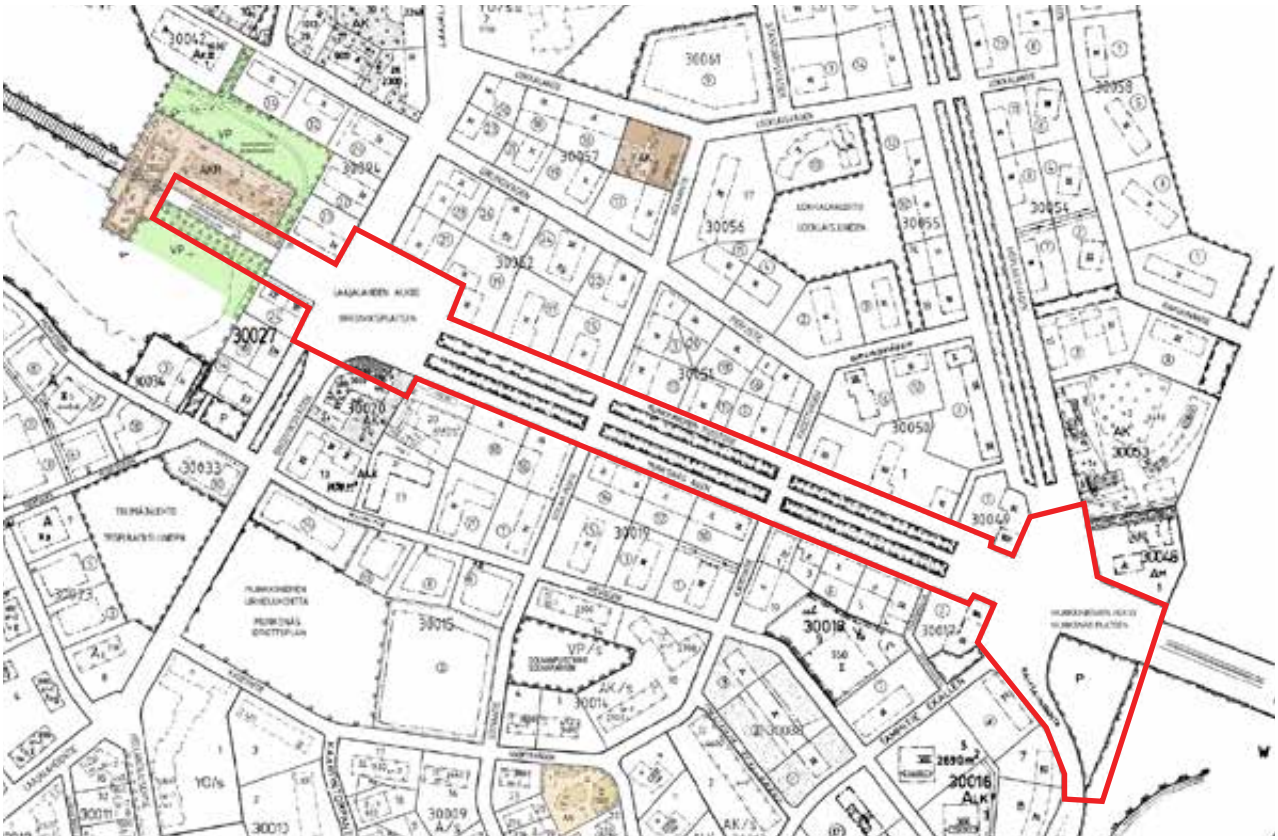
Yleiskaavassa 2016[1] selvitysalue kuuluu valtaosin kantakaupungin alueeseen C2. Kyseisessä kaavassa Munkkiniemen puistotietä pitkin on linjattu baanaverkko. Munkkiniemen aukion katualueet on merkitty pääkaduiksi ja sen poikki on merkitty pikaraitiotien reitti, joka kulkee Paciuksenkatua, Huopalahdentietä sekä Ramsaynrantaa pitkin. Munkkiniemen puistotie 25:n edusta on yleiskaavassa merkinnällä ”asuntovaltainen alue A3”.

Ajantasaisessa asemakaavassa[2] selvitysalue on valtaosin katualuetta, mukaan lukien valtaosan Munkkiniemen aukiosta sekä Laajalahden aukiosta. Suurin osa Munkkiniemen puistotien puukujanteesta ja siellä olevista käytävistä on merkitty kaavassa puistoiksi. Kujanteen Laajalahden aukion kohdalla olevat puut on merkitty kaavaan, mutta puistorajauksen ulkopuolelle. Laajalahden aukion eteläisellä reunalla ja siihen liittyvän rakennuksen kohdalla on vuonna 1996 voimaan tullut asemakaava numero 10172, missä selvitysalueen osa on merkitty aukioksi. Ramsaynrannan ja Munkkiniemen puistotien risteyksen kaakon puoleinen nurkkaus on asemakaavassa puistoaluetta. Munkkiniemen puistotie 25:n kohdalla on vuonna 2014 voimaan tullut asemakaava, jossa Munkinpuiston lammen rannalla oleva puukujanne on merkitty `säilytettäväksi ja tarvittaessa uudistettavaksi puuriviksi´.[3] Lisäksi asemakaavassa on määräykset, että ”tontin osat, joita ei käytetä kulkuteinä tai leikkialueina, tulee hoitaa nurmialueina” ja tonttien ja puistoalueen välisiä rajoja ei saa rajata muutoin kuin alle 1 m korkuisella kasvillisuudella.[4]

Suojelutilanne

Munkkiniemen puistotie 25 rakennus on selvitysalueen ainoa kaavassa suojeltu rakennus (sr-3). Kyseinen Kone Oy:n omistama entinen toimistorakennus muutettiin asuinrakennukseksi ja asunnot valmistuivat kesällä 2019.

Helsingin kaupunginmuseo on vuonna 2006 julkaissut raportin Munkkiniemen rakennusinventoinnista[5], missä Munkkiniemen puistotie, Munkkiniemen aukio ja Laajalahden aukio alueina on arvotettu Saarisen suunnitelman mukaiseksi aukioksi ja katulinjaukseksi. Munkkiniemen puistotie 9-22 korttelit on määritelty `Saarisen suunnitelman mukaisiksi korttelimuodoiksi´. Kortteli 30050 eli Munkkiniemen puistotie 3, 5 ja 7 on merkitty inventoinnissa rajauksella `asemakaavan 2994 (1950) mukaiset tontit ja rakennukset´.

Kuva 3: Ajantasa-asemakaava selvitysalueella. Punaisella rajauksella korostettu selvitysalueen reunat/ Helsingin karttapalvelu 2019.

Kuva 4: Selvitysalueen rajaus Munkkiniemessä. Alueeseen kuului Munkkiniemen puistotie 1-25 osuus, Munkkiniemen aukio sekä Laajalahden aukio. / LOCI maisema-arkkitehdit Oy

Helsingin kaupunki on luokitellut selvitysalueen suurelta osin arvoympäristöksi, arvoluokkaan 1.[6] Perusteluina tälle on: Eliel Saarisen Munkkiniemi-Haaga -suunnitelman mukainen katulinjaus ja symmetrinen kaupunginosan sisääntuloportti. Arvoympäristökortissa arvotekijöiksi nostetaan myös kohteen olennainen liittyminen arvokkaaseen rakennettuun ympäristöön ja kohde on rakennustaiteellisesti aikakauden suunnitteluihanteiden edustava esimerkki (Munkkiniemi-Haaga suunnitelma 1915).

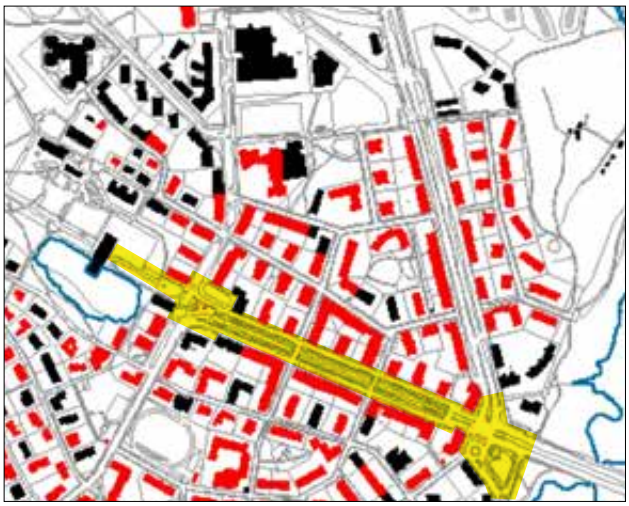
Selvitysalue on osa maakunnallisesti arvokasta Laajalahden kulttuurimaisema-aluetta. Yhtenä arvoperusteluna on alueella oleva ”Eliel Saarisen MunkkiniemiHaaga -suunnitelman pohjalta 1900-luvun alussa rakennettu Munkkiniemen kaupunginosa”[7].

Vireillä olevat hankkeet

Selvitysalueen halki on linjauttu Munkkiniemen baana -hanke, jonka tarkoituksena on parantaa lännestä Tarvon suunnasta keskustaan tulevan pyöräliikenteen reitin jatkuvuutta ja laatutasoa. Munkkiniemen puistotiellä ratkaistavana on mm. pyöräliikenteen sijoittuminen kadun poikkileikkauksessa sekä minkälainen päällyste baanalle laitetaan. Lisäksi Ramsaynrannan suuntaisen pyöräliikenteen reitin laatutason nostoa tavoitteleva Kuusisaaren baana -hanke sivuaa Munkkiniemen aukiota. Hankkeiden myötä vaikutuksia voi olla mm. katujen pysäkki- ja suojatiejärjestelyihin. [8]

Munkkiniemen aukio kuuluu osaksi laajempaa Länsi-Helsingin raitioteiden yleissuunnitelmaa, missä on tarkoitus mahdollistaa kahden uuden raitiotielinjan perustaminen läntisen Helsingin alueelle. [9]

Huopalahdentie on osana Vihdintien bulevardikaupunki -hanketta ja vaikka kyseinen katu ei suoranaisesti kuulu selvitysalueen rajaukseen, vaikuttavat kadulla tehtävä muutokset Munkkiniemen aukiolta avautuviin näkymiin.

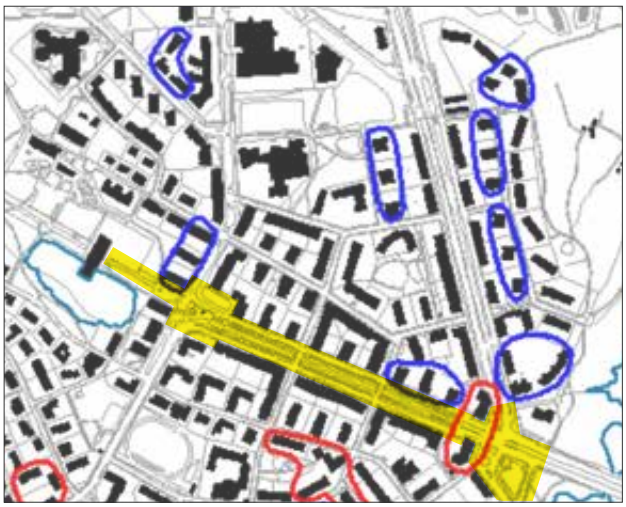

Kuva 5: Selvitysalueen kulttuurihistoriallisesti arvokkaat rakennukset osoitettu kuvassa punaisella. Selvitysalue korostettu keltaisella. / Munkkiniemen rakennusinventointi, 2006.

Kuva 6: Selvitysalueen kulttuurihistoriallisesti arvokkaat alueet. Selvitysalue korostettu keltaisella. / Munkkiniemen rakennusinventointi, 2006.

- *Saarisen suunnitelman mukaiset tontit.*
- *Saarisen suunnitelman mukaiset puistot, aukiot ja katulinjaukset.*
- *Saarisen suunnitelman mukaiset korttelimuodot.*
- *Asemakaavan 2994 (v. 1950) mukaiset tontit ja rakennukset.*

Kuva 7: Arkkitehtoniset kokonaisuudet. Selvitysalue korostettu keltaisella. / Munkkiniemen rakennusinventointi, 2006.

- *Arkkitehtonisesti merkittävä useamman rakennuksen kokonaisuus.*
- *Useamman rakennuksen kokonaisuus.*

2. Munkkiniemen varhaista aluehistoriaa

Munkkiniemen puistotie, Munkkiniemen aukio ja Laajalahdenaukio ovat aikaisemmin kuuluneet osaksi Munkkiniemen kartanon laajoja maita, ja selvitysalueen historia nivoutuu kartanon historian vaiheisiin. Tässä selvitystyössä on keskitytty ensisijaisesti niihin historian vaiheisiin, joiden vuoksi Munkkiniemen puistotien ympäristö on nykyisen kaltainen. Selvitys on painottunut 1900-luvun historiaan, jolloin Munkkiniemen kartanon maat myytiin ja laadittiin Munkkiniemi-Haaga -suunnitelma, jonka myötä Munkkiniemen yhdyskunta alkoi varsinaisesti kehittyä. Tätä aikaisemmat historian vaiheet on käyty läpi hyvin yleisellä tasolla.

Kuva 8: Magnus von Wrightin grafiikka vuodelta 1853. Kuvassa näkyvä tie johtaa kohti Munkkiniemen kartanoa. Kuvassa keskellä on Meilahden silta ja sen oikealla puolella Meilahden kartanon viljelyalueet. Munkkiniemen kartano jää piiloon puiden taakse. / Helsingin kaupunginmuseon kuva-arkisto.

Nimistöstä

Vanhoissa asiakirjoissa 1500-luvun alkupuolella Munkkiniemen alue on merkitty ensin nimellä `Munxneby´ tai `Mungxnesby´, ja vähän myöhemmin muodossa `Munksnäsby´ sekä erilaisina kirjoitusasuversioina tästä. Nimen historiasta ei ole yksimielistä tietoa, mutta yhden teorian mukaan se on peräisin mieheltä, joka on ollut joko munkki tai jonka lisänimi on ollut Munk. Toinen teoria esittää, että nimi juontaisi keskiajalle, jolloin virolaisen Padisen luostarin munkkien tiedetään oleskelleen Helsingin seuduilla.[105]

Munkkiniemen puistotie on osassa 1900-luvun alkupuolen piirustuksista `Stora Alléen´. Tästä on käytetty myös suomennettua versiota `Iso Puistotie´ mm. 1950-luvun asemakaavaselostuksessa. Nykyisin vakiintunut nimi on Munkkiniemen puistotie.

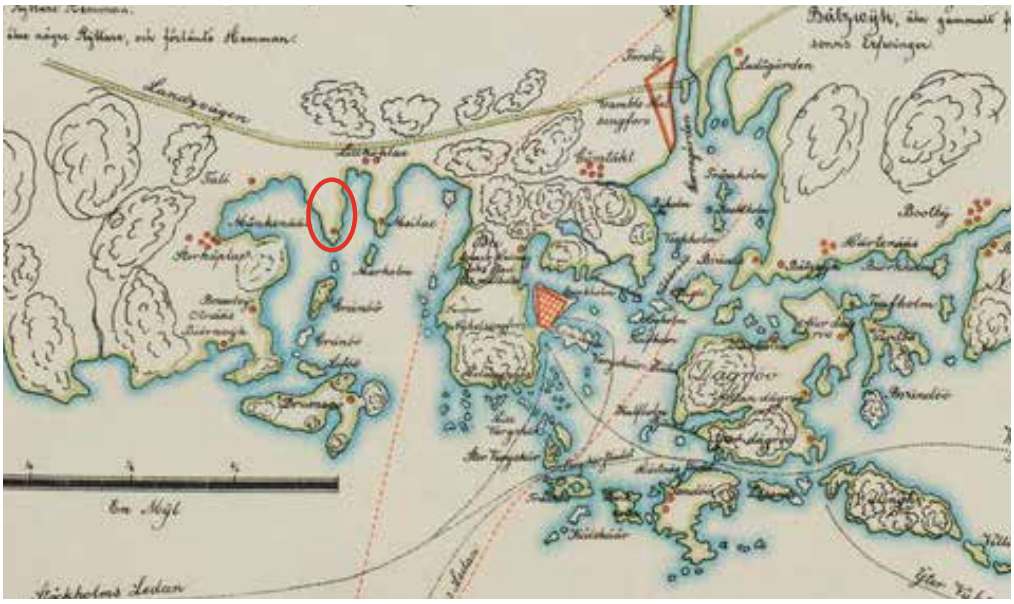
1500-1600-luvut: talonpoikaiskylästä kartanoksi ja säteriratsutilaksi

1500-luvun alkupuolella Munkkiniemessä oli verokirjojen mukaan viisi talonpoikaa, jotka maksoivat yhteensä kolme täysveroa. Kylän tilaluku pysyi samana 1550-luvulle saakka. [10]

Munkkiniemen kartano muodostui, kun Kustaa II Aadolf lahjoitti Munkkiniemen kylän sekä Lauttasaaren, Talin ja Meilahden alueet vuonna 1616 Suomen alitallimestari Gert Skyttelle.[11] Lahjoitukseen sisältyi ehto, että tilat tulisi palauttaa kruunulle siinä vaiheessa, kun suvusta ei enää löytyisi miespuolista tilan haltijaa. Myös siinä tapauksessa, että tilat olisi päätetty myydä, ne olisi tullut tarjota ensin kruunulle.[12] Munkkiniemen talonpoikaiskylä tyhjentyi kartanon perustamisen myötä. [13]

Vuonna 1640 Helsingin kaupunki siirrettiin Vantaanjoen suulta Vironniemelle[14] ja samaan aikaan kuningatar Kristiina lahjoitti mm. Kumpulan, Koskenkylän, Oulunkylän ja Töölön tilat sekä useita saaria kaupungille laidunmaiksi sekä tiilentekopaikoiksi.[15] Samaiseen lahjoitusten ketjuun kuningatar lisäsi myös Munkkiniemen alueet vuonna 1650, mutta Gert Skytten leski Kristiina Fredag sai estettyä sopimuksen ja Munkkiniemi säilyi yksityisessä omistuksessa.[16] Viimeinen Skytten suvun jälkeläinen tilan haltijana oli Gert Skytten pojan poika Evald Gustaf von Schütz, joka kuoli vuonna 1684.

Vuonna 1682 astui voimaan kuningas Kaarle XI:n laatima reduktio, jolla lähdettiin palauttamaan aikaisemmin tehtyjä suurehkoja läänityksiä, jotta valtakunnan varoja saatiin korjattua. Munkkiniemi oli yksi näistä rälssitiloista, jotka joutuivat reduktion alaisiksi ja kartano siirtyi valtion haltuun vuonna 1683.[17] Tämän jälkeen Munkkiniemen tilasta tuli säteriratsutila ja sen ensimmäinen ratsutilallinen oli vuosina 1684-1698 sotakomisaari ja Uudenmaan sekä Hämeen läänien varamaaherra Johan Wittman (1678 lähtien aatelisnimi Gripenberg).[18]

Kuva 9: Topografinen kartta Helsingistä ympäristöineen vuodelta 1646-48. Kartasta huomaa, että maanmittaus ei ollut vielä kovin tarkkaa ja Munkkiniemi on sijoitettu Laajalahden pohjukkaan (korostettu karttaan punaisella soikiolla). Munkkiniemeen on merkitty siellä ollut Gert Skytten tila nimellä `Månksnääs´. / HKM

1700-luku: sotavuosien säteriratsutilasta verotilaksi

1700-luvulla Munkkiniemen kartano toimi yhä säteriratsutilana, missä sen haltijat vaihtelivat. 1700-luvun alussa koko eteläistä ja läntistä Suomea koetteli Isoviha sekä rutto, johon kuoli kaksi kolmasosaa helsinkiläisistä.[19] Vuonna 1713 valtaosa Helsingin alueen rakennuksista poltettiin sotatoimien vuoksi ja kaupunki lähes autioitui.[20] Venäläiset tekivät Helsingistä sotilastukikohdan Uudenkaupungin rauhan sopimiseen saakka eli vuoteen 1721. [21] Myös Munkkiniemen kartano autioitui vuosiksi 1712-1722.[22] Rauhan sopimisen jälkeen Helsinki alkoi rakentua uudestaan[23] ja myös Munkkiniemen kartanolle saatiin tämän myötä uusi haltija.[24]

Vuonna 1744 Munkkiniemen kartano vuokrattiin hollantilaissyntyiselle kauppalaivankapteenille Thomas Mattheiszenille, joka anoi oikeutta lunastaa kartano verotilaksi. Pyyntö hyväksyttiin vuonna 1759.[25] 1700-luvun lopussa kartanon mailla sijaitsi yksikerroksisen, hirsisen, päärakennuksen lisäksi tiilitehdas, saha ja mylly. Tiilitehtaan savea haettiin Munkkiniemen laaksopainanteesta[26], Munkkiniemen puistotien luoteispuolelta. Kartano pysyi Mattheiszeinien omistuksessa 1800-luvun alkupuolelle saakka.

Vuoden 1732 kartassa (ks. kuva 10) Munkkiniemen metsämaista ja kalavesistä[27] näkee, että metsät oli osoitettu Munkkiniemen pohjoisemmille alueille sekä nykyisen Munkkivuoren alueille. Niittyjä oli kartassa esitetty ainoastaan nykyisen Talin sekä Niemenmäen alueen kohdalle. Kartta on kuitenkin varsin karkea esitys tilanteesta ja todennäköistä on, että muun muassa ranta-alueita on laajemminkin käytetty niittyinä ja laitumina.

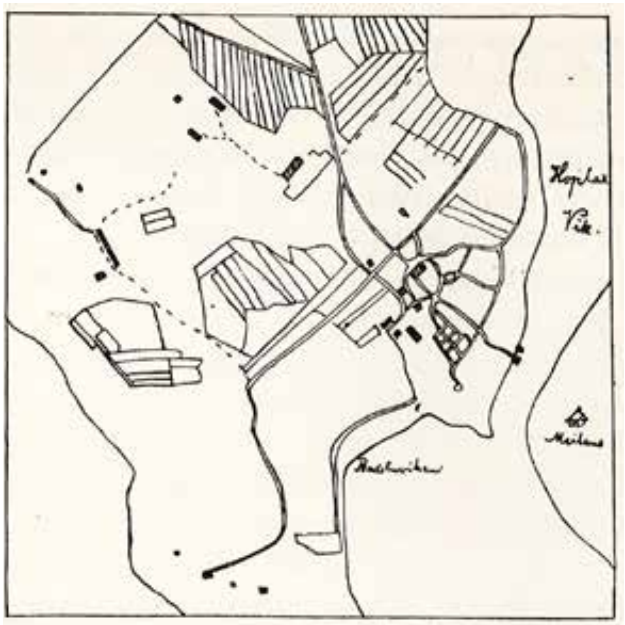
Kuva 10: Kartta Munkkiniemen metsämaista ja kalavesistä vuodelta 1732. / KA

1800-luku: Munkkiniemen kartano nousee loistoonsa

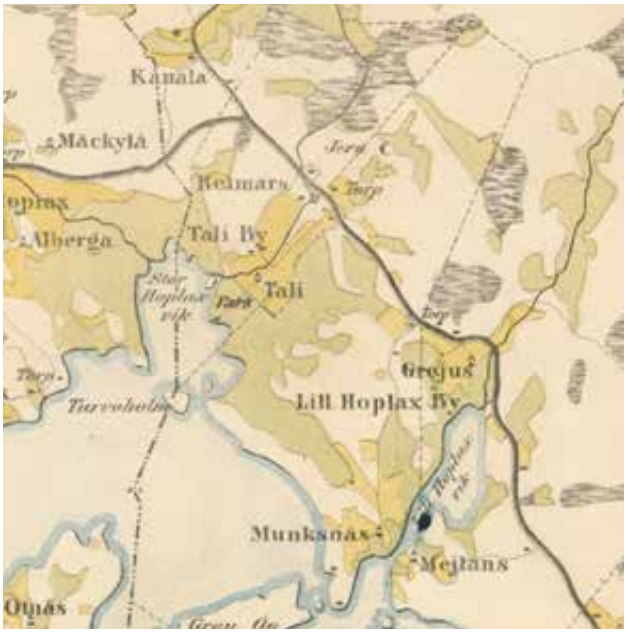
Vuonna 1809 Suomi liitettiin osaksi Venäjää ja vuonna 1812 Helsinki määrättiin autonomisen alueen pääkaupungiksi, mikä vauhditti kaupungin kasvua.[28] 1800-luvun alussa myös Munkkiniemen kartanon rakennuskantaa kasvatettiin ja vuonna 1815 valmistui nykyisen Munkkiniemen kartanorakennuksen keskiosa.[29] Mattheiszeinien lähes 100-vuotinen Munkkiniemen omistuskausi päättyi vuonna 1837, kun kartano ulkotiloineen myytiin arvostetulle kenraalimajuri Anders Edvard Ramsaylle.[30] Ramsayn aikana kartano heräsi loistoonsa ja mm. päärakennuksen arkkitehdiksi valittiin Carl Ludvig Engel. Lisäksi kartanon puutarha suunniteltiin 1830-luvulla englantilaistyyliseksi puistoksi.[31] Vuoden 1840 paikkeilla Ramsay rakensi ensimmäisen sillan Munkkiniemestä kohti Meilahtea[32], suurin piirtein nykyisen Meilahden sillan kohdalle.

Vuonna 1872 laaditussa senaatin kartassa (ks. kuva 15) Munkkiniemen kartanon ympärillä erottuu Ramsayn perustama puutarha käytävineen sekä päärakennukselle johtavien teiden varrelle istutetut puukujanteet.[33] Munkkiniemen laaksopainanteet, kuten Munkkiniemen puistotien linja, olivat viljelykäytössä. Munkkiniemen alueelle on kartassa osoitettu useita rakennuksia, joista osa on ollut torppia tai mäkitupia, joiden avulla kartanot usein turvasivat riittävän työvoiman[34].

1800-luvun loppupuolella Suomen lainsäädäntöä ja asetuksia muutettiin vaiheittain siten, että kartanoista oli aikaisemmasta poiketen mahdollista myydä yli 2 hehtaarin laajuisia alueita aatelissäädyn ulkopuolelle.[35] Samaan aikaan Helsingin kaupungin lähiympäristöön alkoi muodostua useita huvila-alueita kaupunkilaisten kesänviettopaikoiksi. Ilmeisistä mahdollisuuksista huolimatta Ramsayt eivät lähteneet lohkomaan Munkkiniemen maita muuten kuin saarien osalta ja Munkkiniemen alueet pysyivät yhtenäisenä omana alueenaan.[36]

Kuva 11: Gyldenin laatima kartta vuodelta 1837. Kartta on todennäköisesti liittynyt tilan myymiseen kenraalimajuri Ramsaylle ja siinä näkyy kartanon tilanne ennen Ramsayn rakennuttamia suuria muutoksia. / Per Nyström, Munkkiniemen vaiheita, s.35.

Kuva 12: Ote Claës Nybergin vuonna 1845 laatimasta kartasta Helsingin alueista. Kartassa erottuu hyvin Munkkiniemen laaksopainanteiden sekä savisten rantojen pellot ja niityt. / HKMKA

Kuva 13: Carl Adolph Hårdhin piirros Munkkiniemestä ja Meilahdesta vuodelta 1859. Piirroksessa näkyy kyseisten alueiden kartanorakennukset ja rantojen laidunniityt. / MVKA

Kuva 14: Ote mustavalkoisesta valokuvasta, joka on otettu Adolf Plantinin vuonna 1855 maalaamasta teoksesta. Kuvassa Munkkiniemen tilan päärakennus on kuvattu Meilahden suunnasta. Maalauksesta saa käsityksen siitä, minkälaista Munkkiniemen maisema oli 1800-luvulla. / valokuva MVKA, alkuperäinen maalaus yksityisomistuksessa.

Kuva 15: Ote vuosina 1870-71 laaditusta senaatin kartasta, missä Munkkiniemen tilan alueet on esitetty aikaisemmin laadittuja karttoja tarkemmin. Kuvassa erottuu mm. tilan päärakennukselle johtaneet puukujanteet. / HKMKA

3. Munkkiniemen kaupunginosa rakentuu

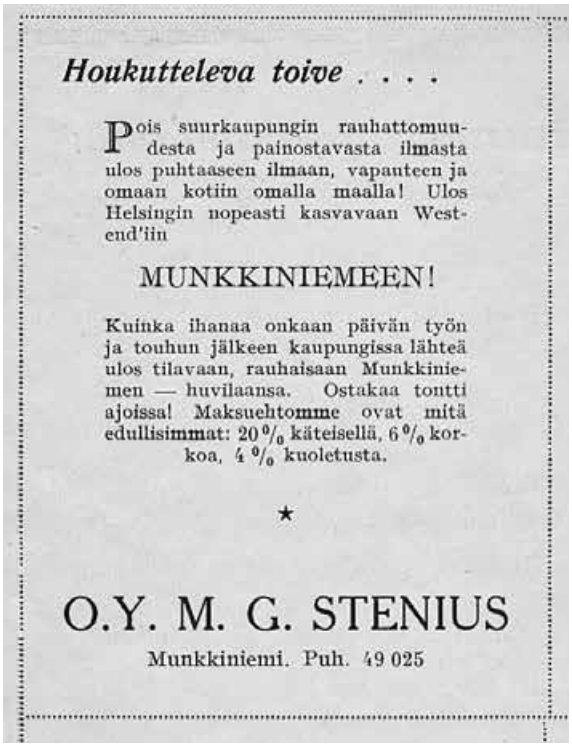
Kuva 16: Kuva Munkkiniemen kartanon päärakennuksesta vuodelta 1908 eli pari vuotta ennen kuin suurin osa kartanon maista myytiin M.G. Stenius Oy:lle. / HKMKA

Munkkiniemen alueen historiaan ja kehitykseen vaikuttivat 1900-luvun alkupuolella oleellisesti kaksi tekijää: 1) muutokset Suomen lainsäädännössä liittyen tilojen palstoittamiseen sekä 2) teollistuvan yhteiskunnan myötä tapahtuva muuttoliikenne kohti kaupunkeja. Vuoden 1916 jakoasetuksessa ja vuonna 1926 säädetyssä laissa maanlohkomista rajoittavat säädökset vapautettiin lopullisesti[37], mikä mahdollisti muun muassa grynderitoiminnan kehittymisen. Aikaisemmin suuria maa-alueita hankittiin ensisijaisesti maataloudellisen tuotannon kasvattamiseen, mutta 1900-luvun alussa kaupunkien ympäristöön syntyi useita osakeyhtiöiden omistamia alueita, joiden tarkoitus oli tavoitella voittoa maan arvonnousun perusteella.[38]

Vuonna 1910 Anders Ramsayn poika George Ramsay päätti myydä valtaosan omistamistaan kartanon maista ja kauppa sovittiin M.G. Stenius Oy:n kanssa 12.9.1910.[39] Kaupassa Munkkiniemen kartanon päärakennus ja sen edustapuisto lohkottiin omaksi 9,5 hehtaarin suuruiseksi Villa Munksnäs-nimiseksi tilaksi, minne Ramsay jäi itse asumaan.[9] M.G. Stenius Oy:n johtotehtävissä oli tuolloin Leopold Lerche, joka oli kiinnostunut kiinteistömarkkinoista ja yhtiö osti Munkkiniemen nimenomaan grynderitoimintaa ajatellen.[40]

Munkkiniemen myyminen herätti pääkaupungin ja sen lähiympäristön asukkaissa huomiota ja lehtikirjoituksissa ihmeteltiin, miten Helsingin kaupungin hallintoviranomaiset olivat antaneet tapahtua näin laajan alueen myymisen yksityisen yhtiön omistukseen sen sijaan, että maat olisi ostettu kaupungin omistukseen.[41] Helsingin kaupunkialueen laajenemisen esteeksi oli 1900-luvun alussa alkanut muodostua se, että kivikaupungin ympärille oli muodostunut huvilayhdyskuntien ja vapaasti kasvaneen esikaupunkiasutuksen nauha.[42] Suunnitelmallinen kaupungin kehittäminen alkoi olla kasvavalle Helsingille ratkaisevan tärkeää ja Munkkiniemi-Haaga -alue olisi ollut siinä keskeinen palanen.

Munkkiniemi edustaa osaltaan myös Helsingin esikaupunkien historiaa. Munkkiniemen lisäksi esimerkiksi Lauttasaari ja Marjaniemi syntyivät Suomen taloudellisen nousukauden aikaan, jolloin oli suuri luotto huvilaesikaupunkien syntyyn ja kehittymiseen.[43] 1900-luvun alussa Helsingin kaupunki alkoi puuttua esikaupunkien kehittymiseen suurilla maahankinnoilla mm. Oulunkylässä, Pakilassa, Tuomarinkylässä, Malmilla ja Herttoniemessä. Näillä kaupungin ostamilla mailla rakentaminen usein hidastui tai pysähtyi kokonaan, jolloin esikaupunkiasutusta alkoi voimakkaammin kehittyä yksityisessä omistuksessa oleville alueille, kuten Munkkiniemeen.[44]

Houkutteleva toive . . . .

Pois suurkaupungin rauhattomuudesta ja painostavasta ilmasta ulos puhtaaseen ilmaan, vapauteen ja omaan kotiin omalla maalla! Ulos Helsingin nopeasti kasvavaan West-end'iin

MUNKKINIEMEEN!

Kuinka ihanaa onkaan päivän työn ja touhun jälkeen kaupungissa lähteä ulos tilavaan, rauhaisaan Munkkiniemen — huvilaansa. Ostakaa tontti ajoissa! Maksuehtomme ovat mitä edullisimmat: 20 % käteisellä, 6 % korkoa, 4 % kuoletusta.

★

O.Y. M. G. STENIUS

Munkkiniemi. Puh. 49 025

Kuva 17: M.G. Stenius Oy:n mainos vuonna 1929 Suomen kenttäratsastusseuran kilpailuohjelmassa. / Doria

M.G. Stenius Oy - yhtiö Munkkiniemen rakentumisen takana

M.G. Stenius Oy perustettiin vuonna 1895, kun kauppapuutarhuri Mårten Gabriel Stenius oli joutunut huomattavaan velkaan pankeille. Pankit olivat suositelleet Steniusta hankkimaan uutta pääomaa ja sen myötä hän luovutti Leppäsuon puutarhaliikkeensä ja Backaksen tilansa Stenius-yhtiölle. Alkuun suurimman osan yhtiön osakkeista omistivat Suomen Pankki, Kansallis-Osake-Pankki ja Suomen Yhdys-Pankki. Pankit kuitenkin pitivät yritystä varsin epävarmana ja halusivat päästä sen osakkeista eroon, minkä vuoksi ne päätyivät hankkimaan yhtiön osakkaiksi kaksi varakasta helsinkiläistä liikemiestä: kauppiaat Julius Tallberg ja Karl Herman Renlundin. Mårten Stenius luopui johtajantoimestaan vuonna 1904, mutta pysyi yhtiön palveluksessa kuolemaansa eli kevääseen 1906 saakka.

Mårten Steniuksen jälkeen yhtiön johtotehtäviin astui liikemies Leopold Lerche, ja hänen myötänsä yhtiön toiminta laajeni huomattavasti entiseen nähden. Lerche oli kiinnostunut kiinteistömarkkinoista ja niin ollen myös Oy. M.G. Stenius alkoi toimimaan tällä saralla. Stenius-yhtiön lisäksi Lerche oli vuodesta 1906 lähtien yksi pääosakkaista Helsingin Raitiotie- ja Omnibus Oy:ssä. Leopold Lerche toimi Stenius -yhtiön hallituksen puheenjohtajana vuonna 1927 tapahtuneeseen kuolemaansa saakka.

Mårten Steniuksen vanhin poika, maisteri Sigurd Stenius, liittyi neljänneksi osakkaaksi yhtymään vuonna 1907. Hänet myös nimettiin yhtiön toimitusjohtajaksi vuonna 1908 ja tässä toimessa hän pysyi yhtiön toiminnan päättymiseen eli vuoteen 1938 asti.

(Lähde: Nyström, Per. Munkkiniemen vaiheita. 1946)

Raitiotie Munkkiniemeen

M.G. Stenius Oy:ssä katsottiin, että Munkkiniemen alueen kehityksen kannalta ensisijaista oli saattaa kuntoon julkinen liikenne kohti kaupungin keskustaa ja sitä varten yhtiö hankki jo samana vuonna toimiluvan raitiotiereitin rakentamiseen.[45] Seuraavan vuonna yhtiö ryhtyi neuvottelemaan Helsingin Raitiotie & Omnibus Oy:n kanssa siitä, että liikenneyhtiö käyttäisi toimilupaa hyväkseen. Neuvottelut herättivät alusta alkaen huomiota, sillä neuvotteluiden keskellä olevat Leopold Lerche ja Julius Tallberg olivat molemmat sekä Stenius-yhtiön että raitiotieyhtiön suuria osakkeenomistajia ja johtokunnan jäseniä.[46] Raitiotieyhtiön muut osakkaat eivät pitäneet raitiotiehanketta toistaiseksi lähes autioon Munkkiniemeen kannattavana, eikä neuvotteluissa edetty ennen kuin keväällä 1913, jolloin Helsingin kaupunki sai haltuunsa raitiotieyhtiön osake-enemmistön. Tämän jälkeen Stenius-yhtiö onnistui saamaan sopimuksen aikaiseksi ja yhtiö rakensi uudet linjat omaan laskuunsa.[47]

Raitiotien rakentaminen aloitettiin keväällä 1914 ja työt saatiin päätökseen saman vuoden lopulla.[48] Raitiotietä varten rakennettiin uusi silta nykyisen Paciuksenkadun kohdalta Meilahdesta Munkkiniemeen.[49] Munkkiniemen radalle rakennettiin jatkoa vuonna 1916: suuri silmukka nykyiselle Saunalahdentielle, Hollantilaisentielle, Laajalahdentielle ja Munkkiniemen puistotielle.[50] Sopimuksen mukaisesti raitiotieyhtiö huolehti radan liikenteestä ja sen kalustosta, kun taas Stenius-yhtiö piti rataa kunnossa ja toimitti tarvittavan sähkövoiman.[51] Huomion arvoista on, että ennen 1920-lukua Munkkiniemen asukasluku oli vain 224 henkilöä eli liikenne ei varmastikaan ollut vilkasta.[52] Radasta kuitenkin hyötyi myös Meilahdessa asuvat sekä Seurasaareen ja Kalastajatorpalle huviretkille kulkevat kaupunkilaiset. Kesäkautena vapaa-aikaa näillä alueilla viettäviä ihmisiä oli ajoittain jo niin ruuhkaksi asti, että sanomalehtien yleisönosastopalstoilta saattoi lukea kiukkuisia valituksia Munkkiniemen vaunussa vallitsevasta tungoksesta.[53]

Kuva 18: Ensimmäinen sähköraitiovaunu Munkkiniemessä. Kuva otettu vuoden 1914 jälkeen, pian radan valmistuttua. / HKMKA

Suunnitelmat Munkkiniemi-Haaga -yhteiskunnasta

Arkkitehti Eliel Saarinen oli tullut M.G. Stenius -yhtiön osakkeenomistajaksi pian Munkkiniemen alueiden ostamisen jälkeen.[54] Yhtiö päätti tilata alueen rakennussuunnitelman Saariselta ja hän laati suunnitelmaa vuosien 1912-15 ajan.[55] Vuoden 1915 syksyllä Ritarihuoneella järjestettiin valtavaa suunnitelmaa esittelevä näyttely ja lisäksi Saarinen toimitti suunnitelmasta julkaisun ”Munkkiniemi-Haaga ja Suur-Helsinki, tutkimuksia ja ehdotuksia kaupunkijärjestelyn alalta”.[56] Saarisen suunnitelma oli kiitelty ja kehuttu jo heti julkistamisensa jälkeen, niin arkkitehtikollegojen kuin muidenkin kaupunkilaisten keskuudessa.[57] Vuosikymmenten saatossa Munkkiniemi ei kuitenkaan säästynyt täysin kritiikiltä, sillä 1940-luvulla kaupungin lähiöalueiden viihtyisyyttä ryhdyttiin kritisoimaan. Heikki von Hertzenin vuonna 1969 julkaistu teos ”Koti vaiko kasarmi lapsillemme” oli julkaisu, joka vaikutti uusiin suunnitteluperiaatteisiin. Teoksessa Munkkiniemen alueen kerrostaloalueita ei pidetty ihanteellisena asuinympäristönä, niiden tiiviyden ja luonnonläheisyyden puuttumisen vuoksi.[58]

1900-luvun alkupuolella Munkkiniemi-Haaga -asemakaava ja siihen liittynyt julkaisu olivat merkittäviä kaupunkisuunnittelun herättäjiä Helsingin kaupungissa.[59] Yrjö Harvia kirjoitti vuonna 1945 teoksessa `Helsingin esikaupunkiliitos´: ”Julkaisuun sisältyvät luonnokset Helsingin yleisasemakaavaksi osoittivat, että kaupungin asemakaavapolitiikka ei enää voinut rajoittua toimintaan vain kaupungin omalla alueella, vaan että sillä oli suunnittelu- ja järjestelytehtäviä myös kaupungin silloisten rajojen ulkopuolella. Julkaisu, joka ensi kädessä oli A. B. M. G. Stenius-yhtiön mainosjulkaisu tonttimyyntinsä hyväksi, osoitti myös, että asemakaavapolitiikan johto oli luisumassa kaupunkikunnan käsistä.” [60] Asemakaavaa seurasikin Eliel Saarisen, arkkitehti Einar Sjöströmin ja Helsingin kaupungin asemakaava-arkkitehdin Bertel Jungin yhteistyössä laatima koko Helsingin yleiskaavatasoinen suunnitelma, niin kutsuttu `Pro Helsingfors´, vuonna 1918.[61]

Asemakaavan julkaisun jälkeen, jo vuodesta 1915 alkaen, Munkkiniemi-Haaga -alueen tontteja lähdettiin palstoittamaan. Saarisen laatimien suunnitelmien toteutuminen käynnistyi kuitenkin hitaasti, johtuen ensimmäisestä maailmansodasta ja sen jälkeisestä Suomen sisällissodasta.[62] Lisäksi Munkkiniemi-Haaga -julkaisun laskelmat asukasmäärien kasvusta Helsingissä osoittautuivat myöhemmin yliarvioiduiksi; julkaisussa oli muun muassa arvioitu, että vuonna 1945 Helsingissä tulisi olemaan 373 480 asukasta, mutta vuoden 1945 tilastoissa asukasluvuksi on ilmoitettu 276 277 asukasta.[63] Asemakaavan alueista Munkkiniemi ja Etelä-Haaga toteutuivat parhaiten Saarisen suunnitelman mukaisina, etenkin katuverkoston suhteen. Eliel Saarisen asemakaava on esitelty tässä selvityksessä tarkemmin luvussa `Selvitysalueen asemakaavahistoriaa´.

Kuva 19: Valokuva Eliel Saarisen Munkkiniemi-Haaga -suunnitelmaselostuksesta. Kuva on otettu pienoismallista, joka tehtiin suunnitelmaa esittelevää näyttelyä varten. Pienoismallissa ensimmäisenä huomio kiinnittyy varsin mahtipontiseen arkkitehtuuriin ja katutilaan, jota Munkkiniemeen ja Haagaan suunniteltiin. / Dooria

Kuva 20 oikealla: Ote Eliel Saarisen Munkkiniemi-Haaga -suunnitelmasta vuodelta 1915. Kuvaan korostettu sinisellä selvitysalueen raja. / Dooria

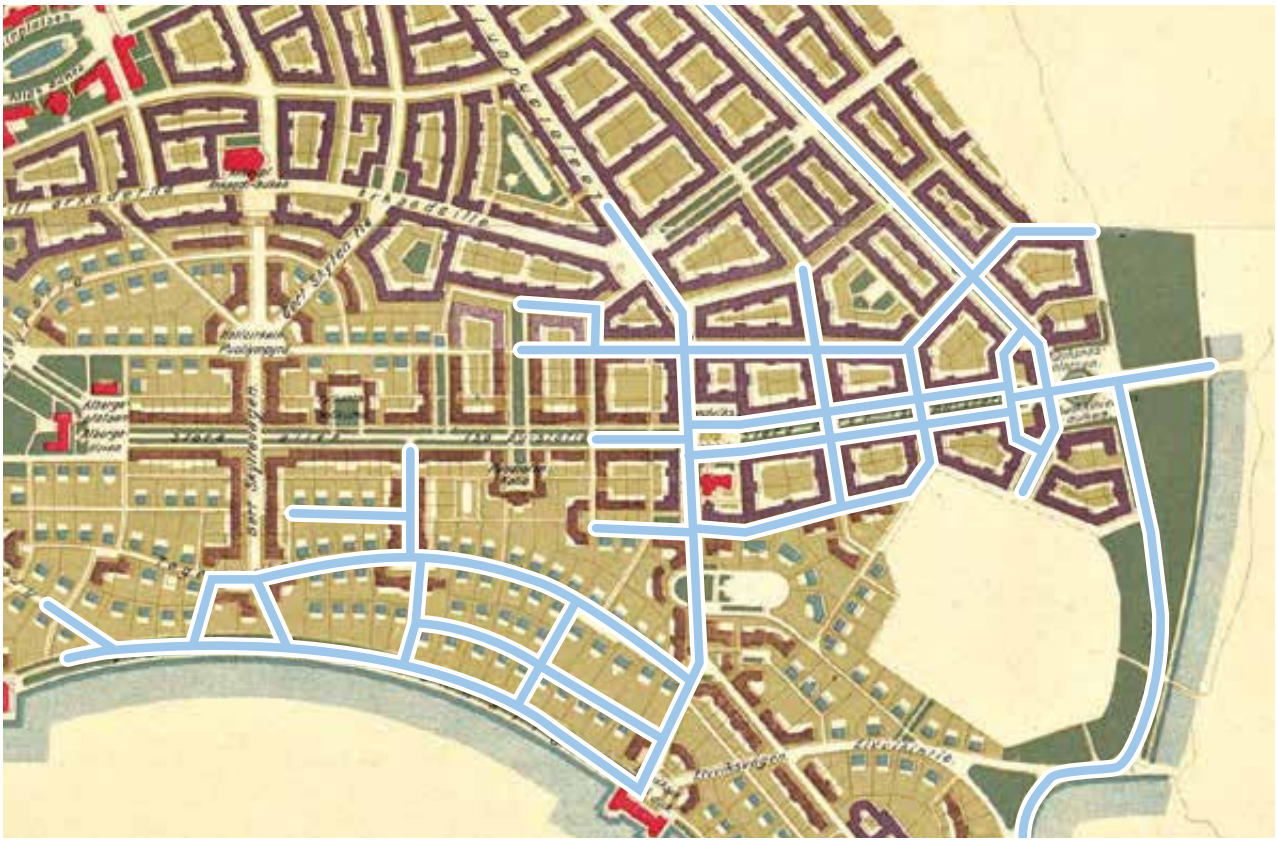
Munkkiniemi rakentuu

Munkkiniemen raitiotietä varten oli vuonna 1914 rakennettu uusi silta nykyisen Paciuksenkadun kohdalta Munkkiniemeen, mutta ajoneuvoliikennettä varten käytettiin vanhempaa puusiltaa nykyisen Meilahden sillan kohdalla. Vaikka uuden, raitiotie-, ajoneuvo- ja kevyenliikenteen mahdollistavan, Munkkiniemen sillan rakentaminen hyväksyttiin asemakaavalla jo vuonna 1925, silta rakennettiin vasta vuonna 1951.[64]

Vuosien 1912-20 aikana valmistuivat Munkkiniemeen ensimmäiset Eliel Saarisen piirtämät rakennukset: Hollantilaisentien rivitalot.[65] Vuonna 1918 valmistui myös pensionaatti, joka kuitenkin poikkesi hieman alkuperäisestä Munkkiniemi-Haaga -suunnitelmasta. Edellän mainitut rivitalot ja pensionaatti jäivät ainoiksi toteutetuiksi Saarisen piirtämiksi rakennuksiksi Munkkiniemeen. Suurin piirtein näihin aikoihin istutettiin myös Munkkiniemen puistotien puukujanteen ensimmäinen osa, puistotien itäiseen päähän. Vuoden 1932 ortokuvassa erottuu selvästi kujanteen istuttamisen toinen vaihe sekä aiemmin istutetut, jo kookkaammat puut.

1930-luvulla Munkkiniemen aluetta alettiin rakentamaan voimakkaammin ja vuonna 1931 alueen asukasluku oli 1161 henkeä eli asukasmäärä oli yli kolminkertaistunut kymmenessä vuodessa.[66] 1930-luvulla kohosi myös Munkkiniemen puistotien varrelle ensimmäisen Saarisen kaavan mukaiset rakennukset ja puistotien lähiympäristön katuverkosto toteutettiin hyvin pitkälle Saarisen asemakaavan mukaisesti. Tämän historiaselvityksen selvitysalueelle ensimmäisinä rakennuksina valmistuivat[67]:

- Vuonna 1936: Munkkiniemen puistotie 9 ja 13
- Vuonna 1937: Munkkiniemen puistotie 2, 4b, 6 ja Laajalahdenaukion lippakioski
- Vuonna 1938: Munkkiniemen puistotie 1, 8b, 10, 11, 14 ja 18
- Vuonna 1939: Munkkiniemen puistotie 4, 12 ja 16

Kuva 21: Kaavan mukaisesti toteutuneet katualueet Munkkiniemessä korostettu sinisellä. / LOCI maisema-arkkitehdit Oy

Selvitysalueen kehitysvaiheita kuvaillaan tarkemmin tämän selvityksen luvussa `Selvitysalueen kehittyminen osa-alueittain´.

Vuonna 1938 Munkkiniemen alueelle syntyi suuri vesipula, jonka yhteydessä selvisi, että alueelle rakennetussa vesijohtolaitoksessa oli liian riittämätön suorituskyky[68]; kapasiteetti oli jo ylitetty, vaikka Saarisen suunnittelemasta alueesta oli rakennettu vasta noin 10 %.[69] Kaupunki oli käynyt Stenius -yhtiön kanssa vuodesta 1930 lähtien neuvotteluita yhtiön osakkeiden ostamisesta kaupungille, pääsemättä kauppaehdoista yksimielisyyteen[70], mutta vesipulan myötä kaupunki pystyi kiristämään neuvotteluasemiaan ja vuoden 1938 marraskuussa M.G. Stenius Oy myi Munkkiniemen maat ja laitokset Helsingin kaupungille.[71]

Vuonna 1939 alkoi talvisota, mitä seurasi jatkosota vuoteen 1944 saakka, ja Munkkiniemen rakentaminen lähes pysähtyi. Sotien jälkeen Helsingin kaupunki alkoi toteuttaa suurta alueliitosta, minkä seurauksena myös Munkkiniemi liitettiin vuonna 1946 Helsinkiin. Uusien alueiden myötä oli tarve laatia päivitetyt asemakaavat ja vuonna 1950 tuli voimaan Munkkiniemen eteläisten alueiden uusi asemakaava. Tämän kaavan myötä selvitysalueen ympäristö alkoi rakentua voimakkaammin ja erityisesti 1960-luku oli uudistusten aikaa sekä rakennusten että katujen suunnittelun osalta. 1970-luvun puoliväliin mennessä selvitysalue oli pääosin rakentunut nykyisen kaltaiseksi. Myöhemmin alueelle on rakennettu kaksi uutta rakennusta: toinen Laajalahden aukion etelälaidalle (1999) ja toinen Kone Oy:n entisen toimistorakennuksen pysäköintialueen kohdalle (2019).

Kuva 22: Kartta Huopalahden liitosalueesta vuonna 1936. Kartta julkaistu Yrjö Harvian selvityksessä `Erikoisselvitys Huopalahden liitosalueesta´. Kartasta näkyy, että Munkkiniemi oli lähtenyt rakentumaan varsin hitaasti; uusia rakennuksia oli lähinnä rannan huvilatonteilla. Selvitysalue on korostettu karttaan punaisella rajauksella./ HKA

Selvitysalueen hallinnolliset kuntarajat 1900-luvulla

1900-luvun alussa Munkkiniemen alue oli osa Helsingin maalaiskuntaa ja Munkkiniemen sekä Haagan asukkailla oli suuri pyrkimys oman kunnan perustamiseen. Vuoden 1920 alusta aloittikin maa-alaltaan 1564 hehtaarin laajuinen Huopalahden maalaiskunta toimintansa. Kunta oli rakenteeltaan varsin hajanainen ja siihen kuului kolme maantieteellisesti ja hallintopoliittisesti erillistä pääosaa sekä lisäksi kaksi pientä aluetta Haagan ja Helsingin kaupungin rajalla. Maalaiskunnassa tapahtui kuitenkin jo vuonna 1923 suuri muutos, kun Haagan kauppala erosi Huopalahden maalaiskunnasta. Tämän jälkeen kunta oli entistäkin pirstaleisempi; siihen kuului Pasila, Munkkiniemi ja Lauttasaari. Huolimatta Huopalahden maalaiskunnan omista rajoista, kunta kuului yhä oikeudellisessa suhteessa Helsingin tuomiokuntaan ja Helsingin pitäjän kuntain käräjäkuntaan. Hallinnollisessa suhteessa se kuului Helsingin kihlakuntaan ja Huopalahden nimismiespiiriin.

Helsingin kaupunki alkoi havitella Munkkiniemen alueita hyvin pian sen jälkeen, kun alueet oli myyty M.G. Stenius Oy:lle vuonna 1910. Viranomaiset havahtuivat tuolloin siihen, että kaupungin väestömäärä oli alkanut kasvaa voimakkaasti ja kaupungin omistamat alueet alkoivat käydä vähiin. Tätä käsitystä tukivat myöskin ne laskelmat kaupungin väestön kasvamisesta, mitkä sisältyivät Eliel Saarisen julkaisuun ”Munkkiniemi-Haaga”. Laaja Munkkiniemi-Haaga -alue esti täysin kaupungin laajenemisen kaupungin luoteispuolelle. Vihdoin vuonna 1938 Helsingin kaupunki osti M.G. Stenius Oy:lta Munkkiniemen maa-alueet sekä Haagan kauppalan alueilta Albergan ja Bredvikin tilat. Näin Helsinki sai turvattua kaupungin laajenemisen länteen päin. Hallinnollisesti Munkkiniemi liitettiin Helsinkiin vuoden 1946 suuressa alueliitoksessa.

(Lähteet: Harvia, Yrjö. Helsingin esikaupunkiliitos, ensimmäinen nide, Päämietintö, mietintö nro 1, 1936; Hautamäki, Ranja. Kartanot kaupungissa, 2016.)

Luettelo keskeisistä historian vaiheista

1910 M.G. Stenius Oy osti Munkkiniemen säteritilan maista suurimman osan tarkoituksena ryhtyä kaavoittamaan ja myymään tontteja alueelta.

1914 valmistui raitiotie Munkkiniemen puistotietä pitkin.

1915 valmistui Eliel Saarisen Munkkiniemi-Haaga asemakaava ja tontteja alettiin palstoittamaan.

1914-18 välillä 1. maailmasota ja sisällissota hidastivat alueen kehitystä.

1920 Munkkiniemi osaksi Huopalahden kuntaa.

1920-luvulla todennäköisesti istutettiin Munkkiniemen puistotien puukujanteen ensimmäinen osa.

1936 valmistuivat ensimmäiset kerrostalot Munkkiniemen puistotien reunaan (Munkkiniemen puistotie 9 ja 13)

1937 valmistui Munkkiniemen puistotien katualue.

1938 suuren vesipulan siivittämänä Helsingin kaupunki osti suuren osan Munkkiniemen maista ja siitä tuli alueen suurin maanomistaja. Hallinnollisesti alue pysyi itsenäisenä.

1939-44 sotavuodet hidastivat merkittävästi alueen rakentumista.

1946 Munkkiniemi osana Helsingin suurta alueliitosta.

1950 voimaan nykyinen asemakaava.

1962 suurin osa Munkkiniemen puistotietä kehystävistä kerrostaloista oli valmiina.

Kuva 23: Viistoilmakuva vuodelta 1972. Munkkiniemen puistotien kujanteen loppuosa on yksirivinen ja taustalla on rakenteilla Kone Oy:n toimistorakennus Munkkiniemen puistotie 25 kohdalle. Munkkiniemen aukion porttirakennusten edustapuut erottuvat kuvassa hyvin. / Sky-Foto Möller, HKA

4. Selvitysalueen asemakaavahistoriaa

Munkkiniemen alueen ensimmäinen asemakaava valmistui vuonna 1915 Eliel Saarisen suunnittelemana. Selvitysalueen osalta kaava päivitettiin vuonna 1950 ja tämä kaava on alueella suurelta osin yhä voimassa. Seuraavissa luvuissa on esitelty tarkemmin kaavojen sisältöä ja niissä tapahtuneita muutoksia.

Vuoden 1915 Munkkiniemi-Haaga -suunnitelma

Eliel Saarisen Munkkiniemi-Haaga suunnitelma valmistui vuonna 1915 ja valtaisaa suunnitelmaa ja sen pienoismallia esiteltiin Ritarihuoneella järjestetyssä näyttelyssä.[72] Lisäksi Saarinen julkaisi suunnitelmaa ja sen taustoja esittelevän teoksen ”Munkkiniemi-Haaga ja Suur-Helsinki, tutkimuksia ja ehdotuksia kaupunkijärjestelyn alalta” suomeksi ja ruotsiksi painettuna.

Julkaisun ensimmäisissä luvuissa arkkitehti Gustaf Strengel on valottanut eurooppalaisen kaupunkisuunnittelun historiaa ja nostanut esiin niitä ihanteita, joiden mukaan kaupunkeja tulisi suunnitella. Ihannoitaviksi teemoiksi tekstissä nostetaan:

- Antiikin rakennustaiteen suurenmoinen monumentaalisuus, kaupunkitilan järjestäytyneisyys ja julkisten rakennusten ensisijainen merkitys kaupunkirakenteessa.[73]

- Barokin tilavaikutelmat, säteittäiset katuverkostot, eri korkeussuhteiden vaikuttava käyttäminen esimerkiksi rampeissa sekä portaissa, ja monumentaalirakennusten esiin nostaminen harkitun yksitoikkoisen taustan avulla.[74]

- Englantilaiset puutarhakaupungit, joissa tavoiteltiin työläiskaupunginosiin terveellisempää elinympäristöä muun muassa runsain kaupunki-istutuksin, leikki- ja urheilukentin sekä puutarhojen avulla.[75]

- Camillo Sitten toriaukioihanne, missä aukiot rakennetaan visuaalisesti eheiksi reunustamalla ne mahdollisimman umpinaisilla ja näkymät katkaisevilla rakennuksilla. Aukion monumenttiveistos tai -rakennus sijoitetaan matemaattisen keskipisteen sijaan aukion liikenteellisesti rauhalliseen kohtaan.[76]

Nämä esiin nostetut ihanteet näkyvät hyvin selvästi laaditussa Munkkiniemi-Haaga -suunnitelmassa. Saarinen pyrki yhdistämään kaupunkisuunnittelun historiavaiheiden parhaat osat ja kokosi niistä suuren suunnitelmansa. Teollistuneen yhteiskunnan sekä kaupunkien tiivistymisen myötä oli luonnollista, että myös Munkkiniemi-Haaga -asemakaavassa painotettiin valoisan, puhtaan ja tilavan kaupunkiympäristön suunnittelun merkitystä. Tämän teeman hän pyrki viemään katurakenteeseen, kortteli- ja asuntotyyppeihin sekä istutettujen alueiden määrään. Historiakatsausten lisäksi Saarisen julkaisussa perehdyttiin seikkaperäisesti väestön- ja liikenteenkasvuennusteisiin sekä ennusteisiin muuttoliikenteestä kohti kaupunkeja.

Rakennusten arkkitehtuurista Saarinen kirjoitti: ”On väärin luulla – niinkuin valitettavasti usein tapahtuu –, että kauniisti rakentaminen tulee kalliiksi. Pikemmin on laita päinvastoin. Sillä yksinkertainen on säännöllisesti kauneinta; tämä käy selvään ilmi edellä olleista kuvista. Pääasiana ovat hyvät suhteet ja kaunis väri, mutta hyvät suhteet eivät tule kalliimmaksi kuin huonot, eikä miellyttävä väriyhdistys maksa enempää kuin mauton ja raaka.”[77] Korttelien sisäpihojen julkisivuille Saarinen ehdotti koristelua esimerkiksi tornein ja otsikoin, mutta kadun puoleisissa fasadeissa `tuli noudattaa suurta pidättyväisyyttä rauhallisen kokonaisvaikutuksen saavuttamiseksi´.[78] Näiden ohjeiden myötä katu- ja aukiotiloista oli mahdollista saada miellyttäviä kokonaisuuksia.

Korttelit

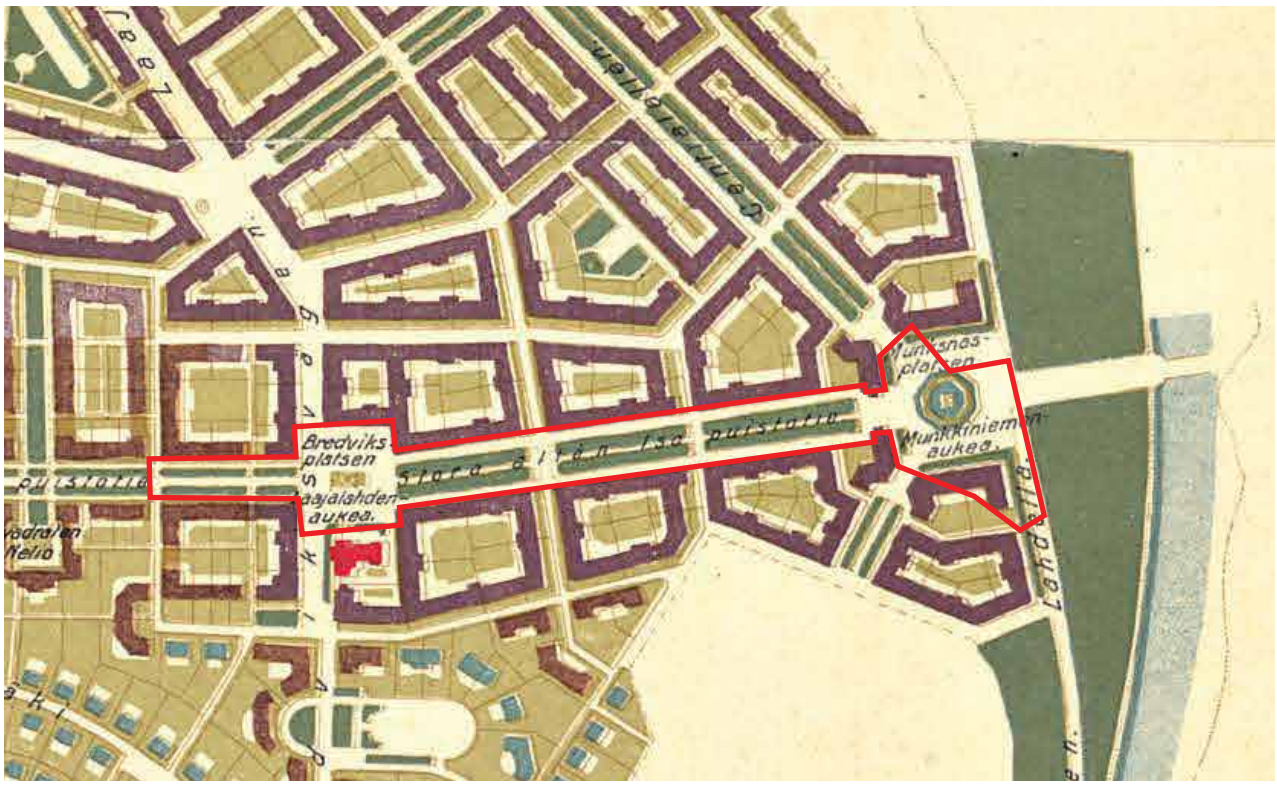
Saarisen Munkkiniemi-Haaga asemakaava oli edistyksellinen siinä, miten kerrostalokorttelit järjesteltiin kaavassa uudella tavalla. Tutkielmissaan Saarinen oli pureutunut syihin, miten vältetään esimerkiksi Töölön umpikortteleissa tapahtunut ongelma, missä umpikortteleiden sisälle oli rakennettu useita lisä- ja siipirakennuksia tontin tehokkuuden maksimoimiseksi. Tällaisen rakentamisen seurauksena kortteleista oli tullut pimeitä, ahtaita ja epäviihtyisiä. Munkkiniemi-Haaga -asemakaavassa tilanne korjattiin määrittelemällä tonteille rakennusten ulko- ja sisäpuoliset rajat ja samalla mahdollistettiin suuret yhtenäispihat kortteleiden sisälle. Tällaisen järjestelyn avulla sisäpihoille voitiin järjestää ”esimerkiksi lasten leikkipaikkoja, tenniskenttiä tms.”[82] Keski- ja työläisluokkien kortteleiden sisäpihoille Saarinen ehdotti sijoitettavaksi keittiökasvimaita, joita olisi mahdollista vuokrata talon asukkaille.[83]

Saarisen asemakaavan valmistumisen jälkeen Munkkiniemi-Haaga alueelle laadittiin rakennusjärjestys, joka vahvistettiin 7.10.1918. Munkkiniemi-Haagan asemakaavan perusteella laadittiin erikoisasemakaavat yhdyskunnan I ja II kaupunginosaa varten.[84]

Kadut ja aukiot

Katujen mitoituksessa Munkkiniemi-Haaga -asemakaavassa painotettiin riittävää katuleveyttä suhteessa liikennemääriin, liikennenopeuksiin sekä riittävään valonsaantiin. Eri liikennelajit tuli sijoittaa kukin omalle radallensa, johtuen niiden nopeuseroista.[79] Tämä kuitenkin koski erityisesti raide-, henkilö- ja kuorma-autoliikennettä. Jalankulkijoista selostuksessa todetaan: ”Jalanastujat, jotka helposti voivat pujottautua esiin syöksyvien automobiilien välitse, saattavat kulkea automobiiliradan poikki niissäkin kohdin, missä asuntokadut sen leikkaavat”[80], mikä kuvastaa autoliikenteen vähäisyyttä tuona aikana.

Munkkiniemi-Haaga -julkaisussa kehotetaan istuttamaan nurmipintaisiksi ne katujen reunakaistaleet, joita ei tarvita esimerkiksi jalkakäytäviksi.[81]

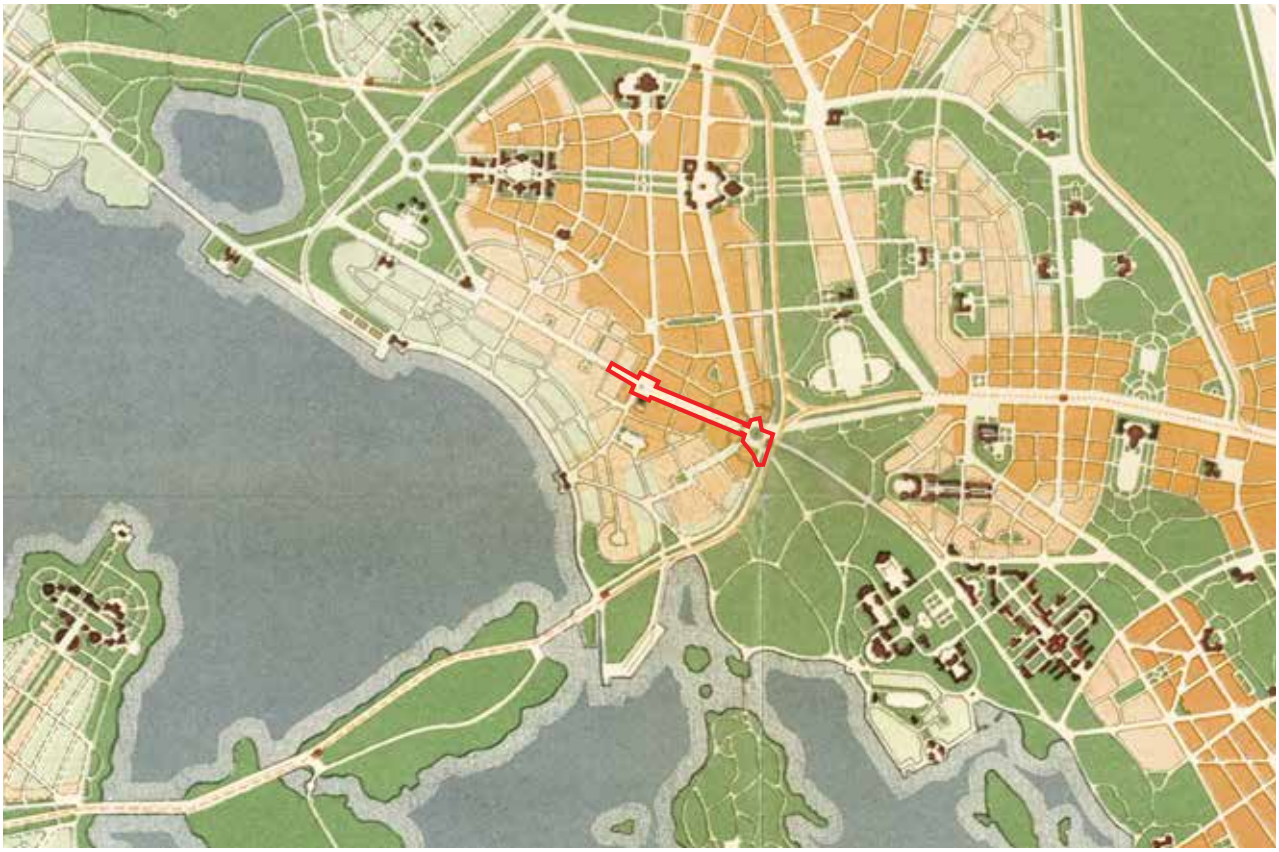
Kuva 24: Ote Eliel Saarisen Munkkiniemi-Haaga -suunnitelmasta vuodelta 1915. Karttaan on korostettu selvitysalue punaisella rajauksella. / Dooria

Vuoden 1918 Suur-Helsingin asemakaava – `Pro Helsingfors´

Munkkiniemi-Haaga -asemakaavan jälkeen lähti käyntiin suunnittelu Suur-Helsingin asemakaavaksi kauppias ja rakennuttaja Julius Tallbergin toimeksiannosta. Tallberg oli ollut myös Stenius-yhtiössä osakkaana ja Helsingin kaupunginvaltuuston jäsenenä useaan kertaan vuosien 1888-1912 välillä.[85] `Pro Helsingfors´ oli Tallbergin Helsingin kaupungille lahjoittama säätiö, jonka avulla oli tarkoitus hankkia asuntoja kaupungin asukkaille.[86] Suur-Helsingin kaavaa lähti suunnittelemaan Eliel Saarinen, arkkitehti Einar Sjöström ja Helsingin kaupungin ensimmäinen asemakaava-arkkitehti Bertel Jung[87], ja kaava sekä siihen liittyvä selostus valmistuivat vuonna 1918.

Asemakaava oli nimestään huolimatta enemmän yleiskaavatasoinen. Kaava oli merkittävä jo siitäkin syystä, että se oli ensimmäinen koko Helsingin kaupungin suunnitelmat yhteen kokoava kaava, missä kaupungin ja sen lähiympäristön maankäyttöä tarkasteltiin kokonaisuutena.[88] Kaavassa oli mukana laajasti Helsinkiin kuulumattomia alueita, kuten myös Munkkiniemi ja Haaga.

Suur-Helsingin asemakaavassa Munkkiniemen alue on pääpiirteissää samanlainen kuin Munkkiniemi-Haaga -asemakaavassa, mutta Pikku Huopalahden salmi on täytetty ja sen kohdalle on osoitettu kulkevaksi esikaupunkirata viheralueen sisällä. Suunnitelman myötä Munkkiniemen ympäri olisi kulkenut puistovyöhykkeeseen sijoitettu raitiotieliikenne.

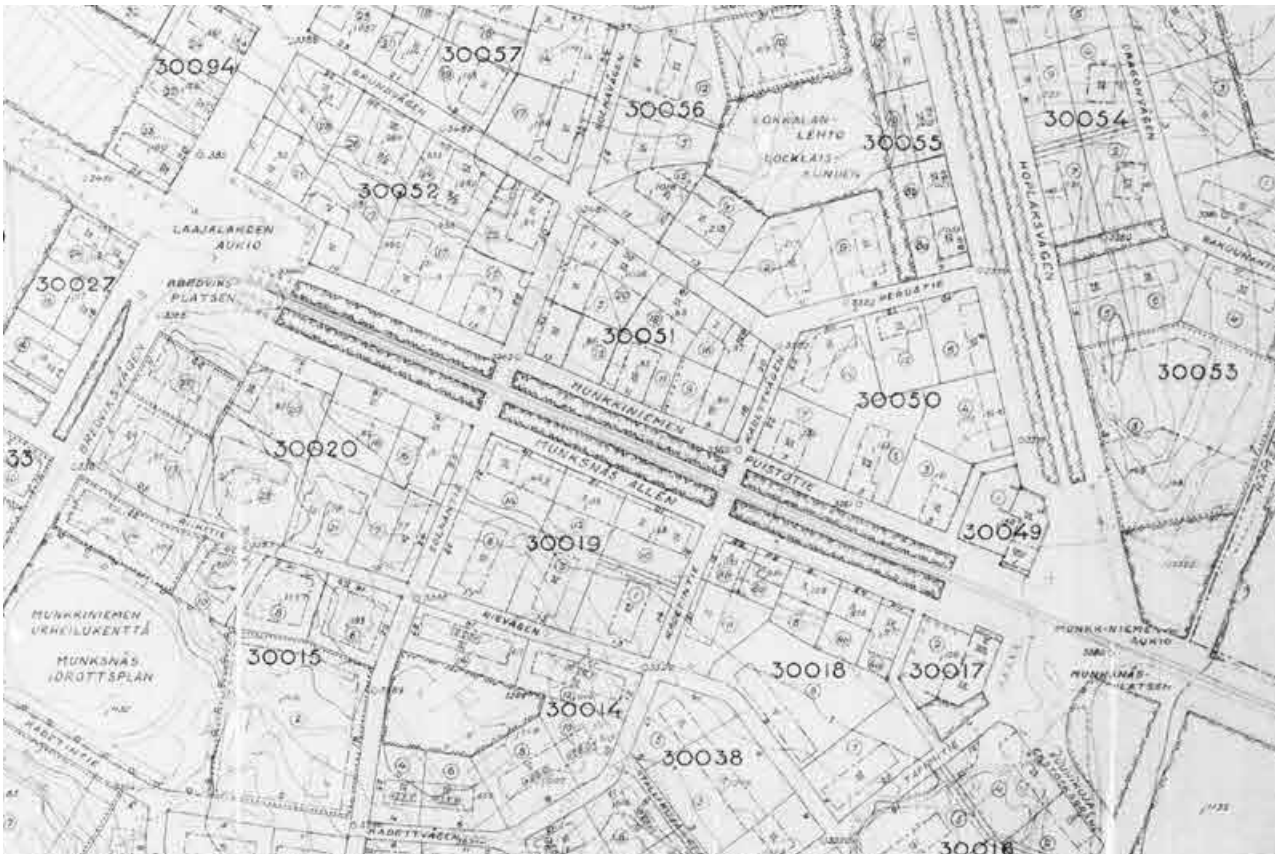

Kuva 25: Ote Suur-Helsingin asemakaavasta vuodelta 1918. Karttaan on korostettu selvitysalue punaisella rajauksella. / Dooria

Vuoden 1950 asemakaava

Selvitysalueella vuonna 1950 voimaan tullut asemakaava[89] laadittiin Helsingin suuren alueliitoksen myötä, jolloin Munkkiniemi, joka aikaisemmin kuului Huopalahden maalaiskuntaan, liitettiin Helsingin kaupunkiin. Kaava tarkensi Eliel Saarisen Munkkiniemi-Haaga -suunnitelmaa ja osin alueelle tuli maankäytöllisiä muutoksia. Saarisen suunnittelemista umpikortteleista luovuttiin uudessa kaavassa kokonaan. Katujen hierarkiasta kaavaselostuksessa kirjoitetaan: ”Munkkiniemen puistotie (nykyinen Iso Puistotie) on pidetty ensi luokan päätienä. Se palvelee kaupungin keskuksen ja läntisen esikaupunkialueiden, lähinnä Laajalahden alueen välistä liikennettä.”[90] ”Huopalahdentiellä ei ole liikennekatuna yhtä suuri merkitys kuin Munkkiniemen Puistotiellä. Se palvelee pääasiassa paikallista liikennettä, sekä Munkkiniemen ja Haagan välistä liikennettä, joka on verraten pieni.”[91] Tämä kuvastaa hyvin tilannetta Munkkiniemessä 1950-luvulla; alue oli vielä suurelta osin maatalouskäytössä ja rakentaminen oli lähtenyt hitaasti käyntiin. Huopalahdentie tuli Munkkiniemen puistotietä merkittävämmäksi sisääntulotieksi Turunväylän rakentamisen jälkeen 1960-luvun alussa.

Vuoden 1950 asemakaavan suurimmat muutokset selvitysalueella koskivat sitä, miten rakennukset rajautuvat katualueeseen. Aikaisemmat umpikortteli t korvautuivat suorakaiteen muotoisilla rakennuksilla, jotka sijaitsivat poikkisuunnassa katuihin nähden eli korttelipihat aukesivat kadulle päin. Laajalahden aukion luoteispuolella jatkuvan Munkkiniemen puistotien kohdalta kaavassa poistettiin tiiviit asuinkorttelit ja nämä vanhat peltoalueet merkittiin puistoksi. Puistotietä kehystämään merkittiin kuitenkin näkymiä ohjaava puukujanne, mikä oli aiheena ollut myös vuoden 1915 kaavassa. Munkkiniemen ja Laajalahden aukion maankäytöllinen merkitys muutettiin selvemmin aukiosta liikenne- ja pysäköintialueiksi: ”Autojen paikoitusta varten on varattu tilaa esim. Laajalahden ja Munkkiniemen aukioilla---.”[92] Munkkiniemen aukiolla kaavassa tehtiin myös muutoksia korttelien rajautumisessa aukioon. Tarkemmin näitä muutoksia on esitelty tämän selvityksen luvussa ` Selvitysalueen kehittyminen osa-alueittain ´.

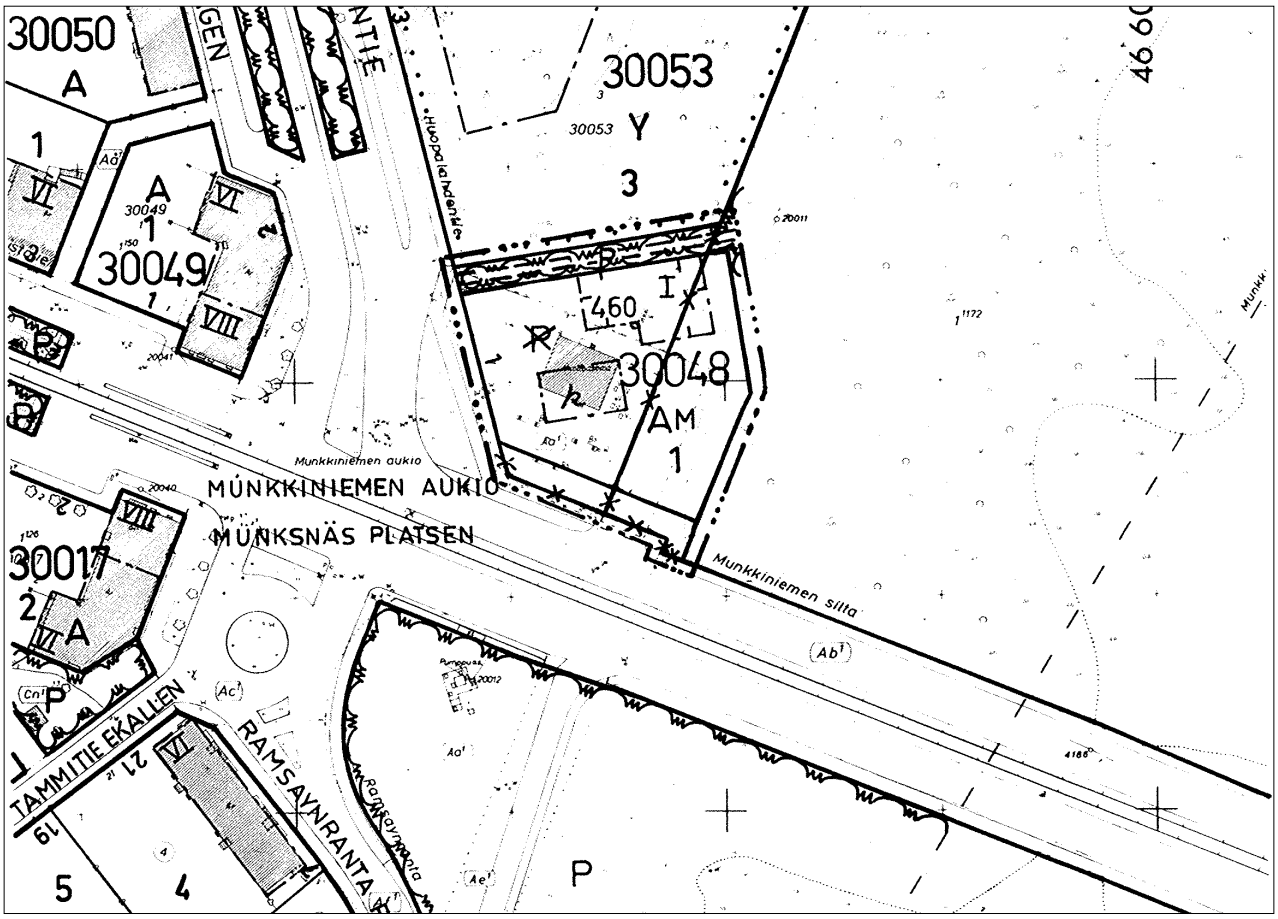
Kuva 26: Ote vuoden 1950 asemakaavasta Munkkiniemen alueelle. / HKA

Myöhemmät asemakaavat

Munkkiniemen vuoden 1950 asemakaavaa on selvitysalueella yhä voimassa suurelta osin, mutta siitä on päivitetty palasia muutamin paikoin, lähinnä uusien rakennusten vuoksi. Selvitysalueella tai siihen rajautuvilla alueilla asemakaavan muutokset ovat[93]:

- 1955 voimaan tullut asemakaavan muutos koskien Munkkiniemen puistotie 24 tonttia, piirustus 3822.
- 1962 voimaan tullut asemakaavan muutos koskien osittain Munkkiniemen aukiota, piirustus 5259: `Asemakaavan muutos, joka koskee tontteja no 1, 2 ja 6 korttelissa no 30016 sekä osaa Ramsaynranta -nimisestä kadusta 30. kaupunginosassa (Munkkiniemi)´.
- 1963 voimaan tullut asemakaavan muutos koskien Munkkiniemen puistotie 20 tonttia, piirustus 30020.
- 1976 voimaan tullut asemakaavan muutos koskien huoltoaseman tonttia, piirustus 30048: `30. kaupunginosa Munkkiniemi, kortteli 30048, puistoalue´.
- 1996 voimaan tullut asemakaavan muutos koskien yleisen rakennuksen tonttia Laajalahden aukion reunalla, piirustus 10172: `30. kaupunginosa Munkkiniemi, vanha Munkkiniemi, kortteli 30020 tontti 22, katualue´.
- 2014 voimaan tullut asemakaavan muutos 30093 koskien Kone Oy:n toimistorakennuksen muutoksia, piirustus 12205: `Kortteli 30093 Puisto- ja katualueet´.

Nämä muutokset on esitelty tarkemmin tämän selvityksen luvussa `Selvitysalueen kehittyminen osa-alueittain´. Muilta osin selvitysalueella on yhä voimassa vuoden 1950 asemakaava.

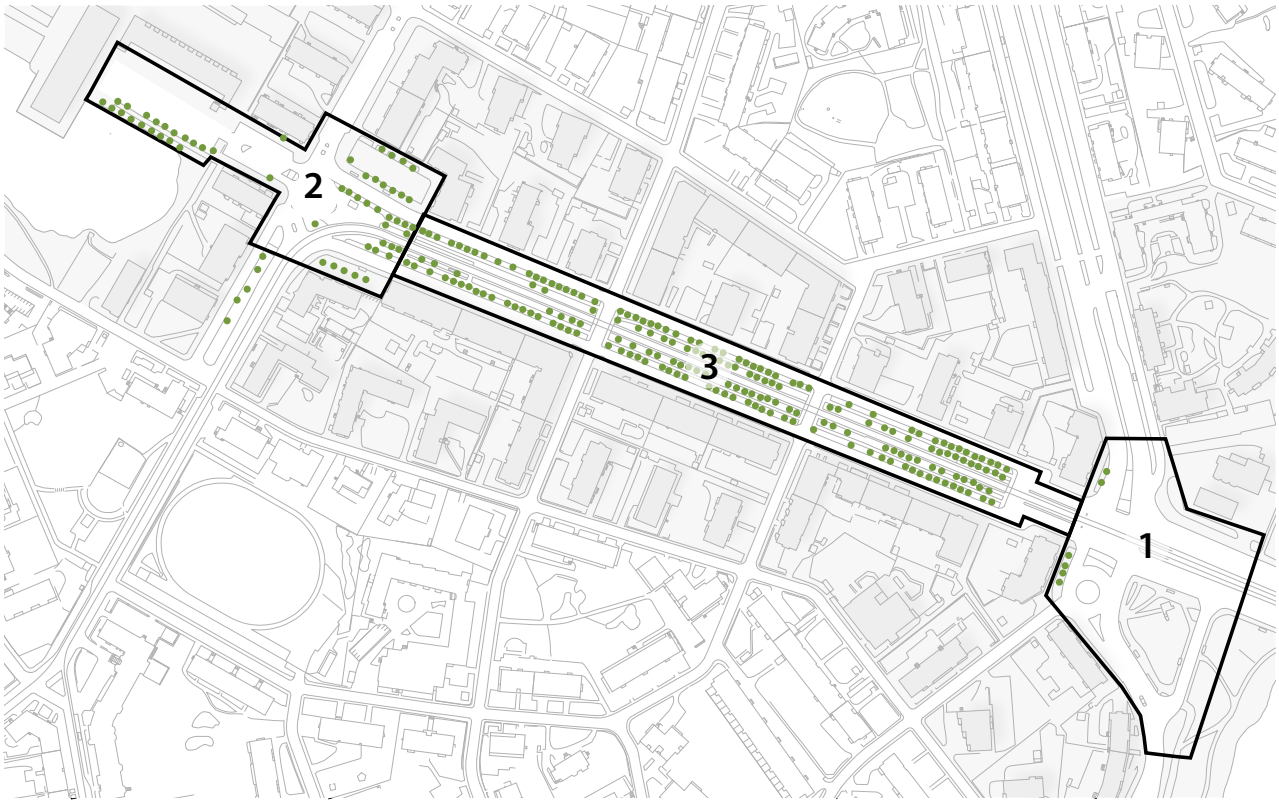
Kuva 27: Ote vuoden 1976 asemakaavan muutoksesta liittyen Munkkiniemen aukion laidalla olevaan huoltoaseman tonttiin. / HKA

5. Selvitysalueen kehittyminen osa-alueittain

Tässä työssä selvitysalue on jaettu kolmeen osa-alueeseen: 1) Munkkiniemen aukio, 2) Laajalahden aukio ja Munkkiniemen puistotie 25 edusta sekä 3) puukujanne (joka yhdistää aukiot toisiinsa). Nämä kolme osa-aluetta ovat kehittyneet nykymuotoonsa hieman eri tahtiin ja eri syiden vuoksi. Yhteistä alueiden kehitykselle on se, että ne lähtivät rakentumaan 1930-luvun lopussa Eliel Saarisen suunnitelmien pohjalta, mutta rakentaminen seisahtui sotavuosien 1939-44 aikana ja sodan jälkeen myös Helsingin suuren alueliitoksen ajaksi. 1950-luvulla rakentaminen lähti jälleen käyntiin uuden asemakaavan myötä ja on jatkunut erilaisina vaiheina eri osa-alueilla. Seuraavissa luvuissa on selvennetty osa-alueiden suunnitelmia ja kehitysvaiheita tarkemmin.

Osa-alueet:

1 Munkkiniemen aukio
2 Laajalahden aukio ja Munkkiniemen puistotie 25 edusta
3 Puukujanne

Kuva 28: Selvitysalueen osa-aluerajaus. / Pohjakartta Helsingin kaupunkimittaus

Osa-alue 1: Munkkiniemen aukio

Eliel Saarisen suunnitelmassa Munkkiniemen aukioon liittyi kuusi eri katua ja aukio toimi yhtenä sisääntuloporttina uudelle Munkkiniemen alueelle. Aukiota kehysti kolmelta sivulta porttirakennukset, jotka johdattivat kulun kohti puukujannekatuja. Puukujanteita pitkin kohti aukiota katsottaessa oli katseen tarkoitus kiinnittyä komeaan keskiaiheeseen veistoksineen, vesiaiheineen ja istutuksineen. Rakennusten edustoille suunnitelmassa oli osoitettu puurivit. Raitiotien oli määrä kiertää keskiaihe ja johtaa Munkkiniemen puistotielle.

Munkkiniemen puistotie 1 ja 2 olivat ensimmäiset rakennukset, jotka kohosivat aukion laidalle. Ne valmistuivat vuosina 1937-38[94] ja olivat yleismuodoltansa lähellä Saarisen suunnitelmaa, muodostaen portin kohti Munkkiniemen puistotietä. Niiden edustalle istutettiin suunnitelman mukaisesti rakennusten edustapuut; neljä puuta riviin molemmin puolin.

1940-luvulla Munkkiniemen aukion reunoille ei kohonnut lisää rakennuksia, ja itse aukion alue oli kokoelma erilaisia polkuja ja ajoreittejä, joiden poikki raitiotiekiskot kulkivat. Huopalahdentie johdatti kulkijan aukiolta kohti pohjoista, mutta Huopalahdentie 8-12 oli ainoa sen varrella ollut kerrostalo eikä suunniteltua puukujannetta ollut istutettu.

Aukion kehittyminen Saarisen suunnitelman mukaan pysähtyi todennäköisesti ensin sotavuosiin ja niiden jälkeen Suureen alueliitokseen, jolla alueiden maankäytön suunnittelua alettiin pohtia uudestaan. Vuonna 1950 tuli voimaan uusi asemakaava, jonka mukaan rakentaminen aukion ympärillä jälleen käynnistettiin. Ensimmäisenä aukion pohjoispuolelle rakennettiin huoltoasema ja 1950-luvun puolivälissä Tammitie oli rakennettu kaavan mukaiseen linjaan.

Vuonna 1960 Ramsaynrannan reunaan valmistui uusi asuinkerrostalo ja sen läheisyyteen puistoalueelle uusi jäteveden pumppuasema. 1960-luvulla myös liikennejärjestelyitä muutettiin ja Munkkiniemen puistotie 2:n edustalle tehtiin kiertoliittymä. Eliel Saarisen suunnitelmassa Huopalahdentielle oli suunniteltu puukujanne, joka kuitenkin näyttäisi toteutuneen vasta 1980-luvulla. 1980-luvun puolivälissä aukion jalankulku- ja pyöräliikenteen järjestelyt tarkistettiin kauttaaltaan ja mm. Munkkiniemen puistotie 1 edustan jalankulku- ja pyöräliikenteen reittiä levennettiin edustaistutuksen puolelle[95]. Vuonna 1990 valmistui viimeinen Munkkiniemen aukiota kehystävä rakennus, alueen pohjoisreunaan.

Kuva 29: Vuoden 1915 kaavaehdotuksesta tehty 3D visualisointi (olemassaolevan pienoismallin pohjalta) / Helsingin karttapalvelu

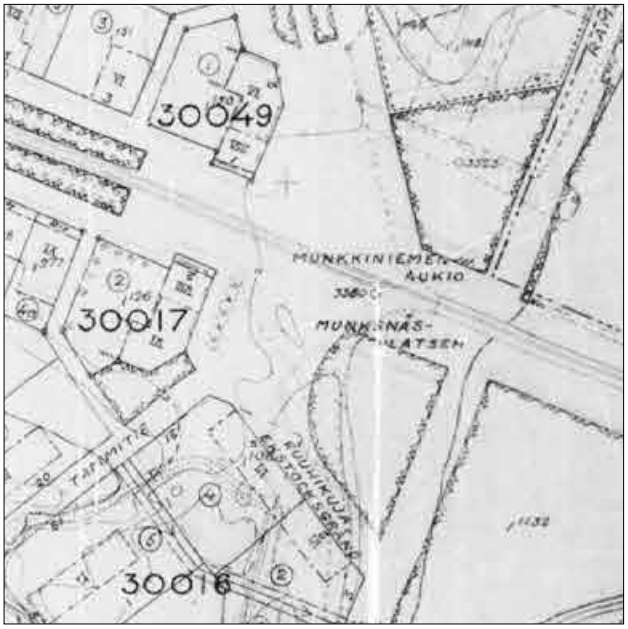
Kuva 30: Viistoilmakuva vuodelta 1940 hiljattain valmistuneista porttirakennuksista. Niiden edustalla erottuu istutetut puurivit. / Veljekset Karhumäki Oy, HKMKA

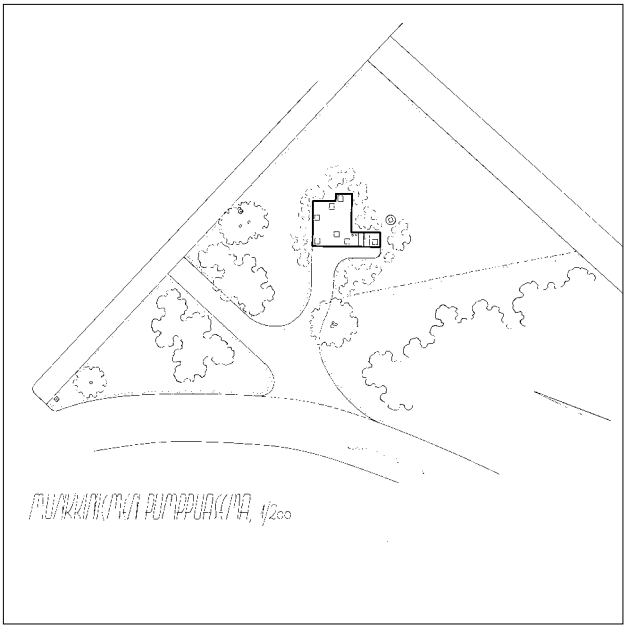
Kuva 31: Ote Eliel Saarisen asemakaavaehdotuksesta vuodelta 1915. / HKA

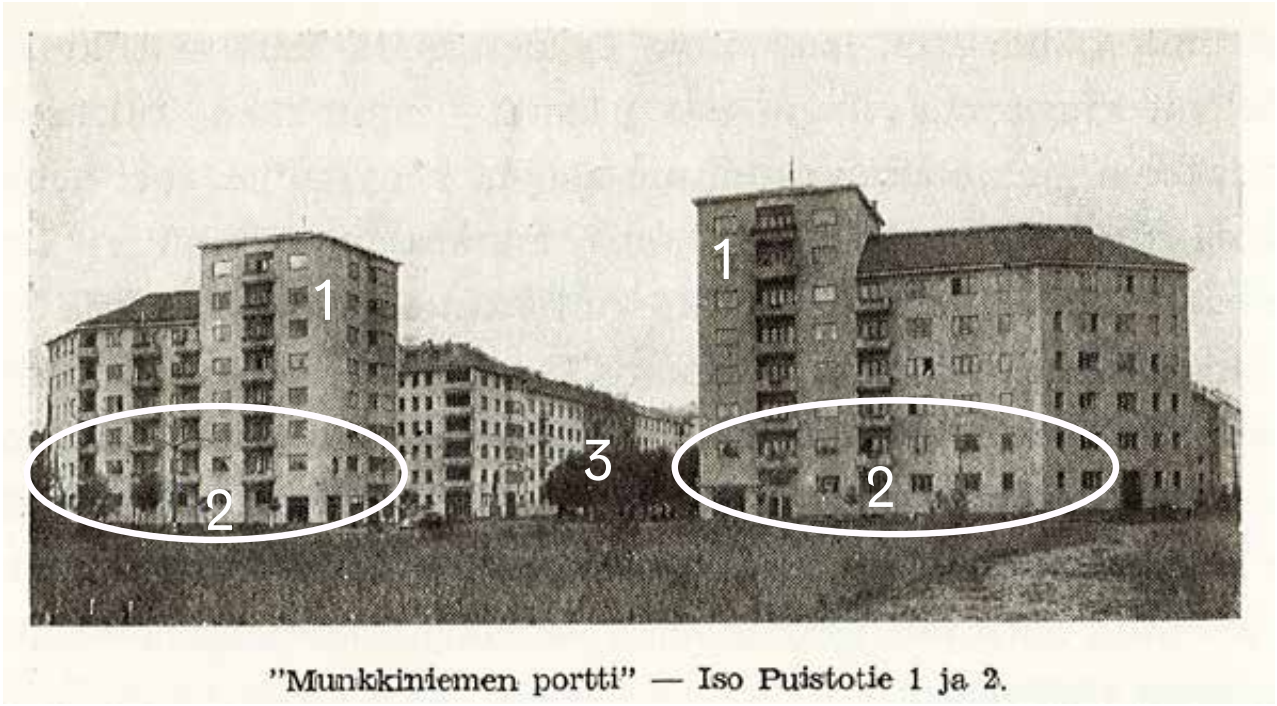
Kuva 32: Ote Eliel Saarisen asemakaavasta: `Ison Puistotien rakentamissuunnitelma´, 1915. / Dooria

Kuva 33: Voimassa oleva, vuonna 1950 voimaan tullut asemakaava Munkkiniemen aukion kohdalta. Aukion järjestelyitä on muutettu suuresti verrattuna Saarisen asemakaavaan sekä liikennejärjestelyiden että rakennusten sijoittelun suhteen. Munkkiniemen puistotie 1:n edustalta on kaavassa poistettu olemassa jo olleet rakennuksen edustapuut./ HKA

Kuva 34: Suunnitelma Munkkiniemen aukion puistoalueelle sijoitettavasta pumppuasemasta. Suunnitelma on päiväämätön, mutta pumppuasema valmistui vuonna 1960. / HKA

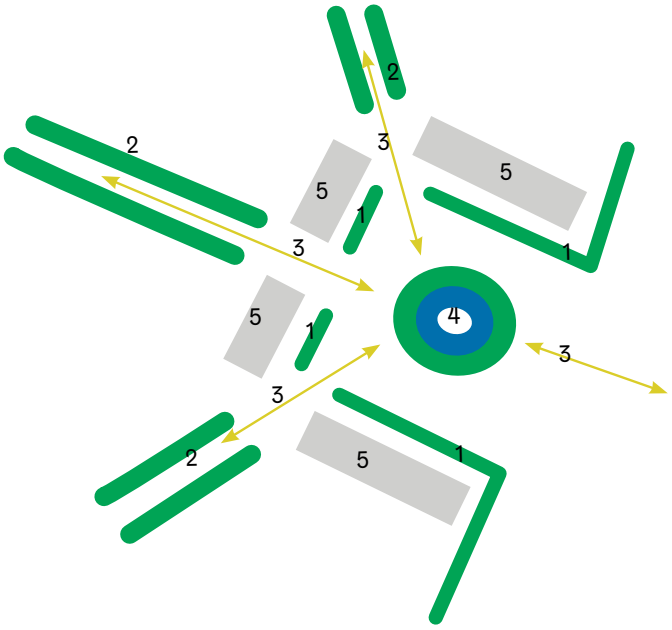

Kuva 35: Porttirakennukset ja niihin liittyvät keskeiset elementit: 1) porttirakennukset, 2) edustapuut ja 3) puukujanne. / Taustakuva Per Nyrströmin kirjasta Munkkiniemen vaiheita.

YHTEENVETO MUNKKINIEMEN AUKION KEHITTYMISESTÄ:

- Saarisen suunnittelema "ryhdikkyys" ja keskusaihe eivät toteutuneet.
- Aukio rakentunut ja muokkaantunut vähitellen nykyisen kaltaiseksi.
- Liikenteellisesti ollut, ja on yhä, hyvin keskeinen kaupungin sisäänajoreitti (raitiotie, pyörätie, bussiliikenne, jalankulkijat)
- Näkymälinja kohti Munkkiniemen puistotietä säilynyt hyvin.
- Porttirakennusten edustapuut säilyneet aiheena. Alkuperäinen 4+4 puuta vähentynyt kahdella puulla, nyt 4+2 puuta. Lehmukset saattavat olla alkuperäiset puuyksilöt.

MUNKKINIEMEN AUKIO - Saarisen suunnitelman toteutuneisuus

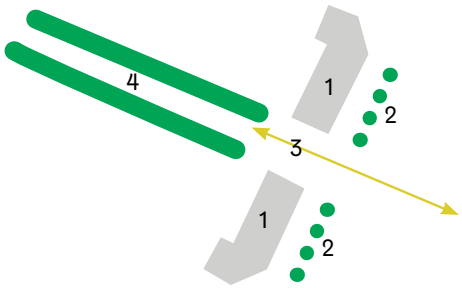

SUUNNITELMA 1915

Kuva 36:
Eliel Saarisen suunnitelman mukaiset arkkitehtoniset elementit:

1 Istutusalueet
2 Lehmuskujat
3 Näkymäakselit
4 Keskuselementti
5 Ympäröivät rakennukset muodostavat neliskulmaisen tilan aukiolle

TOTEUTUNEISUUS

Kuva 37:
Toteutuneet arkkitehtoniset elementit:

1 Porttirakennukset
2 Kaksi neljän puun riviä
3 Näkymäakseli (ilman näkymän pääte-elementtiä)
4 Lehmuskuja

Aukion muoto ei ole yhtä säntillinen kuin Saarisen suunnitelmassa, vaan liikenneratkaisujen sanelema.

Osa-alue 2: Laajalahden aukio ja Munkkiniemen puistotie 25 edusta

Laajalahden aukio oli Saarisen suunnitelmassa esitetty avoimeksi aukiotilaksi, jota kehysti umpikorttelien julkisivut. Aukion etelälaidalle oli varattu paikka monumenttirakennukselle, kuten kirkolle. Munkkiniemen puistotien puukujanteiden oli määrä ulottua aukion laidoille saakka, mutta ei aukion sisälle. Aukion keskelle Saarinen oli esittänyt tyyliltään maltillisen, istutetun keskiaiheen, jota raitiotien oli määrä kiertää. Raitiotielinjat jatkuivat aukiolta neljään suuntaan: Munkkiniemen puistotietä aukiolta luoteeseen ja kaakkoon, ja Laajalahdentietä lounaaseen ja koilliseen. Ainoat aukiolla olevat puuistutukset oli osoitettu monumenttirakennuksen edustalle. Munkkiniemen puistotie 25 ympäristö oli suunniteltu luonteeltaan samankaltaiseksi kuin puistotien itäisempikin osuus, Laajalahden aukion toisella puolella; umpikorttelien kehystämäksi puukujannekaduksi, vaikkakin kujanne oli ajateltu kaksiriviseksi nelirivisen sijaan.

Aukiotila alkoi vähitellen muodostua 1930-luvun loppupuolella, kun sen laidalle toteutettiin ensimmäiset kerrostalot ja katuverkoston linjat valmistuivat Saarisen suunnitelman mukaisesti. Pohjoislaidalle nousseen kerrostalon edustalle istutettiin Saarisen suunnitelmasta poiketen aukiota reunustava puurivi. Ympäristö oli kuitenkin maaseutumaista ja vielä 1940-luvun puolivälissä viljelyalueet rajautuivat aukion laitaan sen itä- ja länsipuolella. Idän suunnasta Munkkiniemen puistotien nelirivinen puukujanne ulottui aukion laidalle saakka. Aukion länsipuolella sama katu muuttui peltotiemäiseksi hiekkatieksi, jonka reunoja kehysti runsas puusto. Vuonna 1948 valmistui suunnitelma[96], joka jäsensi aukion pohjoisosan, nykyisen pysäköintialueen, uudella tavalla. Suunnitelmassa raitiotien mutkassa sijainnut vuokra-autoasema eli taksiasema siirrettiin nykyisen pysäköintialueen pohjoiseen reunaan ja raitotien mutkan ulkokaarteen alue nurmetettiin. Suunnitelmassa näkyy Laajalahdentien ja Laajalahden aukion kulmauksessa pieni rakennus, joka todennäköisesti osoittaa aukion lippakioskin alkuperäistä sijaintia. Vuoden 1948 muutossuunnitelma nimettiin ”väliaikaisiksi järjestelyiksi”, mikä saattoi johtua työn alla olleesta Munkkiniemen asemakaavasta. Ilmeisesti näiden muutosten kanssa samaan aikaan toteutettiin myös Munkkiniemen puistotien puukujanteen jatke kohti aukion keskiosaa, lähemmäksi raitiotien mutkaa. Kujanne kuitenkin istutettiin nelirivisen sijaan vain kaksirivisenä.

1950-luvun puolivälissä valmistuivat aukion länsilaidalla nykyisin olevat rakennukset, minkä myötä aukio sai selkeämmän rajapinnan lännen suuntaan. Uusien rakennusten korttelirakenne noudatti uutta, vuoden 1950 asemakaavaa, jossa umpikorttelit oli korvattu suorakaiteen muotoisilla lamellitaloilla. Kortteleiden pihat ulottuivat katualueen reunaan ja siten aukion

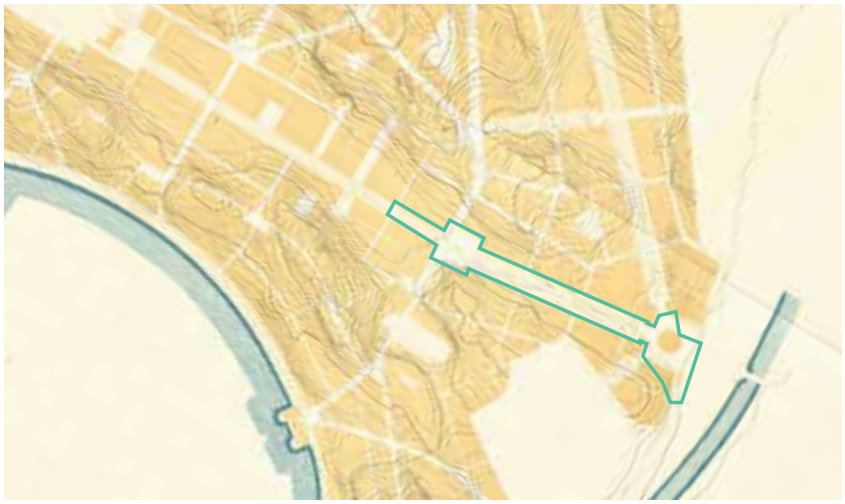
Kuva 38: Ote Eliel Saarisen asemakaavaehdotuksesta vuodelta 1915. / HKA

Kuva 39 : kaavaehdotuksesta tehty 3D visualisointi (olemassaolevan pienoismallin pohjalta) / Helsingin karttapalvelu

Kuva 40: Ote Eliel Saarisen asemakaavaehdotuksesta: `Ison Puistotien rakentamissuunnitelma´, 1915. / Dooria

Kuva 41: Ote Eliel Saarisen asemakaavaehdotuksesta: `Munkkiniemi-Hagan korkeussuhteet´, 1915. Kuvan päälle vihreällä korostettu selvitysalueen raja. Munkkiniemen puistotie sijaitsee selänteiden selväpiirteisesti rajaamassa laaksotilassa. / Saarisen suunnitelmakuvan lähde: Dooria.

reunasta ei tullut tiiviin umpinainen, kuten Saarinen oli suunnitellut. 1950-luvun ilmakuvasta näkyy, että Munkkiniemen puistotie 25 tontin etelä- ja pohjoispuolelle oli muodostunut lammet. Ilmeisesti tämän vanha merenpohja-alue oli myös laakson painanne, johon ympäröivien alueiden pintavedet valuivat ja imeytyivät hitaasti savikerrosten läpi.

Vuonna 1962 valmistui Laajalahden aukion itälaidalle uusi rakennus, joka loi uuden ”seinän” aukiolle. 1960-luvulla aukion liikennejärjestelyitä muutettiin ja aukiolle rakennettiin kiertoliittymä. Raitiotiepysäkin läheisyyteen myös tuotiin uusi lippakioski. Munkkiniemen puistotie 23 ja 24 väliin rakennettiin vuoden 1961 suunnitelmapiirustusten mukaisesti uusi pysäköintialue[97]. Laajalahdentie 20-22 rakennusten taakse rakennettiin 1960-luvun alkupuolella leikkikenttä, joka ilmeisesti kuitenkin kärsi vesiongelmista ja kenttä korvattiin uudella kentällä vuonna 1968. Uusi, kahden soikion muodostama, kenttä rakennettiin hieman lännemmäksi, Munkkiniemen puistotie 25 kohdalle.

1970-luvulla tämän osa-alueen suurin muutos oli Kone Oy:n uuden toimistotalon rakentaminen Munkkiniementie 25 kohdalle. Vuonna 1973 valmistunut rakennus asettui poikittain Munkkiniemen puistotien päälle. Rakennus halkaisi paikalla olleen leikkikentän pienemmäksi ja puistotien reunalla ollut kasvillisuus korvattiin uudella jalankulku- ja pyöräliikenteen reittiä kehystävällä puukujanteella. Kujanne kuitenkin asettui hieman etelämmäksi, kuin vanha puu- ja pensasrivistö, joka oli ollut vanhan ajotien kehyksenä. Puukujanteen pohjoispuolelle rakennettiin Kone Oy:n-toimistorakennukseen liittyvä laajahko pysäköintialue.

Vuonna 1996 valmistui suunnitelma[98], jossa Laajalahden aukion liikennejärjestelyitä muutettiin ja aukiotilaa jäsenneltiin uudelleen. 1960-luvulla rakennettu liikenneympyrä poistettiin käytöstä ja alue liikenneympyrältä raitiotiepysäkille muutettiin käyttötarkoitukseltaan enemmän aukiota vastaavaksi. 1940-luvulla istutettu puistotien kaksirivinen puukujanne täydennettiin neliriviseksi. Lisäksi kujanteen pohjoisinta riviä jatkettiin viidellä puulla ja eteläisintä kahdella puulla kohti Laajalahdentietä. Uusia puurivejä istutettiin aukion pysäköintialueen ja Munkkiniemen puistotien välisen jalankulku- ja pyöräliikenteen reitin reunalle sekä Munkkiniemen aukion eteläpuolelle. Aukiolle rakennettiin kauttaaltaan uusia kiveysalueita: pysäköintialueen reunoille punainen graniittinoppakiveys, vanhan liikenneympyrän ja lippakioskin alueelle punaisilla graniittinoppa- ja nupukivillä reunustettu harmaa betonikiveys, aukon etelälaidalle graniittisin nupukivin reunustettu harmaa betonikiveys graniittinupukivistä tehdyin koristeraidoin ja raitiotiekiskojen kohdalle betonikivistä tehty nurmikiveys. Lisäksi Laajalahden aukion sekä Munkkiniemen puistotie 22 ja 23 välisen pysäköintialueen liikenteenjakajat päällystettiin graniittinoppakiveyksillä.

Kuva 42: Näkymä nykypäivänä Laajalahden aukiolta kohti Munkkiniemen puistotie 25:ta. Laajalahdentien ja Munkkiniemen puistotien kulmauksessa oleva puu saattaa olla peräisin ainakin 1940-luvulta. Google Streetview 2011

Vuoden 1996 aukion suunnitelmiin sisältyi myös miljöösuunnitelma (ks. liite 6, kuva 108), jonka laatijana oli kaupunkiympäristöjen suunnitteluun erikoistunut teollinen muotoilija Ulla-Kirsti Junttila.[99] Junttila suunnitteli liikenneympyrän paikalle kompassimallisen teoksen, joka aukiolla yhä on. Alkujaan suunnitelmassa oli tarkoitus, että kompassin sakaroihin olisi istutettu taikinamarjaa, keskiympyrään taikinamarjaa sekä tammi, ja teoksen kehysalueelle erilaisia kesäkukkia[100]. Suunnitelmaa kuitenkin muutettiin vuonna 2001 siten, että istutukset jätettiin pois.

Viimeisin Laajalahden aukion laidalle rakennettu rakennus on vuonna 1999 käyttöön otettu Munkkiniemen puistotie 22/Laajalahdentie 11. Kyseinen asuinkerrostalo sijoitettiin kohtaan, joka oli ajateltu julkisen rakennuksen paikaksi sekä Saarisen asemakaavassa että vuoden 1950 asemakaavassa. Rakennuksen edustalle, Laajalahden aukion puolelle, istutettiin puurivi, mikä aiheena noudattaa Saarisen suunnitelmaa.

Vuonna 2017 käynnistyi työmaa Munkkiniemen puistotie 25 kohdalla, kun Kone Oy:n toimistorakennus päätettiin muuttaa asuinrakennukseksi. Lisäksi yrityksen pysäköintialueen kohdalle ryhdyttiin rakentamaan uutta townhouse -tyyppistä asuinrakennusta.

Kuva 43: Vuoden 1950 asemakaava Laajalahden aukion ja Munkkiniemen puistotie 25 kohdalta. Puistotien puukujanne on aukion kohdalla merkitty neliriviseksi. / HKA

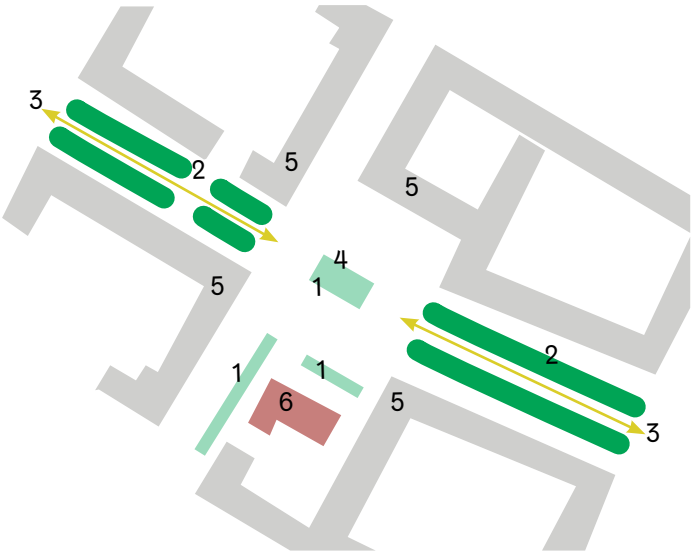

Kuva 44: Näkymä nykypäivänä Laajalahden aukion pysäköintialueelle. Bussipysäkin takana oleva puurivi on istutettu 2000-luvulla . / LO-CI maisema-arkkitehdit Oy 2019.

YHTEENVETO LAAJALAHDEN AUKION TOTEUTUNEISUUDESTA JA VAIHESTA:

- Rakennusten kehystämä aukio on toteutunut rikkonaisempana kuin Saarinen oli suunnitellut, johtuen umpikortteleiden puuttumisesta.
- Saarinen oli ajatellut aukion etelälaitaan monumentaalisen rakennuksen ja aukio olisi siten ollut edusta-aukio sille. Tällainen rakennus ei toteutunut ja siten aukion luonne poikkeaa suunnitellusta.
- Aukion keskusaihe ja samalla puukujanteiden päätenäkymä puuttuu.
- Puurivejä- ja kujanteita on toteutunut suunniteltua enemmän.
- 1940-luvulla aukion pohjoisreunalle istutettiin lyhyt puurivi kehystämään aukiota ja tuomaan suojaa asuinpihoille. Puurivi ei ollut Saarisen suunnitelman mukainen istutus, mutta se on jo osa alueen historiallista kerrostuneisuutta.
- Munkkiniemen puistotien puukujannetta jatkettiin kaksirivisenä keskemmälle Laajalahden aukiota 1940-50 lukujen taitteessa, jolloin aukiota jäsenneltiin muutenkin uudestaan.
- 2000-luvulla pysäköintialueen laitaan istutettiin uusi puurivi, joka ei kuulunut Saarisen suunnitelmaan. Samaan aikaan puistotien kaksirivinen istutus täydennettiin neliriviseksi.
- Munkkiniemen puistotie 25 edustan puukujanne on jotensakin säilynyt teemana läpi vuosikymmenten, vaikkakin kujanne on ollut välillä hyvin hoitamaton ja kokonaan uusittu vähintään kerran.
- Aukion järjestelyt eivät ole toteutuneet Saarisen suunnitelman mukaisesti.

LAAJALAHDEN AUKIO JA MUNKKINIEMEN PUISTOTIE 25 EDUSTA
- Saarisen suunnitelman toteutuneisuus

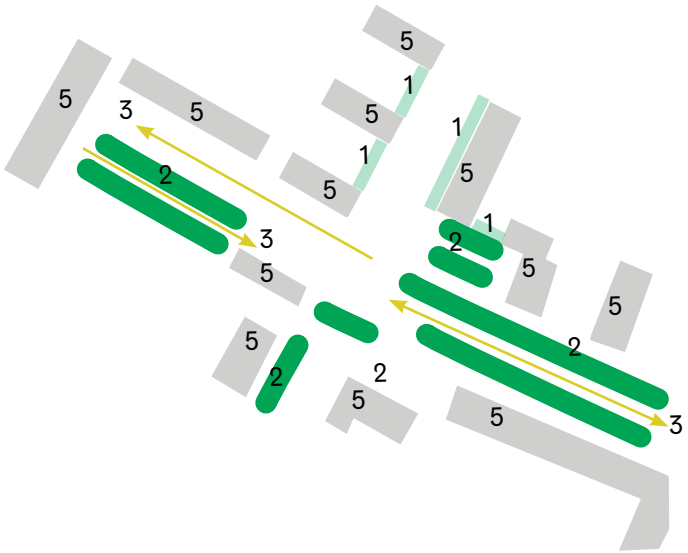

SUUNNITELMA 1915

Kuva 45:
Eliel Saarisen suunnitelman mukaiset arkkitehtoniset elementit:

1 Istutusalueet
2 Lehmuskujat
3 Näkymäakselit
4 Keskuselementti
5 Ympäröivät rakennukset muodostavat neliskulmaisen tilan aukiolle
6 Monumenttirakennus

TOTEUTUNEISUUS

Kuva 46:
Toteutuneet arkkitehtoniset elementit:

1 Istutusalueet
2 Puurivit- ja kujanteet
3 Näkymäakselit
4 Keskuselementti
5 Ympäröivät rakennukset muodostavat neliskulmaisen tilan aukiolle

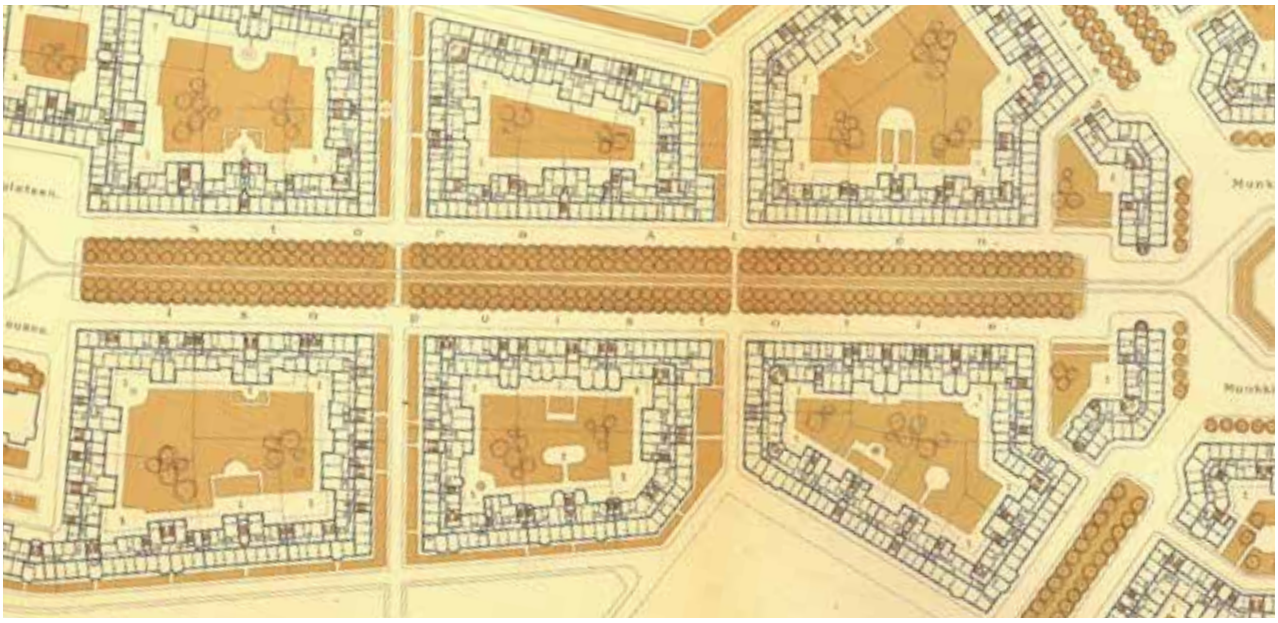
Osa-alue 3: Munkkiniemen puistotien puukujanne

Vuoden 1915 Munkkiniemi-Haaga -asemakaavassa keskeinen teema läpi koko alueen oli leveät puukujannekadut, jotka hierarkisesti erottivat pääkadut paikallisista kokoojakaduista. Nämä puukujannekadut myös yhdistivät tärkeät monumenttirakennukset ja keskeiset aukiot toisiinsa. Munkkiniemen puistotie oli yksi näistä kaduista ja sen oli määrä johtaa alueen sisääntuloaukiolta eli Munkkiniemen aukiolta monumenttirakennusten kehystämälle Albergan aukiolle, jonka oli tarkoitus rakentua nykyisen Munkinpuiston keskivaiheille.

Ensimmäisenä Stenius -yhtiö rakennutti alueelle raitiotien ja sitä kehystämään Munkkiniemen puistotien puukujanteen. Raitiotie avattiin käyttöön vuonna 1914 ja puistotien puukujanteen ensimmäinen osuus istutettiin viimeistään 1920-luvulla (ks. liite 9, kuva 127). Kujanteesta tuli nelirivinen ja sitä hoidettiin muotoon leikkaamalla. Eteläisempi kujanne istutettiin n. 6,1 metriä leveänä (puunrungon keskeltä toisen puun rungon keskelle mitattuna) ja pohjoisempi n. 5,1 metriä leveänä. Puukujannetta jatkettiin viimeistään 1930-luvun alussa uusilla puilla siten, että kujanne ulottui nykyisen Laajalahden aukion laidalle saakka. Kujanteiden puiden väleissä ei ollut käytäviä kävelyä varten, vaan puiden välit olivat heinäpintaisia. 1930-luvulla istutetut puut lähtivät kuitenkin huonosti kasvuun, minkä osasyynä saattoi olla vuosien 1938-39 poikkeuksellisen kuivat kesät.

Ensimmäiset rakennuksen puukujanteen reunoille alkoivat kohota 1930-luvun puolivälissä. Samaan aikaan rakennettiin lähikortteleiden katuverkosto ja Munkkiniemen puistotie valmistui vuonna 1937.[101] Puistotie oli kuitenkin tässä vaiheessa hiekkapintainen ja jalkakäytävät oli erotettu ajoradasta graniittisin reunakivin.[102] Puistotien etelänpuoleiset korttelit ja porttirakennukset valmistuivat vuosien 1937-41 välillä. Samaan aikaan valmistui kadun pohjoispuolella oleva kortteli Munkkiniemen puistotie 9-13 kohdalla, joka kuitenkin rakennettiin asemakaavasta poikkeavasti; umpikorttelirakenteen sijaan korttelipiha aukesi kohti Munkkiniemen puistotietä. Tätä samaa korttelityyppiä käytettiin myös lopuissa puistotien varrelle rakennetuissa kortteleissa. Munkkiniemen puistotie 9-13 korttelin itä- ja länsipuolella olevat tontit olivat suurimmaksi osaksi viljelykäytössä vielä 1950-luvun alkuun saakka.

Puukujanteen lehmuksia on hoidettu muotoon leikkaamalla ainakin vuoteen 1939 asti, mutta sotavuosien jälkeen otetuissa valokuvissa puut ovat hoitamattomia. 1940-luvulla Munkkiniemen puistotien eteläisemmän kujanteen sisälle rakennettiin sorapintainen puistokäytävä. 1940-luvun lopussa nelirivistä puukujannetta jatkettiin Laajalahden aukion sisälle kaksirivisenä kujanteena.

Kuva 47: Ote Eliel Saarisen asemakaavaehdotuksesta: `Ison Puistotien rakentamissuunnitelma´, 1915. Saarinen oli suunnitellut kujanteen neliriviseksi ja päättyvän Laajalahden aukion reunaan. Puistotien poikkikatujen reunoille oli määrä istuttaa muita koristeistutuksia. Munkkiniemen puistotie 1 ja 2 pihojen oli tarkoitus aueta kohti puistokatua. Kujanteen puurivien väliin ei ole osoitettu kävelyreittejä. / Dooria.

Vuonna 1952 valmistuivat Munkkiniemen puistotien laidalle seuraavat neljä rakennusta: Munkkiniemen puistotie 3-7 ja 15. Ensiksi mainitun korttelin pihan suunnittelijana toimi Helsingin kaupungin puutarhakonsulentti Elisabeth Koch[103]. Suurin piirtein samoihin aikoihin puistotien pohjoisemman kujanteen itäpäätyyn rakennettiin kujanteen sisälle uusi käytävä, joka johti raitiotiepysäkille. Tähän aikaan pysäkit olivat lähellä Kadetintien risteystä. Viimeisinä rakennuksina Munkkiniemen puistotien varrelle nousivat Munkkiniemen puistotie 17 ja 19 vuosien 1958-62 välillä.

1990-luvun lopulla ja 2000-luvun alussa Laajalahden aukiolle laadittiin useita muutossuunnitelmia ja näihin suunnitelmiin sisältyi puukujanteen länsipäädyn kaksirivisen kujanteen täydentäminen neliriviseksi. Tänä päivänä puukujanteen vanha puusto on alkanut tulla elinkaarensa päähän ja useita puita on jouduttu poistamaan ja kujannetta on täydennysistutettu.

2000-luvulla on tehty viimeisimmät täydennysistutukset kujanteen länsipäähän. Vuonna 2008 Helsingin kaupungin rakennusvirastosta toimitettiin 5000 kukkasipulia, jotka asukkaat istuttivat puistotien nurmialueille kyseisen vuoden syksyllä.

Raitiotiekiskojen alue on alkujaan ollut hiekkapintainen ja se muutettiin asfalttipintaiseksi viimeistään 1970-luvulla. 2000-luvun alussa kiskojen Laajalahden aukion puoleinen pääty päällystettiin nurmikiveykseksi, mutta Solnantien ja Munkkiniemen aukion välinen osuus säilyi asfalttipintaisena. Vuoden 2010 tienoilla loputkin puistotien kiskoalueesta muutettiin nurmikivipintaiseksi.

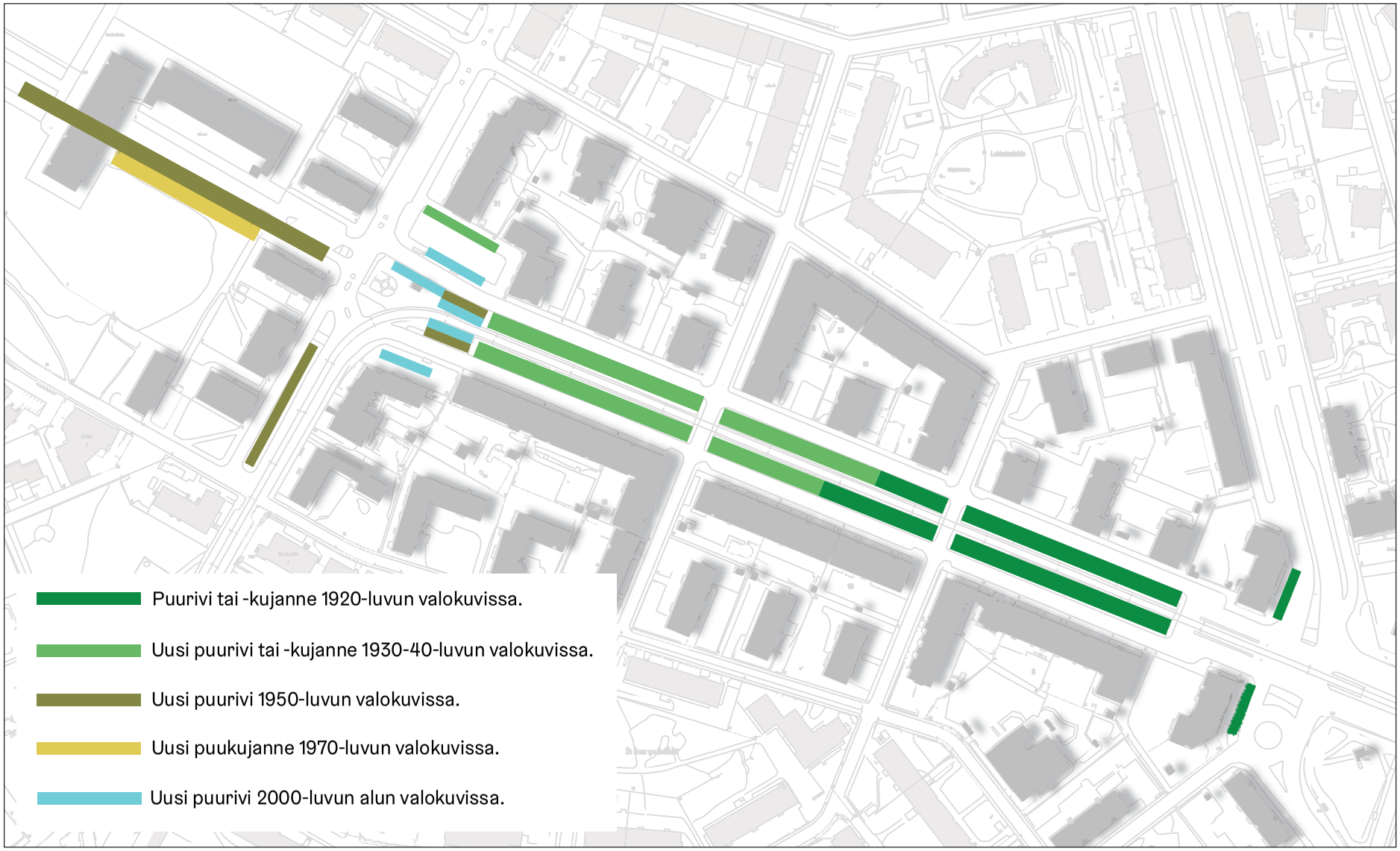
Tänä päivänä eteläisemmän kujanteen päällysteenä on asfaltti ja käytävä on osoitettu pyörätieksi. Pohjoisempi käytävä on säilynyt kivituhkapintaisen ja kävelijöille tarkoitettuna.

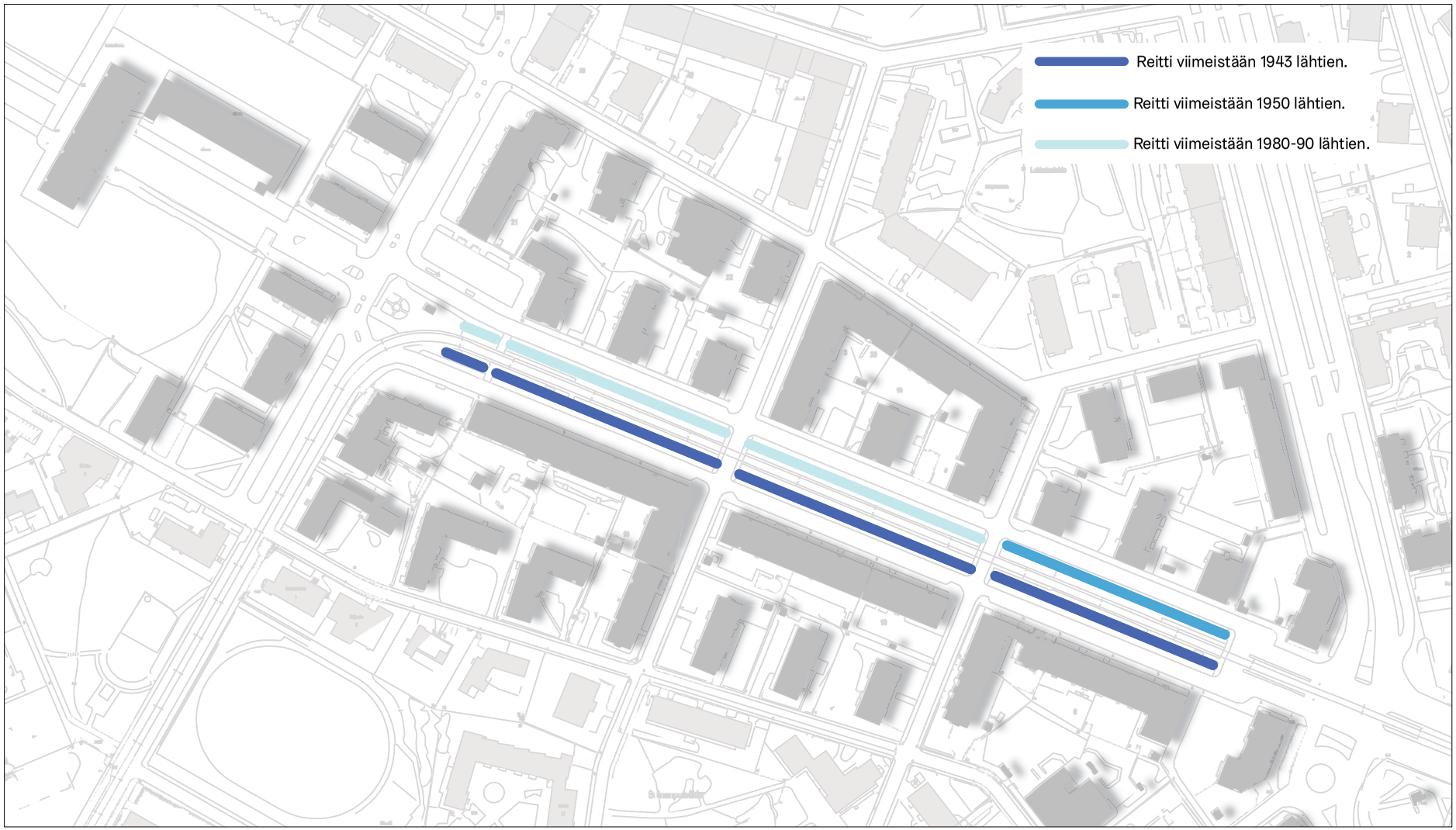
Kuva 48 yllä: Munkkiniemen puistotie vuonna 1944. Kujanteen puut on leikattu kiskojen puolelta. Kiskojen alue on hiekkapintainen. / Emil Vesterinen, Lusto, Suomen Metsäyhdistyksen kokoelma, Metsätaloudellinen Valistustoimisto

Kuva 49 oikealla: Vuonna 2008 Munkkiniemen puistotiellä järjestettiin tapahtuma, missä munkkiniemeläiset saivat istuttaa kaupungin toimittamia kukkasipuleita puistotien nurmialueille. / Munkinseutu -internetsivu.

Kuva 50: Kaavio puurivien ja -kujanteiden vaiheittaisesta rakentumisesta selvitysalueella. / LOCI maisema-arkkitehdit Oy

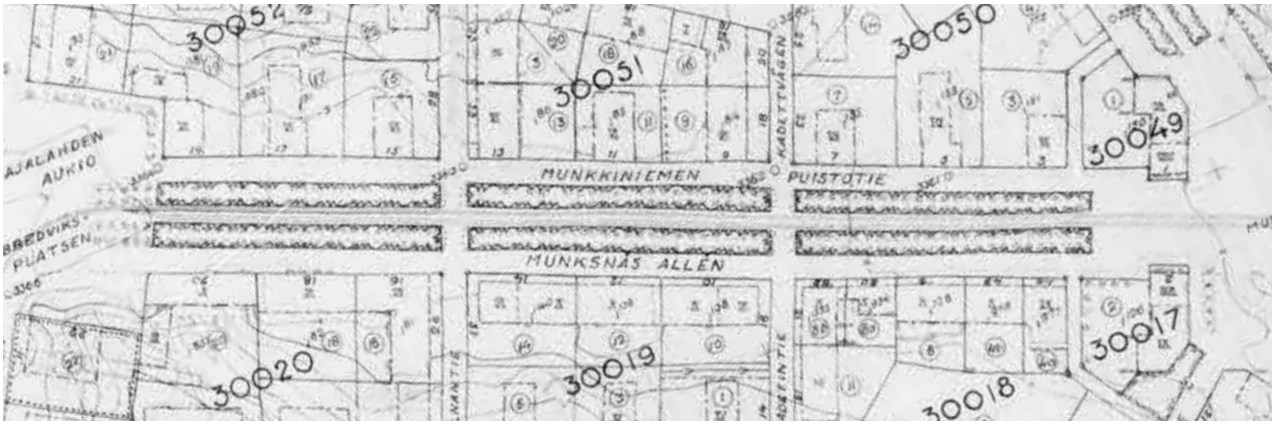
Kuva 51: Kaavio puistokäytävien rakentumisesta Munkkiniemen puistotiellä. / LOCI maisema-arkkitehdit Oy

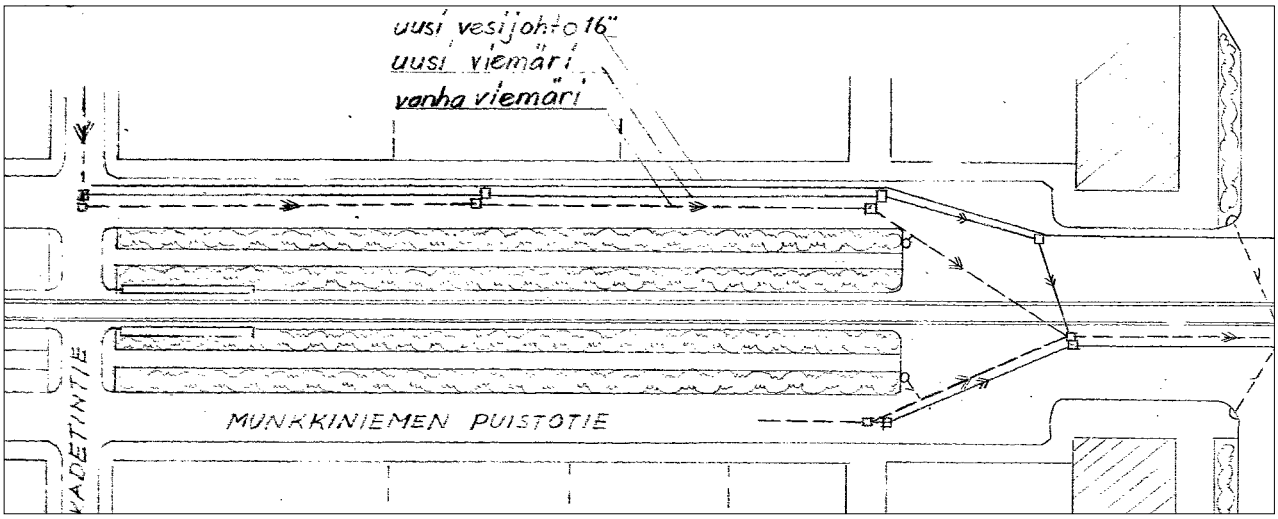
Kuva 52: Ote 1915 Eliel Saarinen asemakaavaehdotuksesta vuodelta 1915. / HKA

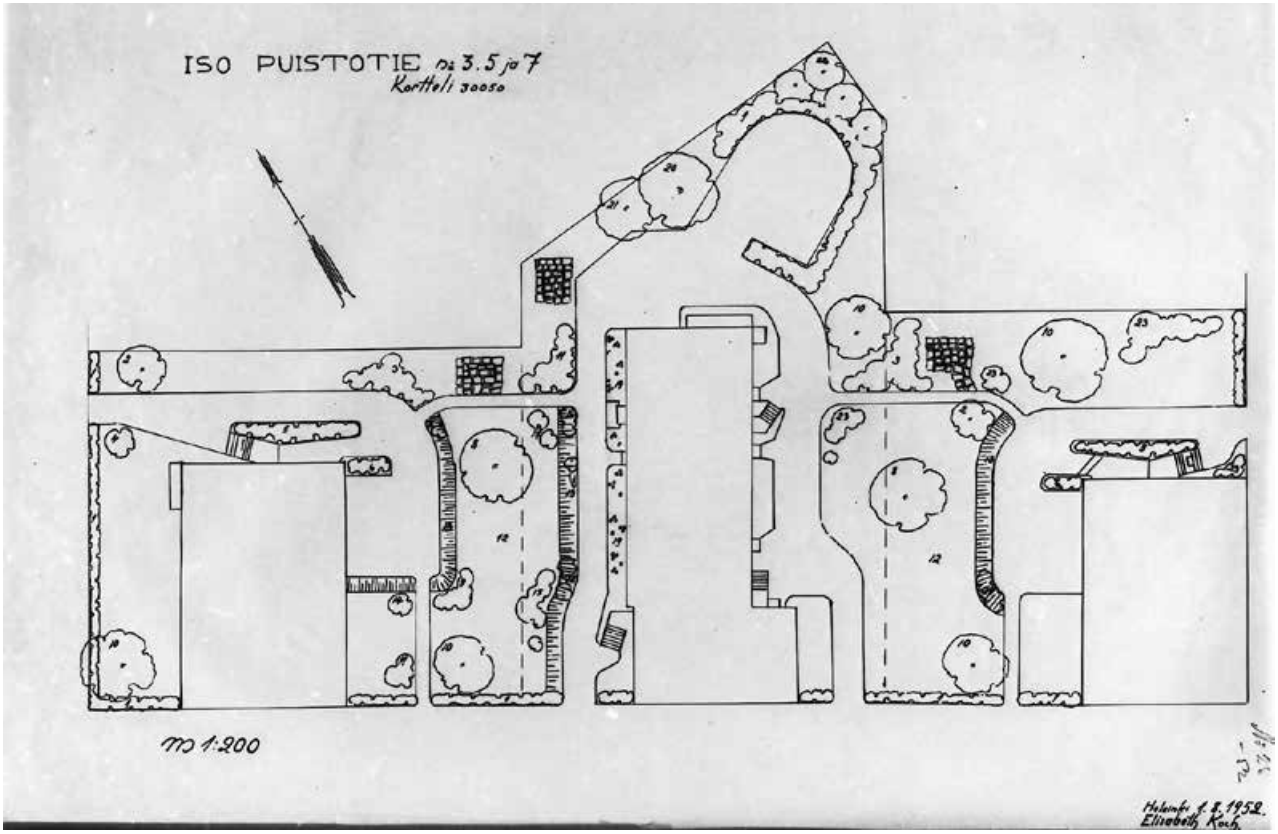
Kuva 53: 1945 kiinteistökarttaote. Kartassa huomioitavaa on, että puistotien etelän puoleiselle kujanteelle on merkitty kävelyreitti, mutta pohjoisemmalle kujanteelle ei. / HKA (Helsingin kaupungin karttapalvelu)

Kuva 54: Vuoden 1950 asemakaava on yhä voimassa puukujanteen kohdalla. Puukujanteet on kaavassa merkitty pääosin puistoalueeksi, mutta Laajalahden aukion osuudelta ne ovat puistomerkinnän ulkopuolella. Kujanteen kävelyreitti on osoitettu vain eteläisemmän kujanteen sisälle. / HKA

Kuva 55: Vuonna 1960 laaditussa viemäreiden uusimista käsittelevässä suunnitelmakuvassa näkyy, että raitiotien pysäkki oli tähän aikaan vielä Munkkiniemen puistotien ja Kadetintien risteyksessä. Nykyiselle paikalleen pysäkit siirtyivät 1990-luvulla.
/ Piirustus KAO 9695, HKKA

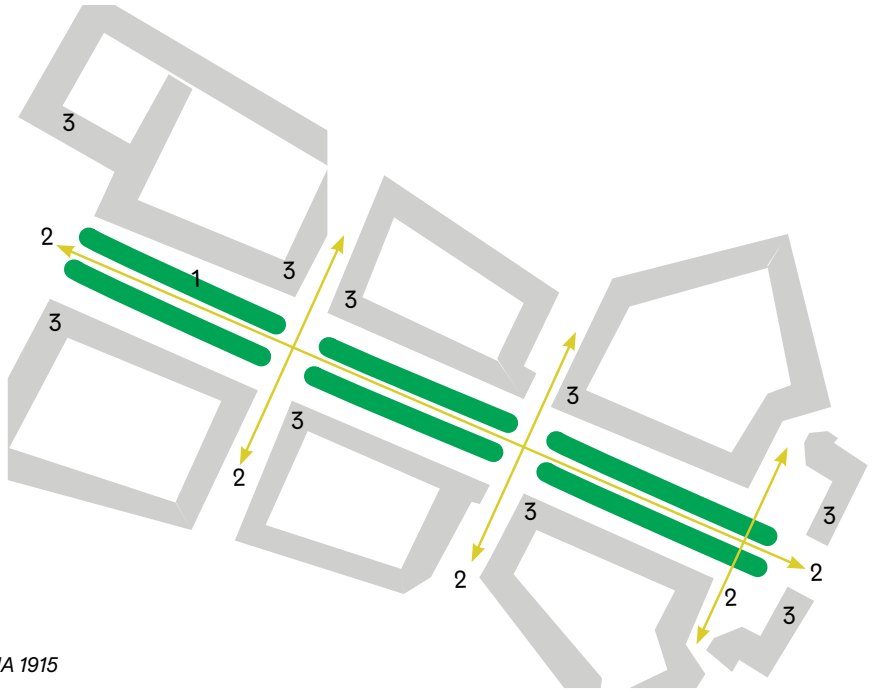

Kuva 56: Puutarhaneuvos Elisabeth Kochin suunnitelma vuodelta 1952 Munkkiniemen puistotie 3-7 asuinpihan järjestelyistä. Kochin suunnitelmana oli rajata piha-alue katutilasta kapeahkojen, kenties muotoon leikattujen pensasaidan avulla. / HKA

YHTEENVETO PUUKUJANTEEN TOTEUTUNEISUUDESTA JA VAIHEISTA:

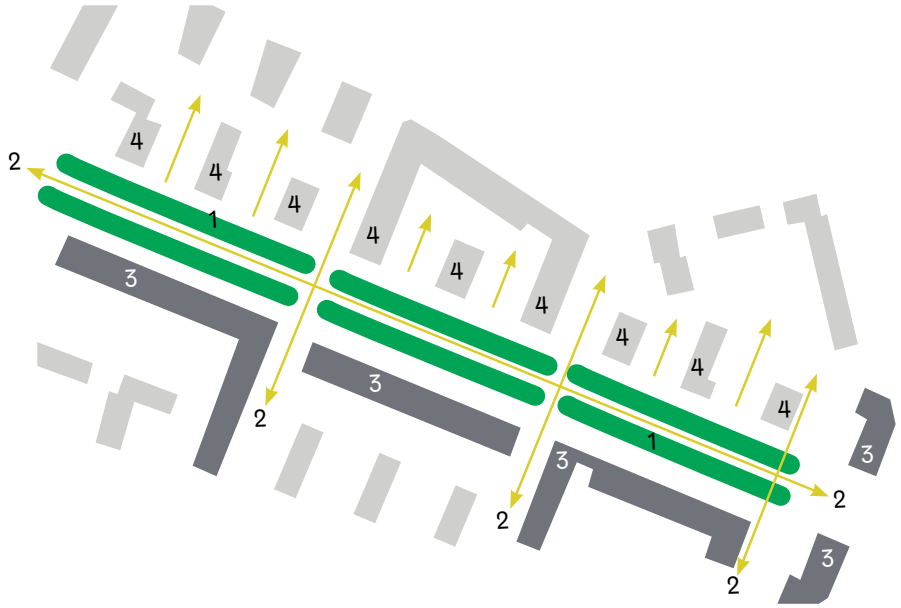
- Puukujanteen ensimmäinen vaihe istutettiin nelirivisenä kujanteena, todennäköisesti 1920-luvulla.
- Puukujannetta jatkettiin 1930 -luvun alussa Laajalahden aukion reunaan asti. Kujannepuut kuitenkin lähtivät ilmeisen huonosti kasvuun kadun pohjoispuolisissa rivissä ja 1950-60 -luvun kuvissa tämä kujanneosuus on muuttunut yksiriviseksi.
- Kujanteen puita hoidettiin aluksi muotoon leikkaamalla, mutta sotien aikaan 1940-luvun lopulla puiden leikkaaminen lopetettiin.
- Saarinen ei ollut osoittanut suunnitelmassaan kävelyreittejä kujanteen puurivien väleihin. Reitti rakennettiin ensin etelän puoleisen kujanteen sisään, sitten pohjoisemman kujanteen itäpäätyyn ja 1980-90-lukujen aikana loput kujanteen reiteistä.
- Puukujanteen puurivejä pidennettiin Laajalahden aukiolle 1940-50-lukujen taitteessa kaksirivisenä kujanteena, joka täydennettiin neliriviseksi 2000-luvun alussa.
- Kadun etelän puoleisten rakennusten julkisivut noudattavat vuoden 1915 asemakaavan teemaa tiiviistä kehyksestä kadulle. Pohjoispuolella rakennukset eivät kehystä katunäkymää yhtä selvärajaisesti.

PUUKUJANNE - Saarisen suunntelman toteutuneisuus

SUUNNITELMA 1915

TOTEUTUNEISUUS

Kuvat 57 ja 58:
Eliel Saarisen suunnitelman mukaiset ja alla toteutuneet arkkitehtoniset elementit:

1 Lehmuskujat
2 Näkymäakselit
3 Ympäröivät rakennukset luovat tiiviin kehyksen katunäkymille
4 Rakennukset, jotka luovat Saarisen suunnitelmaa heikomman kehyksen katutilaan.

Materiaalit

Päällysteet

Selvitysalueen katualueet ovat nykyisin pääosin asfalttipintaisia. Selvitystyön aikana ei ole saatu varmuutta, milloin katualueet asfaltoitiin, mutta se näyttäisi ajoittuneen n. 1950-luvulle. Tätä ennen jalkakäytävät oli kuitenkin jo erotettu ajoradasta graniittisilla reunakivillä. Raitiotiepysäkkien yhteydessä sekä Laajalahden aukion lippakioskin ja pysäköintialueen ympärillä on pienehköinä alueina erilaisia betoni- ja graniittikiveyksiä. Myös Laajalahden aukion etelälaidalla olevan rakennuksen, Munkkiniemen puistotie 22, edusta on betonikiveystä. Raitiokiskojen alueella on kahta erilaista nurmikiveystä.

Puukujanteen kävelyreitit eivät kuuluneet alkuperäiseen suunnitelmaan tai toteutukseen, ja ne on toteutettu kadulle vaiheittain. Käytävät rakennettiin alkujaan kivituhkapintaisina ja tämä materiaali on säilynyt pohjoisemmalla käytävällä. Eteläinen puistokäytävä on nykyään asfalttipintainen. Käytäviä reunustavat nurmialueet ovat nykyisin epäsiistit johtuen kivituhkan ja hiekoitushiekan leviämisestä niille. Lisäksi nurmikot ovat kuluneita.

Varusteet ja kalusteet

Selvitysalueen ainoat penkit sijaitsevat puukujanteen varrella sekä Laajalahden aukion lippakioskin lähellä. Kujanteella olevat penkit ovat Göteborg-penkkejä, jotka olivat yleisiä koko Helsingin kaupungin alueella 1950-luvulta lähtien[104]. Penkit ovat nykyisin epäsiistissä kunnossa. Laajalahden aukiolla olevat penkit ovat tyypiltään selvästi uudempia.

Puukujanteen kadunpuoleisissa reunoissa on metallinen matala istutusten suoja-aita. Aita on rakennettu 2010-luvun loppupuolella. Alueen roska-astiat ovat malliltaan vihreitä city-roska-astioita. Laajalahden aukion raitiotiepysäkin molemmin puolin on uudehkoja runkolukittavia pyörätelineitä. Telineet on sijoitettu kujanteen nurmialueille.

Kuva 59 (yllä vasemmalla): Munkkiniemen puistotien raitiotiekiskojen päällysteitä tänä päivänä. / LOCI maisema-arkkitehdit Oy 2019.

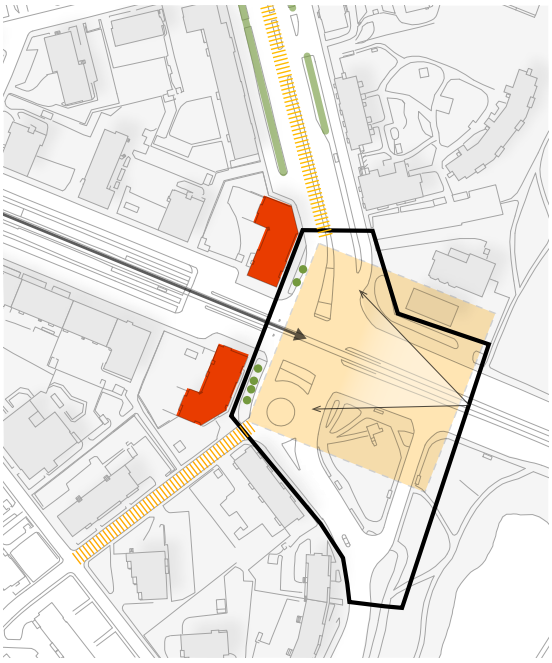
Kuva 60 (yllä oikealla): Munkkiniemen puistotie 25 kohdalle 1970-luvulla istutettu kujanne on sijoitettu vanhaa tielinjaa etelämäksi. / LOCI maisema-arkkitehdit Oy 2019.

Kuva 61 (vasemmalla): Munkkiniemen puistotien Göteborg-penkit ovat huonohkossa kunnossa. / LOCI maisema-arkkitehdit Oy 2019.

6. Selvitysalueen ympäristöhistoriallinen arvo ja muutoksensietokyky

Eliel Saarisen Munkkiniemi-Haaga -asemakaava ei suurelta osin koskaan toteutunut, mutta Munkkiniemen puistotie ja sen lähiympäristö ovat suunnitelman parhaiten toteutuneita osuuksia. Seuraavissa luvuissa on tarkemmin osa-aluekohtaisesti esitelty näiden alueiden ympäristöhistorialliset arvot ja muutoksensietokyky. Tämän selvityksen viimeisessä luvussa `8. Selvitysalueen kehittämisperiaatteet´ on esitetty historiaselvityksen pohjalta esiin nousseet osa-alueiden kehittämisperiaatteet.

Osa-alue 1: Munkkiniemen aukio

Kuva 64: LOCI maisema-arkkitehdit Oy

Munkkiniemen aukion arvokkaimman osan muodostavat Munkkiniemen puistotie 1 ja 2 rakennukset, niiden edustapuut sekä rakennusten välistä avautuva näkymä.

Porttirakennusten arvokkaat edustapuut, yhteensä 6 lehmusta, saattavat olla alkuperäisiä 1930-luvun istutuksia.

Historiallisesti arvokkaita ovat myös Tammitien ja Huopalahdentien linjaukset sekä Huopalahdentien puukujanne, joka on aiheena alkuperäisen suunnitelman mukainen.

Aukion etelä- ja pohjoislaidoilla käyttötarkoitus on vaihtunut ja aukiotilan rajat ovat muuttuneet suunnitellusta.

Aukion ne alueet, jotka eivät ole maankäytöllisesti tai kaupunkitilallisesti toteutuneet alkuperäisen suunnitelman mukaisesti, kestävät sellaisia muutoksia, jotka mahdollistavat avoimen näkymän säilymisen porttirakennuksille päin. Mahdollisten muutosten tulee muotokieleltään sopia Saarisen asemakaavan periaatteisiin.

Osa-alue 2: Laajalahden aukio ja Munkkiniemen puistotie 25 edusta

Kuva 65: LOCI maisema-arkkitehdit Oy

Laajalahden aukio on säilynyt maankäytöllisesti Saarisen suunnitelman mukaisena.

Laajalahden aukion ja Munkkiniemen puistotie 25 alueiden kehittyminen on pohjautunut katuverkostoon, joka rakennettiin Eliel Saarisen suunnitelman mukaisesti.

Osa-alueella tapahtuneet muutokset ovat kehittyneet vähitellen vuosikymmenten aikana ja nykyisin alue sisältää useita eri aikakausien kerrostumia.

Aukion keskellä sijaitseva lippakioski on nykyään on tärkeä osa aukion identiteettiä ja arvokas historiallinen kerrostuma, vaikka se ei kuulunut Saarisen suunnitelmaan.

Aukiolla on nykyään useita erilajisia ja -mittakaavaisia puuriviä- ja kujanteita, jotka jakavat tilaa eri osiin.

Alue hahmottuu useana rinnakkaisena liikennealueena eikä yhtenäisenä aukiona. Lippakioskin sekä vanhan kiertoliittymän kohdalla olevan teoksen ympäristöt muodostavat pienimuotoisen aukion.

Laajalahden aukio kestää muutoksia, jotka noudattavat Saarisen asemakaavan suunnittelun periaatteita.

Osa-alue 3: Puukujanne

Puukujanteen alue on selvitysalueen osa-alueista toteutunut selvästi uskollisimmin Saarisen suunnitelman mukaan, ja siinä on tapahtunut suhteellisen vähän muutoksia.

Puukujanteen puut ovat suurelta osin kadun alkuperäisiä puita, minkä vuoksi monet niistä alkavat olla elinkaarensa päässä. Puiden huonohkoon kuntoon vaikuttaa suuresti myös se, että ne on alkujaan istutettu hyvin tiiviisti; rivissä puiden väli on keskimäärin vain 5 m, kun muualla Helsingin puukujannekaduilla se on keskimäärin 8,5 m. Helsingin suurista puukujannekaduista Munkkiniemen puistotie on ollut tiettävästi ainoa muotoon leikkaamalla hoidettu puukujanne, mikä tekee kujanteesta ja kadusta ainutlaatuisen.

Kujanteen nurmialueet ovat nykyään kuluneita ja puistovarusteet nuhjuisia, mikä heikentää alueen visuaalista arvoa.

Koska puukujanteen alue on toteutunut ja säilynyt pitkälti Saarisen suunnitelman mukaisesti, on siellä mahdollisesti tehtävät muutokset suunniteltava hienovaraisesti ja harkiten. Suuria muutoksia tulee välttää.

Kuva 66: LOCI maisema-arkkitehdit Oy

Selite , viittaa kaikkien osa-alueiden kaavioihin (sivut 57-58)

Ympäristöhistoriallisesti erityisen tärkeä näkymälinja.

Kaupunkitilallisesti erityisen tärkeä näkymä.

Rakennusten rajautuminen katutilaan Saarisen suunnitelman mukaisesti.

Maankäytöllisesti arvokas Saarisen suunnitelman mukainen katulinjaus selvitysalueella.

Kaupunkikuvallisesti ja ympäristöhistoriallisesti arvokas puistokatu

Arvokas aukiotila. Maankäytöllisesti ja kaupunkitilallisesti aukiona toteutunut ja säilynyt alue.

Munkkiniemen puistotien porttirakennukset.

Lippakioski on tärkeä osa aukion nykyistä identiteettiä ja arvokas historiallinen kerrostuma.

Ympäristöhistoriallisesti erityisen arvokas puurivi- tai kujanne.

Huopalahdentien puukujanteet noudattavat aiheena Saarisen suunnitelmaa.

Ympäristöhistoriallisesti arvokas yksittäispuu, joka on todennäköisesti alkuperäinen puuyksilö.

YHTEENVETO OSA-ALUEIDEN YMPÄRISTÖHISTORIALLISESTI ARVOKKAISTA ELEMENTEISTÄ:

Osa-alue 1: Munkkiniemen aukio

- Arvokkaimmat elementit: porttirakennukset ja niiden edustapuut, ja Tammitien, Munkkiniemen puistotien, Huopalahdentien ja Paciuksenkadun linjaukset sekä näitä pitkin avautuvat näkymät.
- Luonteeltaan ja maankäytöllisesti säilynyt aukiona alkuperäisen suunnitelman mukaan, vaikka aukiotila on rajauksiltaan muuttunut ja sitä on lohkottu puistoksi sekä huoltoaseman tontiksi.

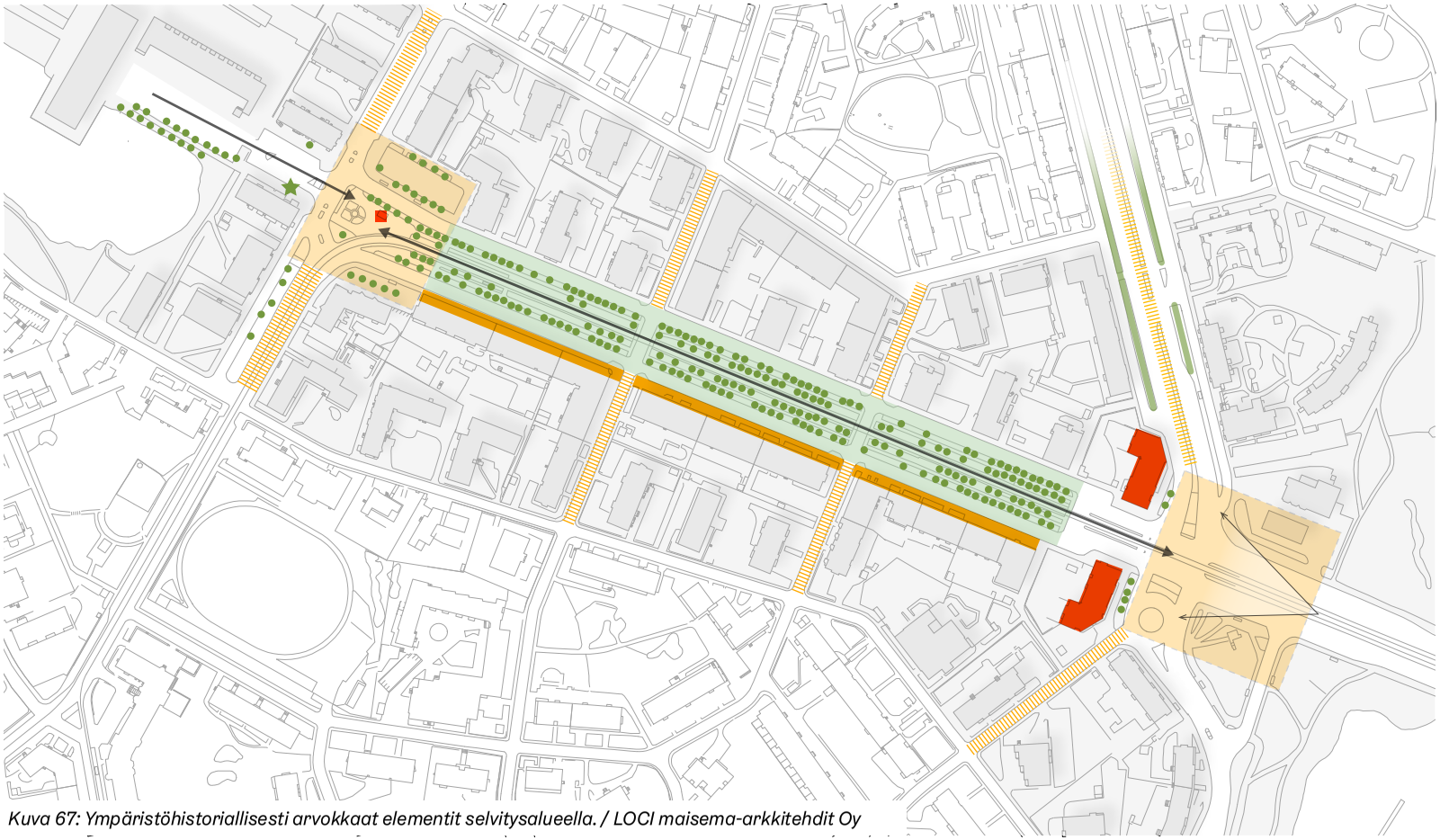
Osa-alue 2: Laajalahden aukio ja Munkkiniemen puistotie 25 edusta

- Katuverkosto ja aukion rajaus ovat toteutuneet Saarisen suunnitelman mukaisesti. Munkkiniemen puistotie 25 kohdalla on myöhempiä muutoksia.
- Aukio on rakentunut eri vaiheissa ja alue sisältää nykyään useita eri historian kerrostumia.
- Aukion keskellä sijaitseva lippakioski on nykyään on tärkeä osa aukion identiteettiä ja arvokas historiallinen kerrostuma.
- Aukiolla on puurivejä, jotka ovat Saarisen suunnitelman mukaisia.

Osa-alue 3: Puukujanne

- Suunnitelman mukaisia arvokkaita elementtejä ovat kadun etelänpuoleisten kortteleiden liittyminen katualueeseen, porttirakennukset aiheena, nelirivinen puukujanne sekä raitiotielinjan sijoittuminen puukujanteen sisälle.
- Puukujanne on aiheena koko selvitysalueen arvokkain toteutunut ja säilynyt elementti.
- Etelän puoleiset korttelit rajautuvat katutilaan alkuperäisen suunnitelman mukaisesti.
- Tiettävästi ainoa muotoonleikattu puukujanne Helsingissä.

Ympäristöhistoriallisesti arvokkaat elementit selvitysalueella

Kuva 67: Ympäristöhistoriallisesti arvokkaat elementit selvitysalueella. / LOCI maisema-arkkitehdit Oy

Ympäristöhistoriallisesti erityisen tärkeä näkymälinja.

Kaupunkitilallisesti erityisen tärkeä näkymä.

Rakennusten rajautuminen katutilaan Eliel Saarisen suunnitelman mukaisesti.

Maankäytöllisesti arvokas alkuperäisen suunnitelman mukainen katulinjaus selvitysalueella.

Kaupunkikuvallisesti ja ympäristöhistoriallisesti arvokas puistokatu

Arvokas aukiotila. Maankäytöllisesti ja kaupunkitilallisesti aukiona toteutunut ja säilynyt alue.

Munkkiniemen puistotien porttirakennukset.

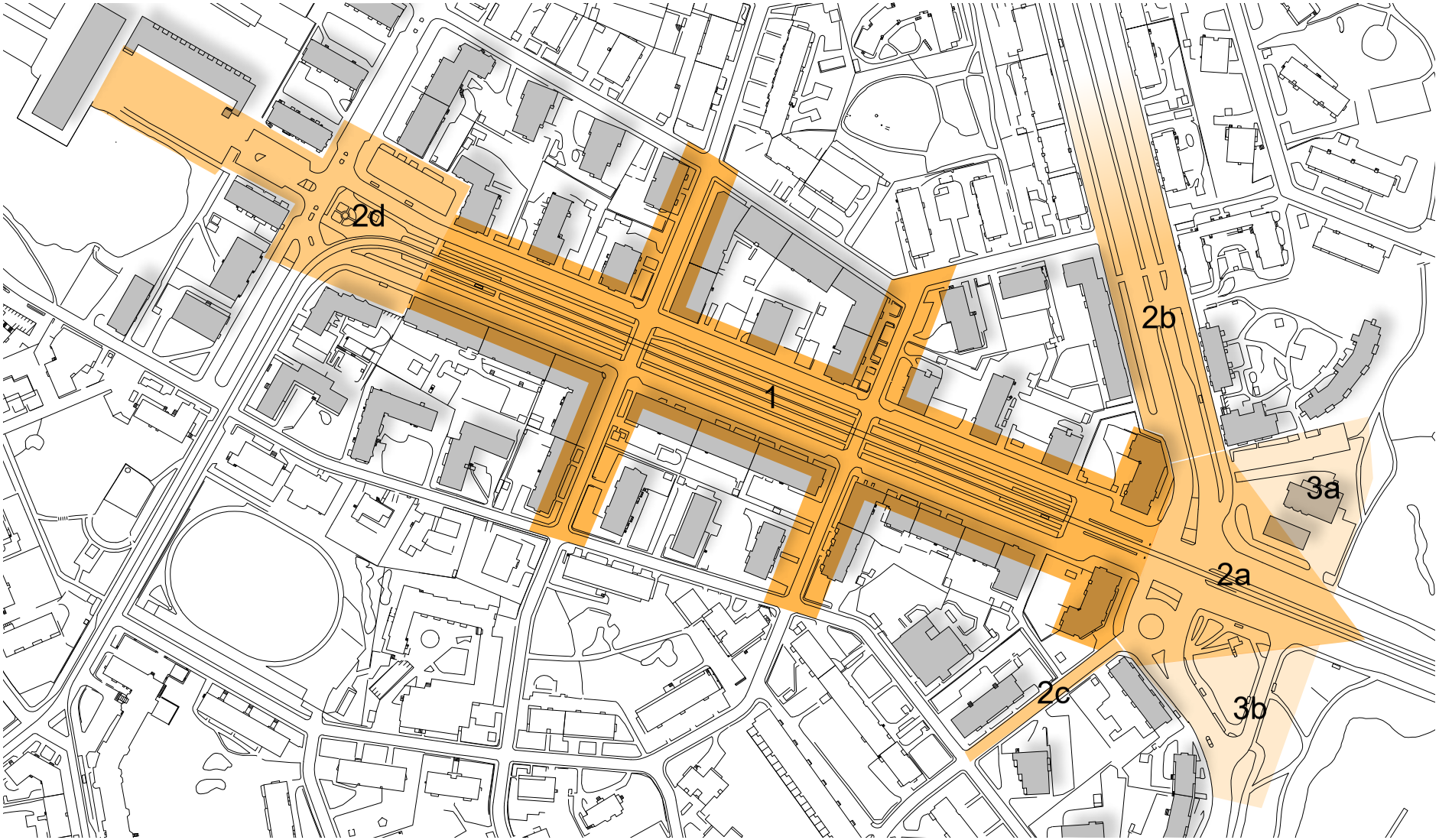
Lippakioski on tärkeä osa aukion nykyistä identiteettiä ja arvokas historiallinen kerrostuma.

Ympäristöhistoriallisesti erityisen arvokas puurivi- tai kujanne.

Huopalahdentien puukujanteet noudattavat aiheena Saarisen suunnitelmaa.

Ympäristöhistoriallisesti arvokas yksittäispuu, joka on todennäköisesti alkuperäinen puuyksilö.

Muutoksensietokyky selvitysalueella

Kuva 68: Muutoksensietokyky selvitysalueella. / LOCI maisema-arkkitehdit Oy

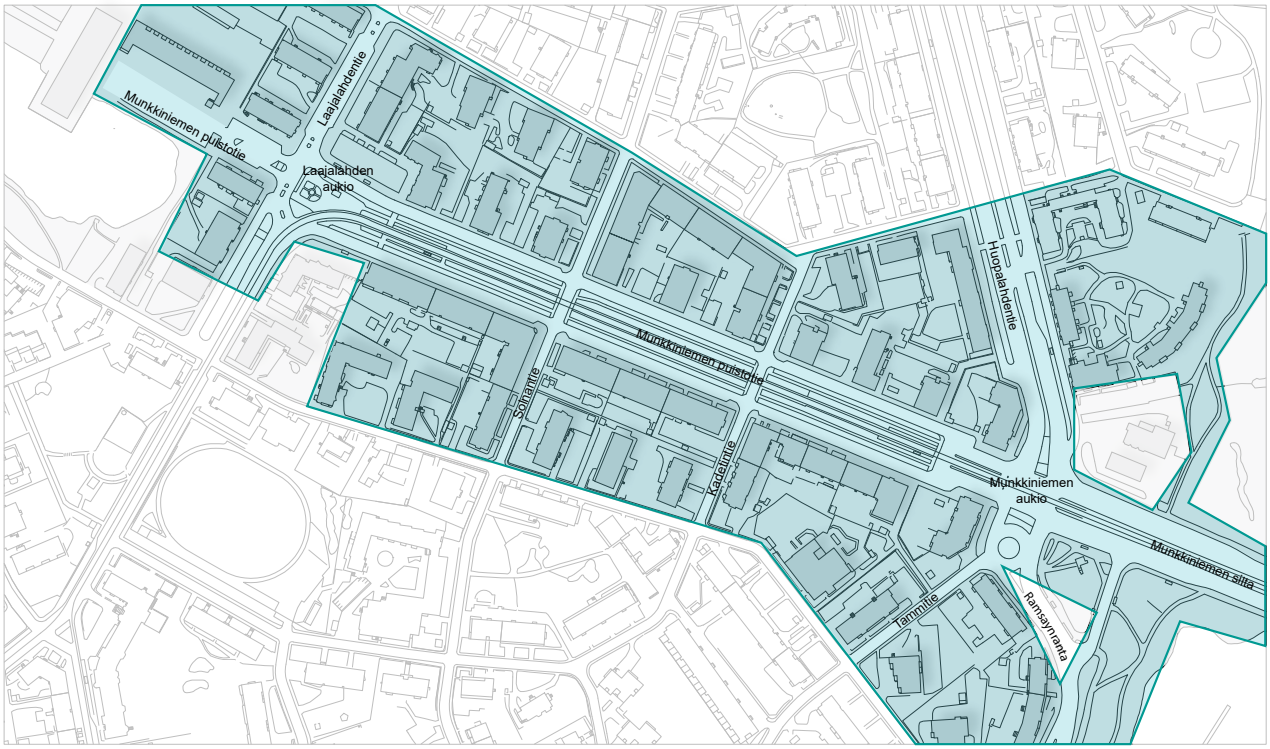
1 *Muutokselle herkät Eliel Saarisen suunnitelman mukaan toteutuneet alueet, joiden ympäristöhistoriallisten ja kaupunkitilallisten arvojen säilyttämiseksi tulee tehdä sellaisia muutoksia, jotka pyrkivät alkuperäisen toteutuksen säilyttämiseen, ylläpitoon tai palauttamiseen.*

2 *Maankäytöllisesti ja kaupunkitilallisesti herkät alueet, jotka kestävät muutoksia, mutta niiden maankäytön muoto ja asema kaupunkitilassa tulee säilyttää.*

3 *Neutraalit alueet, joilla ei ole erityisiä ympäristöhistoriallista tai kaupunkitilallista/-kuvallista arvoa. Näitä alueita kehitettäessä tulee kuitenkin huomioida niiden vaikutus ympäröiviin arvokkaisiin alueisiin.*

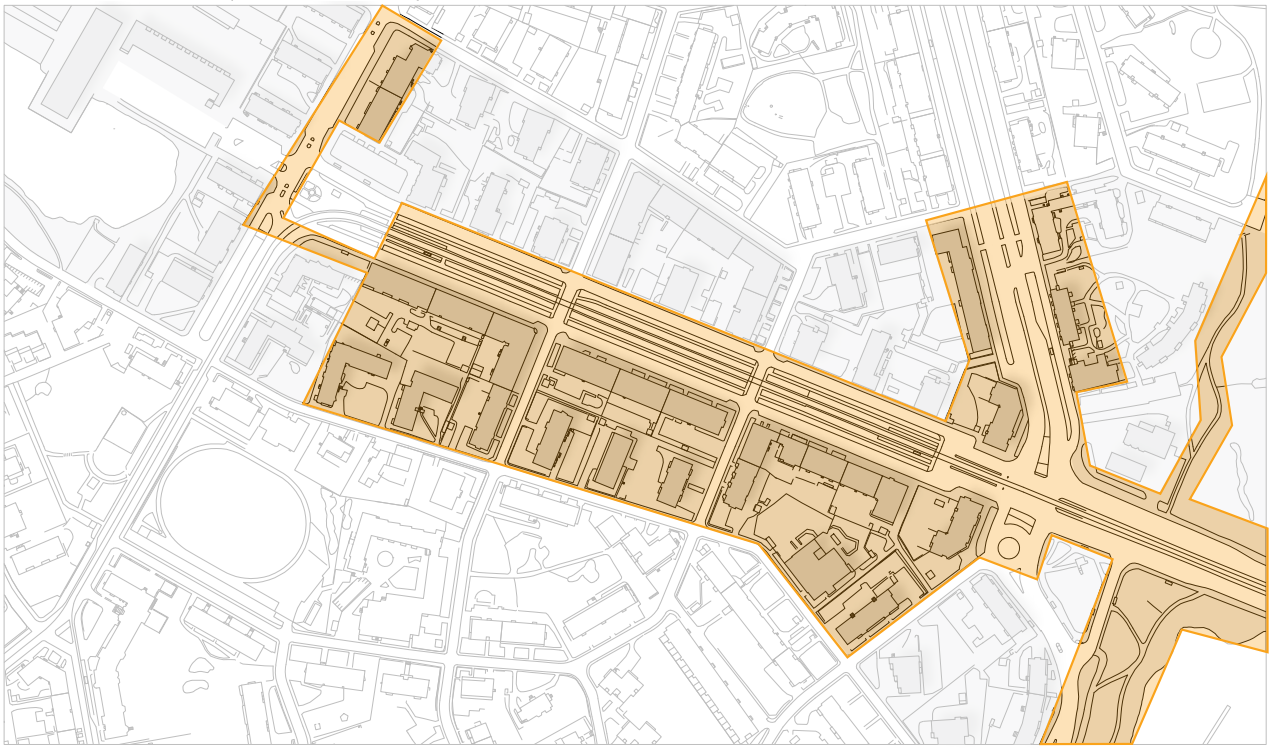
Saarisen suunnitelman toteutuneisuus

Kuva 62: Selvitysalueen maankäytöllinen toteutuneisuus suhteessa Saarisen suunnitelmaan.

Maankäytöllisesti toteutunut Saarisen suunnitelman mukaan.

Kuva 63: Alueet, jotka ovat toteutuneet sekä kaupunkitilallisesti että maankäytöllisesti Saarisen suunnitelman mukaisesti ja siten ympäristöhistoriallisesti selvitysalueen arvokkaimpia.

Kaupunkitilallisesti ja maankäytöllisesti toteutunut Saarisen suunnitelman mukaan.

Kuva 124: Viistoilmakuva vuodelta 1956. / HKMKA

7. Selvitysalueen kehittämisperiaatteet

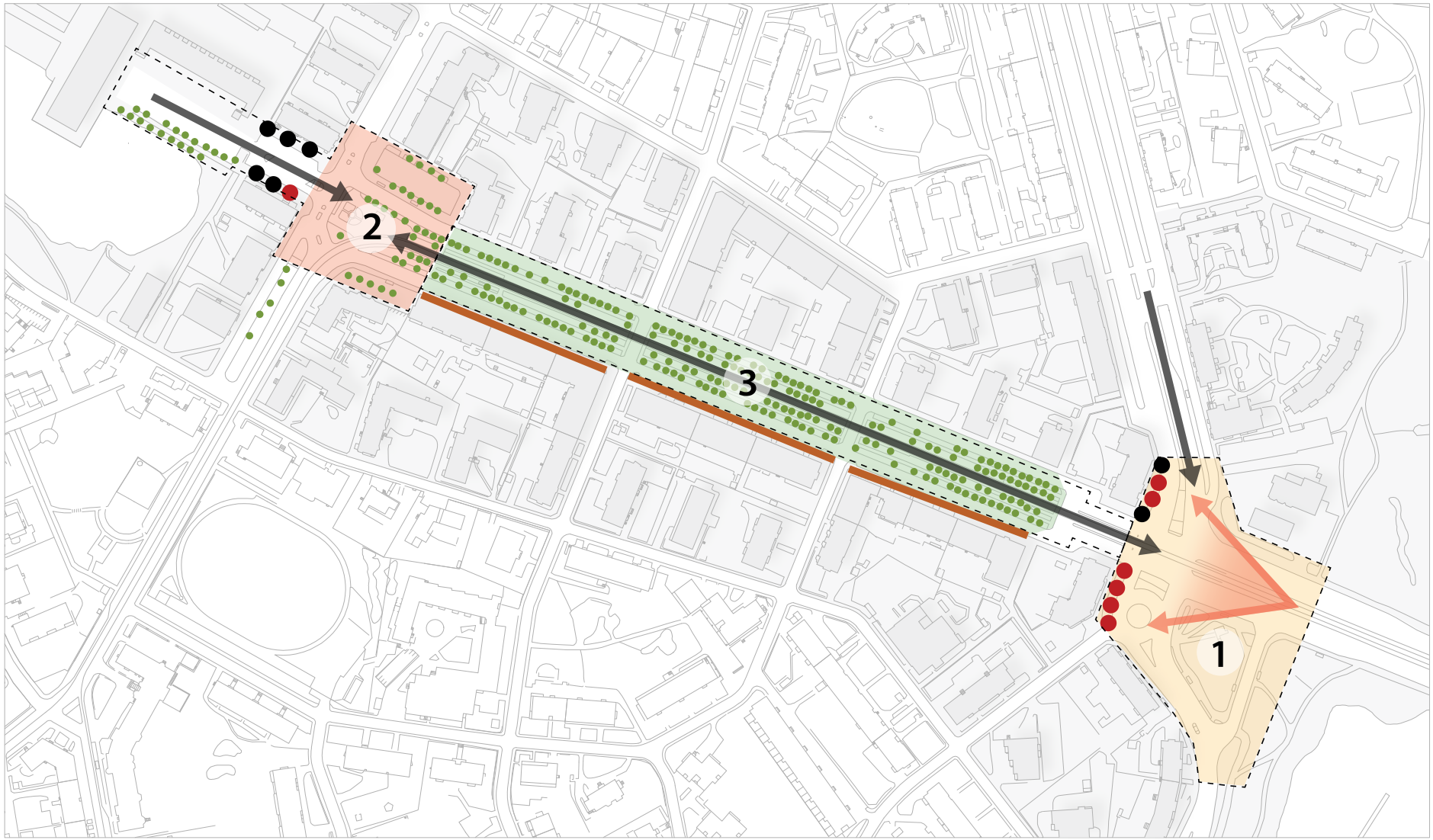
Yleistä kehittämisperiaatteista

- Selvitysalueen historiallinen arvo ja merkittävyys näkyy tämän päivän kaupunkikuvassa vaihtelevasti.
- Alue kaipaa kokonaisvaltaista suunnitelmaa, missä määritellään yhteiset linjaukset muutosten toteuttamiselle.
- Alueen suunnittelun yhteydessä on tarpeen tarkastella laajemminkin, mitkä Munkkiniemen julkiset katu- ja puistoalueet kuuluvat tähän samaan historiallisesti arvokkaan ympäristön aluerajaukseen. Kokonaissuunnitelman avulla vältytään siellä täällä tehtäviltä pienipiirteisiltä muutoksilta, jotka heikentävät historiallisesti arvokkaan ympäristön laatua. Kaupunkitilan kokonaisvaltainen suunnittelu oli Saarisen asemakaavan keskeisimpiä teemoja ja tätä tulisi alueen kehittämisessä yhä noudattaa.
- Jatkosuunnitteluun ryhdyttäessä suunnittelijoiden sekä ohjausryhmän tulee olla perehtyneitä Saarisen asemakaavaan ja sen suunnitteluperiaatteisiin, jotta nykyaikaiseksi muuttunutta kaupunkiympäristöä voidaan kehittää asemakaavaa kunnioittavampaan suuntaan.
- Historiallisesti arvokkaan kaupunkitilan suunnittelun tulee olla tiedostavaa muutoksen ohjaamista ja aktiivista kehittämistä siten, että ympäristön historialliset arvot säilyvät.

Kuva 69: Näkymä Munkkiniemen sillan suunnalta kohti porttirakennuksia. Keväällä, lehdettömään aikaan, rakennukset erottuvat hienosti kaupunkikuvassa. Alue kaipaa kuitenkin jäsentelyä, joka nostaisi aukion alueen arvon paremmin esiin. / LOCI maisema-arkkitehdit Oy 2019.

Kehittämisperiaatteet

Kuva 70: Ympäristöhistoriallisesti arvokkaat elementit selvitysalueella. / LOCI maisema-arkkitehdit Oy

Kehittämisperiaatteet

SELITE (Kuva 70)

Munkkiniemen ”saapumisportti”, jonka liikennealueita kehitetään kokonaisilmeeltään laadukkaaksi.

Puukujanteen alue tulee kunnostaa nurmikoiden, käytävien ja puistokalusteiden osalta. Alueen pintamateriaalien ja varusteiden tulee olla laadukkaita ja ympäristöhistoriallisesti arvokkaaseen ympäristöön sopivia. Pohjoisempi käytävä säilytettävä kivituhkapintaisena.

Laajalahdenaukiolle laadittava kokonaisuunnitelma, joka sitoo aukion yhdeksi kokonaisuudeksi niin tilallisesti kuin pintamateriaaleiltaan ja varusteiltaan.

Erityisen tärkeä näkymälinja, jonka näkymän pääte merkittävä. Huomioitava jatkosuunnittelussa.

Kaupunkitilallisesti erityisen tärkeä näkymä, jonka säilyminen avoimena tulee turvata.

Kortteleiden ja katutilan toisiinsa liittyminen on ympäristöhistoriallisesti arvokas. Rakennusten edustalle ei puuistutuksia.

Ympäristöhistoriallisesti erityisen arvokas puukujanne, jota aletaan uudistamisen jälkeen hoitaa muotoonleikkaamalla. Puiden hyvät elinolosuhteet turvattava.

Ympäristöhistoriallisesti arvokas puurivi tai yksittäispuu, jonka säilyminen turvattava.

Kadonnut puuyksilö, joka on ollut selvitysalueen kaupunkimaiseman kannalta merkittävä. Jatkosuunnittelussa tutkittava mahdollisuutta puun palauttamiseksi.

Osa-alue 1: Munkkiniemen aukion kehittämisperiaatteet

- Munkkiniemen aukion porttirakennusten edusta tulee säilyttää avoimena siten, että mahdollistetaan näkymien säilyminen Munkkiniemen sillalta niiden suuntaan.
- Porttirakennusten edustapuiden säilyminen aiheena tulee mahdollistaa ja kahden puuttuvan puun uudelleenistuttamisen mahdollisuutta on hyvä tutkia.
- Eliel Saarinen oli suunnitellut Munkkiniemen aukion näyttäväksi liikenneaukioksi ja aluetta tulee jatkossa kehittää yleisilmeeltään arvokkaammaksi. Uudet liikennejärjestelyt on sovitettava aukiolle siten, että mahdollistetaan myös kaupunkitilan kehittäminen historiallisesti arvokasta ympäristöä paremmin kunnioittavaksi.
- Alueen suunnittelussa on tärkeää huomioida, että aukio on näkymän pääte myös Huopalahdentieltä kohti aukiota kuljettaessa.

Osa-alue 2: Laajalahden aukion ja Munkkiniemen puistotie 25:n kehittämisperiaatteet

Kokonaisuus

- Alueella näkyy vahvasti eri vuosikymmenten muutokset, mitkä eivät itsessään välttämättä ole ympäristön laatua heikentäviä tekijöitä, mutta muutokset tulisi tehdä paremmin alkuperäisen suunnitelman teemoja kunnioittaen.
- Munkkiniemen puistotie 23 ja 24 välisen pysäköintialueen kohdalle olisi syytä tutkia, olisiko Eliel Saarisen suunnitteleman lehmuskujanteen palauttaminen aiheena mahdollista, vaikka vain muutaman puuparin avulla. Kujannepuiden avulla Laajalahden aukion vastakkaiset puolet liittyisivät paremmin yhteen ja puut osoittaisivat pitkän puukujannekadun linjaa, jonka Eliel Saarinen oli suunnitellut.
- Jatkosuunnittelussa tulee huomioida kaupunkitilan vaatimusten muutokset suhteessa 1900-luvun alkuun. Vaikka Saarinen oli ennakoinut autoliikenteen kasvun, on nykypäivän liikennemäärät ja pysäköintialueiden tarpeet merkittävästi isommat, kuin mihin sata vuotta sitten oli varauduttu. Tämän takia kaupunkitila joutuu jossain määrin sopeutumaan uusiin liikennemuotoihin, katualueiden mitoituksiin ja pysäköintijärjestelyihin. Nämä järjestelyt tulee sovittaa historiallisesti arvokkaalla alueella kaupunkimaisemaan siten, että mahdollisimman hyvin noudatetaan alkuperäisen suunnitelman takana ollutta ideaa.

Aukio

- Aukiolle tulee laatia kokonaisvaltainen suunnitelma, jonka avulla aukion eri osa-alueet sidotaan yhteen.
- Aukiolla on useita erilaisia kiveyksiä ja ladontakuvioita, erilaisia valaisimia sekä eri mittakaavaisia ja -lajisia puurivejä. Kiveykset, rakenteet ja kalusteet tulee jatkossa suunnitella eheinä kokonaisuuksina, jotka nostavat alueen historiallista arvokkuutta.
- Laajalahden aukion penkit tulee kunnostaa tai uusia. Uuden penkkityypin ja sen värin tulee sopia historiallisesti arvokkaaseen ympäristöön.
- Jatkosuunnittelussa on syytä arvioida, mitkä aukion puuriveistä ja -kujanteista ovat sellaisia, jotka tukevat kokonaissommitelmaa arvokkaasti ja mitkä tarpeettomasti jakavat aukiota pienempiin osiin. Aukion nykyisistä puuriveistä ainoastaan aukion etelälaidalla, 2000-luvun alussa istutettu, puurivi on paikassa mihin Saarinen oli suunnitellut puita.

Lippakioski

- Lippakioskin ja vanhan liikenneympyrän ympäristöä on potentiaalista kehittää aukion edustavaksi oleskelupaikaksi. Lippakioski tuo mukanaan aukiolle toimintoja, jotka tekevät alueesta luonteeltaan aukiomaisemman.
- Lippakioski ei ole ihanteellisessa kohdassa näkymälinjojen suhteen ja sen tarkkaa sijaintia on syytä tutkia jatkosuunnittelussa.

Osa-alue 3: Puukujanteen kehittämisperiaatteet

Puukujanne

- Munkkiniemen puistotien nelirivinen puukujanne on selvitysalueen historiallisesti arvokkaimpia teemoja ja sen säilyminen aiheena tulee turvata koko pituudelta. Ympäristöhistoriallisesta näkökulmasta muotoon leikattu puukujanne on Helsingin historiassa ainutlaatuinen aihe, mihin tulisi pyrkiä puukujanteen uusimisen jälkeen. Tällöin puiden istutusetäisyyksien tulee olla tiivis oikeanlaisen lehväskaton muodostamiseksi. Toimenpiteiden tulee olla historiaa kunnioittavia.

- Puukujanne alkaa olla huonokuntoinen, joten sen uusimisesta joudutaan lähivuosien aikana tekemään päätös. Jotta kujanteen yhtenäinen ilme säilyy, tulee se uudistaa joko yhtenä kokonaisuutena tai jaettuna 2-3 pienempään kokonaisuuteen.

Käytävät

- Historiallisesti arvokkaissa ympäristöissä puistokäytävät tulee pyrkiä säilyttämään kivituhkapintaisina. Asfaltti yleistyi katujen päällysteenä 1930-luvulla, mutta puistoalueille sitä ryhdyttiin laittamaan vasta vuosikymmeniä myöhemmin- Puukujanteen pohjoinen käytävä tulee säilyttää kivituhkapintaisena. Käytävien varrella olevat puistokalusteet tulee kunnostaa tai uusia alueen historiaan sopivalla mallilla ja värillä.

- Helsingin yleiskaavassa 2016 Munkkiniemen puistotien kautta on linjattu baanaverkko ja käynnissä on Munkkiniemen baana -hanke, mikä tarkoittaa jatkosuunnittelussa päätöstä reitin sijoittamisesta puistotielle. Pyörätien rakentaminen baanaksi edellyttää usein pinnan asfaltointia punaisella tai punaruskealla asfaltilla, mahdollista reitin leventämistä sekä talvikunnossapitoa harjauskoneen ja suolaliuoksen avulla. Punaruskea asfaltti on vieras historiallisesti arvokkaassa ympäristössä, mutta perusteltu kaupunkiliikenteen turvallisuuden ja pyöräliikenteen sujuvuuden parantamiseksi. Punaruskea asfaltointi ei aiheuta ympäristöön peruuttamatonta muutosta ja se voidaan tarvittaessa myöhemmin poistaa.

- Raitiotiepysäkit muodostavat puistokadun yhden keskeisen osan ja niiden tulisi olla päällysteiltään, väreiltään ja kalusteiltaan historialliseen ympäristöön sopivia. Kadun eteläiselle ja pohjoiselle pysäkille tulee suunnitella yhteinen ulkoasu. Puukujannetta uudistettaessa tulee huolehtia, että kujanne jatkuu myös pysäkkien kohdalla nelirivisenä kujanteena.

- Munkkiniemen puistotien eteläisemmän kadun korttelien edustoille on vuosikymmenten aikana tullut lisää koristeistutuksia ja näiden suhteen kaupungin olisi hyvä laatia ohjeistus. Maltilliset istutukset eivät haittaa kadun historiallista arvoa, mutta puuistutukset eivät sovi seinustoille.

Kuva 71: 1970-luvulla Kone Oy:n toimistorakennuksen rakentamisen yhteydessä istutettiin myös rakennuksen lähellä oleva puukujanne. Kujanteen linja ei ole historiaan perustuva ja kujanne muodostuu useasta eri puulajista. / LOCI maisema-arkkitehdit Oy 2019.

Kuva 72: Puukujanteen puurivit ovat nykyään jo monessa kohtaa aukkoisia ja puusto alkaa olla elinkaarensa päässä. Kujanteen uusimisessa tulee pyrkiä saattamaan kujanne takaisin siihen arvoon, mikä kujanteella 1900-luvun alkupuolella oli; muotoon leikatuksi ja korkeatasoisesti hoidetuksi. / LOCI maisema-arkkitehdit Oy 2019.

Lähdeluettelo

ARKISTOLÄHTEET

Finna.fi

Helsingin kaupunginarkisto (HKA)

- Kaupunginhallituksen mietinnöt valikoiduin vuosikerroin
- Helsingin kaupungin kunnalliskertomukset valikoiduin vuosikerroin
- Sinetti

Helsingin kaupunginmuseon kuva-arkisto (HKMKA)

- Helsinkikuvia.fi
- Kuva-arkisto

Helsingin kaupungin katu-, puisto- ja rakennuspiirustusten arkisto (HKKA)

- Vanhat suunnitelmapiirustukset

Kansallisarkisto (KA)

- diginarc.fi

Kansalliskirjasto (KK)

- digi.kansalliskirjasto.fi

Kaupunkimittausosasto

- topografikunnan historialliset ilmakuvat
- nykytilanteen ilmakuvat ja kantakartat

Museoviraston kuvakokoelmat (MVK)

PAINETUT LÄHTEET

Harvia, Yrjö. Helsingin esikaupunkiliitos, ensimmäinen nide, Päämietintö (mietintö n:o 1). Helsingin kaupunki 1936.

Harvia, Yrjö. Helsingin esikaupunkiliitos, mietintö n:o 2, Erikoisselvitys Huopalahden liitosalueesta. Helsingin kaupunki 1936.

Hautamäki, Ranja. Kartanot kaupungissa. Helsingin kartanoympäristöjen kaupunkimaistuminen, säilyttäminen ja yhteensovittaminen kaupunkirakenteeseen. Aalto-yliopiston julkaisusarja Doctoral Dissertations 4/2016. Unigrafia Helsinki 2015.

Helsinki. Historiallinen kaupunkikartasto. Toimittanut Hietala, Marjatta; Helminen, Martti; Lahtinen, Merja. Helsingin kaupungin tietokeskus / Helsingin kaupunginarkisto. Hämeenlinna 2009.

Jung, Bertel. Suur-Helsingin asemakaavan ehdotus. Laatineet Eliel Saarinen y.m. Helsingissä 1918. Osakeyhtiö Lilius & Hertzberg.

Kepsu, Saulo. Uuteen maahan. Helsingin ja Vantaan vanha asutus ja nimistö. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 1027. Tampere 2005.

Meilahden huvila-alue. Ympäristöhistoriallinen selvitys. Maisemasuunnittelu Hemgård, Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit Oy. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisuja 2014:1. Kirjapaino Uusimaa 2014.

Missä maat on mainiommat. Uudenmaan kulttuuriympäristöt. Uudenmaan liiton julkaisuja E 114 – 2012. Hansaprint Oy Helsinki 2012.

Munkkiniemenkentän historiaselvitys ja kehittämisperiaatteet. Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy. Helsingin kaupungin liikuntavirasto, Liikuntaviraston julkaisusarja B/46. Kopioniini Oy 2013.

Norppa, Miika. Helsingin kantakaupungin kehittyminen 1550–2018 – historialliset kaupunkiroolit, kaupunkisuunnittelu ja arkkitehtuuri. Väitöskirja, Helsingin yliopiston matemaattis-luonnontieteellinen tiedekunta A72/ Helsinki. Unigrafia Oy, Helsinki 2019.

Nyström, Per. Munkkiniemen vaiheita. Kaksitoista lukua erään Helsingin esikaupungin asutushistoriaa. Oy Suomen kirja. Maalaiskuntien Liiton Kirjapaino 1946.

Rasila, Viljo. Torpparikysymyksen ratkaisuvaihe. Suomen torpparikysymys vuosina 1909-1918. Yhteiskuntahistoriallinen tutkimus. Helsinki 1970.

Saarinen, Eliel. Munkkiniemi-Haaga ja Suur-Helsinki. Tutkimuksia ja ehdotuksia kaupunkijärjestelyn alalta. Lilius & Hertzberg Osakeyhtiö. Helsinki 1915. (Sama myös ruotsinkielisenä.)

Snellman, Alex; Ripatti, Anna. Munkkiniemen kartano. Maaseudun aristokraattiasunnosta Koneen kauppakonttoriksi. Helsinki 2015, Kone.

Tarjanne, Hilla. Helsingin rakennuskulttuuri. Munkkiniemen rakennusinventointi. Helsingin kaupunginmuseon tutkimuksia ja raportteja 2/2006.

PAINAMATTOMAT LÄHTEET

Arvoympäristökortti `Munkkiniemen puistotie´.

Helsingin yleiskaava 2016 ja siihen liittyvä selostus. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston yleissuunnitteluosaston selvityksiä 2016:3.

Munkkiniemen puistotien puuinventointi -raportti. Helsingin kaupunki/Puiden Hoito, Teppo Suoranta. 2012.

INTERNETLÄHTEET

Doria, www.doria.fi

Helsingin ajantasainen kantakartta Helsingin karttapalvelussa, https://kartta.hel.fi/.

- ajantasainen yleiskaava
- ajantasaiset asemakaavat
    - 12205 Asemakaavan muutos (Munkkiniemen puistotie 25 kohdalla), v. 2014
    - 2994 Asemakaava, v.1950
- valmisteilla olevat liikennesuunnitelmat

Kaupunginosayhdistys Munkinseutu ry:n internetsivu: https://kaupunginosat.net/munkinseutu/nykypaivaa-ja-historiaa/60-munkkiniemen-raitiotie-100-vuotta

Kulttuuriympäristön palveluikkuna (Museoviraston ylläpitämä), https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/portti/read/asp/default.aspx

Viitteet

1 Helsingin yleiskaava 2016. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston yleissuunnitteluosaston selvityksiä 2016:3. Tullut lainvoimaiseksi 5.12.2018.

2 Helsingin ajantasainen asemakaava Helsingin karttapalvelussa https://kartta.hel.fi/, viitattu 15.1.2019. Selvitysalueesta suurin osa kuuluu asemakaavaan 30 Munkkiniemen eteläosa, asemakaavan tunnus 2994, kaava vahvistettu 18.8.1950. Ramsaynrannan ja Munkkiniemen puistotien risteyksen puistokulma kuuluu asemakaavaan 5259, joka on asemakaavan muutos 30016/1,2,6 sekä katu- ja puistoalueet (vahvistettu 28.11.1962). Munkkiniemen puistotie 25 kohdalla on 21.11.2014 voimaan tullut asemakaavan muutos 30093, puisto- ja katualueet (kaavan tunnus: 12205).

3 Asemakaavan muutos, Kortteli 30093, Puisto- ja katualueet, piirustus 12205, tullut voimaan 21.11.2014.

4 Asemakaavan muutos, Kortteli 30093, Puisto- ja katualueet, piirustus 12205, tullut voimaan 21.11.2014.

5 Tarjanne, Hilla. Helsingin rakennuskulttuuri. Munkkiniemen rakennusinventointi. 2006.

6 Arvoympäristökortti `Munkkiniemen puistotie´

7 Missä maat on mainiommat. Uudenmaan kulttuuriympäristöt, s. 86.

8 Liikennesuunnitelma 2016-003908, valmisteilla, viitattu 24.1.2019, sekä tämän selvityksen ohjausryhmän kommentit.

9 Liikennesuunnitelma 2018-002298, valmisteilla, viitattu 24.1.2019

10 Kulttuuriympäristön palveluikkuna https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/mjreki/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1000001697, viitattu 30.1.2019

11 Kulttuuriympäristön palveluikkuna https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/mjreki/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1000001697, viitattu 30.1.2019. Joissain lähteissä vuosiluvuksi mainitaan vasta 1929.

12 Nyström, Per. Munkkiniemen vaiheita, s. 24.

13 Kulttuuriympäristön palveluikkuna https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/mjreki/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1000001697, viitattu 30.1.2019

14 Helsinki. Historiallinen kaupunkikartasto, s. 9.

15 Nyström, Per. Munkkiniemen vaiheita, s. 25.

16 Nyström, Per. Munkkiniemen vaiheita, s. 25-26.

17 Nyström, Per. Munkkiniemen vaiheita, s. 28-29.

18 Nyström, Per. Munkkiniemen vaiheita, s. 29.

19 Helsinki. Historiallinen kaupunkikartasto, s. 14.

20 Helsinki. Historiallinen kaupunkikartasto, s. 14.

21 Helsinki. Historiallinen kaupunkikartasto, s. 14.

22 Nyström, Per. Munkkiniemen vaiheita, s. 29.

23 Helsinki. Historiallinen kaupunkikartasto, s. 14.

24 Nyström, Per. Munkkiniemen vaiheita, s. 29.

25 Nyström, Per. Munkkiniemen vaiheita, s. 31.

26 Nyström, Per. Munkkiniemen vaiheita, s. 31.

27 Geometrinen kartta Munkkiniemen metsämaista ja kalavesistä, 1732, Kansallisarkisto.

28 Helsinki. Historiallinen kaupunkikartasto, s. 21.

29 Nyström, Per. Munkkiniemen vaiheita, s. 33.

30 Nyström, Per. Munkkiniemen vaiheita, s. 34.

31 Nyström, Per. Munkkiniemen vaiheita, s. 42-43.

32 Nyström, Per. Munkkiniemen vaiheita, s. 43.

33 Senaatin kartta, karttalehti Espoo VI 29, 1872. Kansallisarkisto.

34 Rasila, Viljo. Torpparikysymyksen ratkaisuvaihe, s.12-13.

35 Hautamäki, Ranja. Kartanot kaupungissa, s.74.

36 Nyström, Per. Munkkiniemen vaiheita, s. 49-50.

37 Hautamäki, Ranja. Kartanot kaupungissa, s.74.

38 Harvia, Yrjö. Helsingin esikaupunkiliitos, ensimmäinen nide, Päämietintö (mietintö n:o 1), 1936, s. 106-107.

39 Nyström, Per. Munkkiniemen vaiheita, s. 61.

40 Harvia, Yrjö. Helsingin esikaupunkiliitos, ensimmäinen nide, Päämietintö (mietintö n:o 1), 1936, s. 63.

41 Nyström, Per. Munkkiniemen vaiheita, s. 63.

42 Hautamäki, Ranja. Kartanot kaupungissa, s.79.

43 Harvia, Yrjö. Helsingin esikaupunkiliitos, ensimmäinen nide, Päämietintö (mietintö n:o 1), 1936, s. 65.

44 Harvia, Yrjö. Helsingin esikaupunkiliitos, ensimmäinen nide, Päämietintö (mietintö n:o 1), 1936, s. 66-67.

45 Nyström, Per. Munkkiniemen vaiheita, s. 84-85.

46 Nyström, Per. Munkkiniemen vaiheita, s. 84-85.

47 Nyström, Per. Munkkiniemen vaiheita, s. 86-87.

48 Nyström, Per. Munkkiniemen vaiheita, s. 88.

49 Meilahden huvila-alue. Ympäristöhistoriallinen selvitys, s.28. Alkuperäinen lähde: Törmä, Jouko. Silta Meilahteen, Vilkaisuja historiaan, 2005, omakustanne.

50 `Munkkiniemen raitiotie 100 vuotta 25.1.2015´ -kirjoitus Munkinseutu-nettisivulla: https://kaupunginosat.net/munkinseutu/nykypaivaa-ja-historiaa/60-munkkiniemen-raitiotie-100-vuotta, julkaistu 1.2.2015, viitattu 28.1.2019

51 Nyström, Per. Munkkiniemen vaiheita, s. 88-89.

52 Nyström, Per. Munkkiniemen vaiheita, s. 89.

53 Nyström, Per. Munkkiniemen vaiheita, s. 89.

54 Nyström, Per. Munkkiniemen vaiheita, s. 68.

55 Nyström, Per. Munkkiniemen vaiheita, s. 68.

56 Nyström, Per. Munkkiniemen vaiheita, s. 69.

57 Nyström, Per. Munkkiniemen vaiheita, s. 81-82.

58 Norppa, Miika. Helsingin kantakaupungin kehittyminen 1550-2018 – historialliset kaupunkiroolit, kaupunkisuunnittelu ja arkkitehtuuri, s. 257-258.

59 Harvia, Yrjö. Helsingin esikaupunkiliitos, ensimmäinen nide, Päämietintö (mietintö n:o 1), 1936, s. 230-231.

60 Harvia, Yrjö. Helsingin esikaupunkiliitos, ensimmäinen nide, Päämietintö (mietintö n:o 1), 1936, s. 230-231.

61 Tietoa Bertel Jungista Arkkitehtuurimuseon internetsivulla: http://www.mfa.fi/arkkitehtiesittely?apid=3144, viitattu 12.4.2019

62 Harvia, Yrjö. Helsingin esikaupunkiliitos, ensimmäinen nide, Päämietintö (mietintö n:o 1), 1936, s. 63.

63 Helsingin henkikirjoitettu väestö kaupunginosittain 1.1.1875-1960- PXWEB-tietokanta, https://hri.fi/data/fi/dataset/helsingin-henkikirjoitettu-vaesto-kaupunginosittain-1-1-1875-1960/resource/0b264e04-7af1-443f-b73c-acfb46f74e11. viitattu 12.4.2019.

64 Meilahden huvila-alue. Ympäristöhistoriallinen selvitys, s.28. Alkuperäinen lähde: Törmä, Jouko. Silta Meilahteen, Vilkaisuja historiaan, 2005, omakustanne.

65 Helsingin karttapalvelu, www.kartta.hel.fi, viitattu 10.4.2019.

66 Harvia, Yrjö. Helsingin esikaupunkiliitos, ensimmäinen nide, Päämietintö (mietintö n:o 1), 1936, s. 75.

67 Tarjanne, Hilla. Helsingin rakennuskulttuuri. Munkkiniemen rakennusinventointi, s. 78-82.

68 Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta, 1939, s. 92-93.

69 Helsingin kaupunginvaltuuston painetut asiakirjat vuodelta 1940, Liitteet Kaupunginvaltuuston päin. asiak. n:o 3 v:lta 1940, Liite 1, s.4.

70 Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta, 1938, s. 248.

71 Helsingin kaupunginvaltuuston painetut asiakirjat vuodelta 1940, Liitteet Kaupunginvaltuuston päin. asiak. n:o 3 v:lta 1940, Liite 1, s.6.

72 Nyström, Per. Munkkiniemen vaiheita, s. 69.

73 Saarinen, Eliel. Munkkiniemi-Haaga ja Suur-Helsinki, 1915, s. 2-3.

74 Saarinen, Eliel. Munkkiniemi-Haaga ja Suur-Helsinki, 1915, s. 8.

75 Saarinen, Eliel. Munkkiniemi-Haaga ja Suur-Helsinki, 1915, s. 12.

76 Saarinen, Eliel. Munkkiniemi-Haaga ja Suur-Helsinki, 1915, s. 22-23.

77 Saarinen, Eliel. Munkkiniemi-Haaga ja Suur-Helsinki, 1915, s. 102.

78 Saarinen, Eliel. Munkkiniemi-Haaga ja Suur-Helsinki, 1915, s. 84.

79 Saarinen, Eliel. Munkkiniemi-Haaga ja Suur-Helsinki, 1915, s. 78.

80 Saarinen, Eliel. Munkkiniemi-Haaga ja Suur-Helsinki, 1915, s. 79.

81 Saarinen, Eliel. Munkkiniemi-Haaga ja Suur-Helsinki, 1915, s. 85.

82 Saarinen, Eliel. Munkkiniemi-Haaga ja Suur-Helsinki, 1915, s. 84.

83 Saarinen, Eliel. Munkkiniemi-Haaga ja Suur-Helsinki, 1915, s. 84-85.

84 Harvia, Yrjö. Helsingin esikaupunkiliitos, ensimmäinen nide, Päämietintö (mietintö n:o 1), 1936, s. 175.

85 Suomen kirjallisuuden seuran biografiakeskus, Julius Tallberg: https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/3654, viitattu 12.4.2019.

86 Suomen kirjallisuuden seuran biografiakeskus, Julius Tallberg: https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/3654, viitattu 12.4.2019.

87 Arkkitehtuurimuseo, tietoa Bertel Jungista: http://www.mfa.fi/arkkitehtiesittely?apid=3144, viitattu.

88 Jung, Bertel. Suur-Helsingin asemakaavan ehdotus, s. 5-6.

89 `Asemakaava, joka käsittää eteläisen osan Helsingin kaupungin 30. kaupunginosasta (Munkkiniemi)´, nro 2994, Helsingin kaupungin kiinteistötoimi, asemakaavaosasto, 20.3.1950.

90 30 Munkkiniemen eteläosan asemakaavan selostus, asemakaavan tunnus 2994, v.1950, s. 2-3.

91 30 Munkkiniemen eteläosan asemakaavan selostus, asemakaavan tunnus 2994, v.1950, s. 3.

92 30 Munkkiniemen eteläosan asemakaavan selostus, asemakaavan tunnus 2994, v.1950, s. 3.

93 Helsingin kaupungin karttapalvelu www.kartta.hel.fi, viitattu 15.4.2019.

94 Tarjanne, Hilla. Helsingin rakennuskulttuuri. Munkkiniemen rakennusinventointi. 2006, s.79.

95 Suunnitelmapiirustus KAO 23606/1: `Munkkiniemen aukio, asema- ja tasauspiirustus, 1:500, vuosi 1983´. Helsingin kaupungin katu-, puisto- ja rakennuspiirustusten arkisto

96 Suunnitelmakuvat KAO 6705, KAO 6706, KAO 6679, `Ehdotus Munkkiniemen Laajalahdenaukion väliaikaiseksi järjestelyksi, 1:500´, 1948. Helsingin katu-, puisto- ja rakennuspiirustusten arkisto.

97 Suunnitelmapiirustus KAO 10389: `Munkkiniemen puistotie, aukio kortt. 30027 ja 30094 välissä, 1:200´, 1961. Helsingin katu-, puisto- ja rakennuspiirustusten arkisto.

98 Suunnitelmapiirustus KAO 27446/1 `Laajalahden aukio, Yleisasema- ja päällystepiirustus, 1:200´, 3.6.1996. Helsingin katu-, puisto- ja rakennuspiirustusten arkisto.

99 Suunnitelmapiirustus KAO 27446/3: `Laajalahden aukio, Miljöösuunnitelma, 1:200´, 20.11.1996. Helsingin katu-, puisto- ja rakennuspiirustusten arkisto.

100 Istutussuunnitelma VIO 4742/1, mittakaavat 1:200 ja 1:50, 14.2.1997, Helsingin katu-, puisto- ja rakennuspiirustusten arkisto.

101 Tarjanne, Hilla. Helsingin rakennuskulttuuri. Munkkiniemen rakennusinventointi. 2006, s.39.

102 Valokuva vuodelta 1939, ”Seppo Niemelä Iso-Puistotie 10:n edessä varhain keväällä 1939”, kuvaaja Uuno Niemelä, inventaarionro N183213, HKMKA.

103 Suunnitelmakuva `Iso Puistotie n:o 3, 5 ja 7´, mk 1:200, pvm 1.8.1952. Sinetti-arkistotietojärjestelmä.

104 Julkisen kaupunkitilan Helsinki-ilmeen historiaa (sivu päivitetty 5.4.2019): http://kaupunkitilaohje.hel.fi/kortti/julkisen-kaupunkitilan-helsinki-ilmeen-historiaa/, viitattu 29.4.2019.

105 Kepsu, Saulo. Uuteen maahan. Helsingin ja Vantaan vanha asutus ja nimistö, s. 130.

LIITE 1

Mittakaavavertailuja Helsingin puukujannekaduista

Selvitystyön yhteydessä on tehty kevyt tutkielma, minkälainen mitoitus Helsingin alueen muilla vanhoilla puukujannekaduilla on. Tarkoituksena on ollut ensisijaisesti verrata puukujanteen puiden istutustiheyttä, mutta samalla myös katualueen leveyttä ja sinne sijoitettujen eri kulkuväylien ja toimintojen mitoitusta. Tutkielmasta kävi ilmi, että Munkkiniemen puistotien puut on istutettu huomattavasti tiiviimmin, kuin muilla kujannekaduilla. Munkkiniemessä puiden rivivälit, puunrungon keskeltä keskelle, ovat eteläisellä kujanteella 6,1 m ja pohjoisella 5,1 m. Keskimäärin vertailukujanteissa tämä riviväli oli 8,6 metriä. Puurivissä puolestaan puiden välinen etäisyys on Munkkiniemessä keskimäärin 5,0 metriä, kun vertailukujanteista seuraavaksi tiheimmin istutetulla Hesperian esplanadilla se on 7,6 metriä. Ero muihin kujannekatuihin on siis merkittävä. Tiiviillä istutuksella on varmastikin pyritty arkkitehtonisen kattovaikutelman luomiseen muotoon leikattujen puunlatvusten avulla.

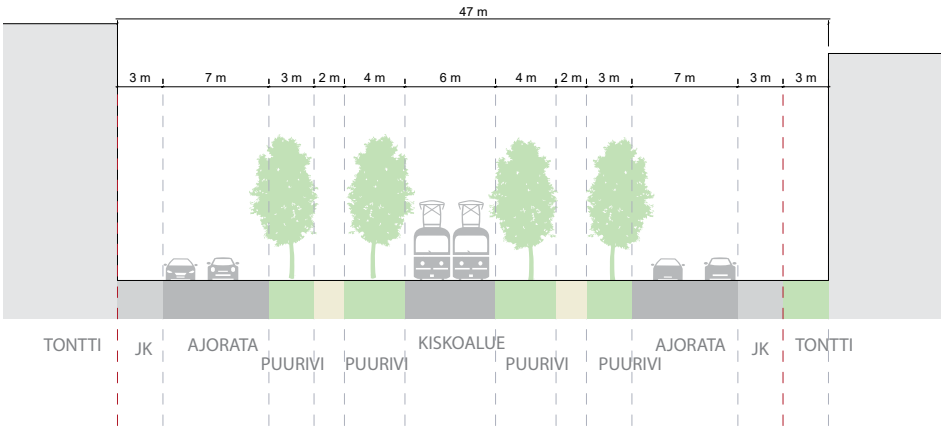
Kun kujanteen muotoon leikkaaminen lopetettiin sotien jälkeen, on tiiviistä istutuksesta syntynyt puille haittaa ja kujanteen puita on jouduttu karsimaan.

Munkkiniemen puistotien puukujanne on ollut tämän hetkisen tiedon mukaan ainoa Helsingin puukujannekaduista, jota on aikoinaan hoidettu muotoon leikkaamalla, mikä ainutlaatuisuudessaan nostaa kujanteen ja kadun erityiseen arvoonsa. Arkkitehtoninen, komea puukujanne on ollut aiheena yksi keskeisimmistä teemoista Eliel Saarisen asemakaavassa ja siten tämän aiheen palauttaminen olisi tärkeää juuri tälle alueelle, joka on toteutunut poikkeuksellisen hyvin kyseisen asemakaavan mukaisesti.

Mittakaavavertailuihin on merkitty kunkin kadun puulaji vain suvun tarkkuudella; tarkemmat lajit löytyvät Helsingin kaupungin puurekisteristä.

Kuvat 73-74: Munkkiniemen puistotien ja Bulevardin vertailu / LOCI maisema-arkkitehdit Oy 2019.

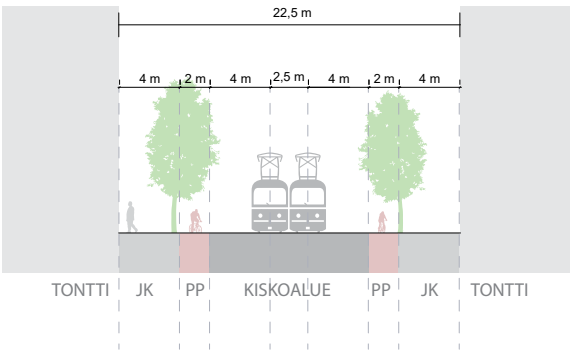
Munkkiniemen puistotie, kokonaisleveys 47 m

Puiden etäisyys rivissä toisistaan keskimäärin n. 5,0 m.
(vaihtelu 4,6 - 6,4m)

Puulaji: lehmus

Bulevardi, kokonaisleveys 22,5 m

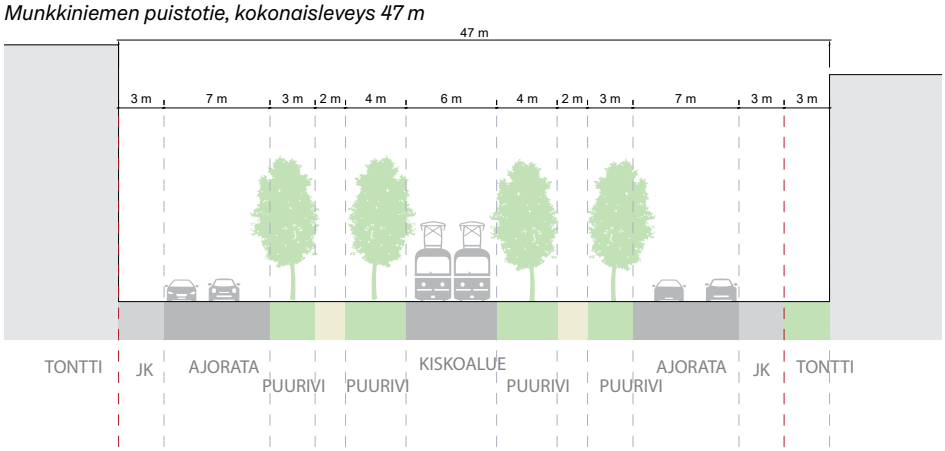

Puiden etäisyys rivissä toisistaan keskimäärin n. 9,1 m.
(vaihtelu 6,0-11,6m)

Puulaji: lehmus ja vaahtera

Kuvat 75-78: Munkkiniemen puistotien vertailu Mechelininkadun, Mäkelänkadun ja Koskelantien kanssa / LOCI maisema-arkkitehdit Oy 2019.

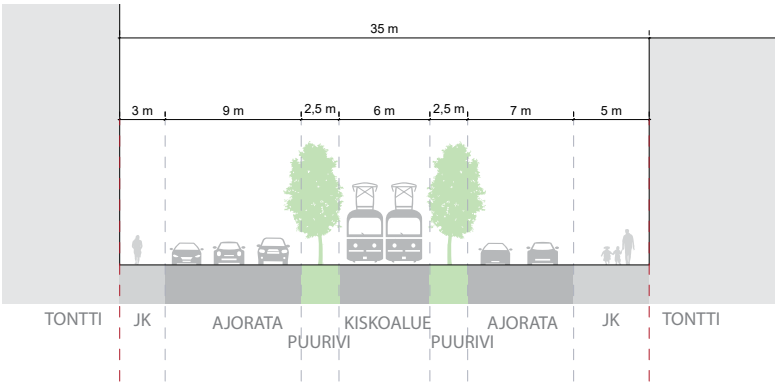
Munkkiniemen puistotie, kokonaisleveys 47 m

Puiden etäisyys rivissä toisistaan keskimäärin n. 5,0 m. (vaihtelu 4,6 - 6,4m)

Puulaji: lehmus

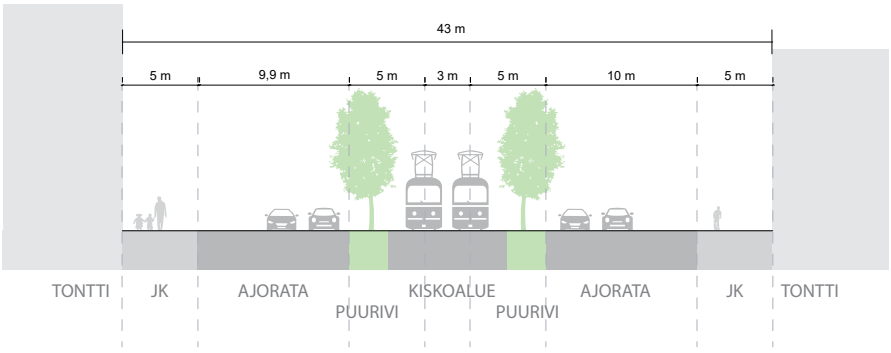
Mechelininkatu, kokonaisleveys 35 m

Puiden etäisyys rivissä toisistaan keskimäärin n. 8,0 m. (vaihtelu 7,7-8,6m)

Puulaji: lehmus

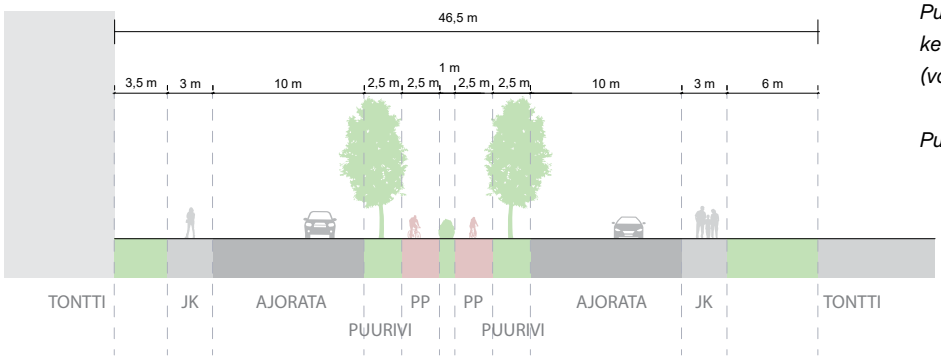
Mäkelänkatu, kokonaisleveys 43 m

Puiden etäisyys rivissä toisistaan keskimäärin n. 8,0 m. (vaihteluväli 7,4-8,9m)

Puulaji: lehmus

Koskelantie, kokonaisleveys 46,5 m

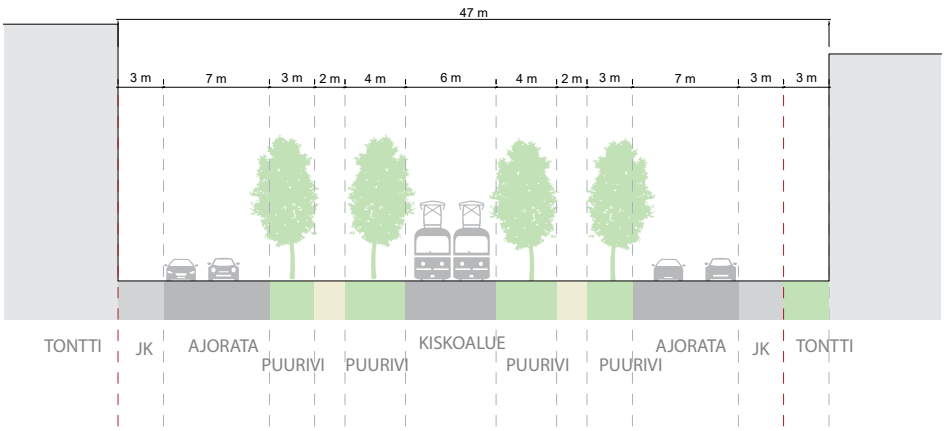

Puiden etäisyys rivissä toisistaan keskimäärin n. 8,5 m. (vaihtelu 8,0 - 9,2m)

Puulaji: lehmus

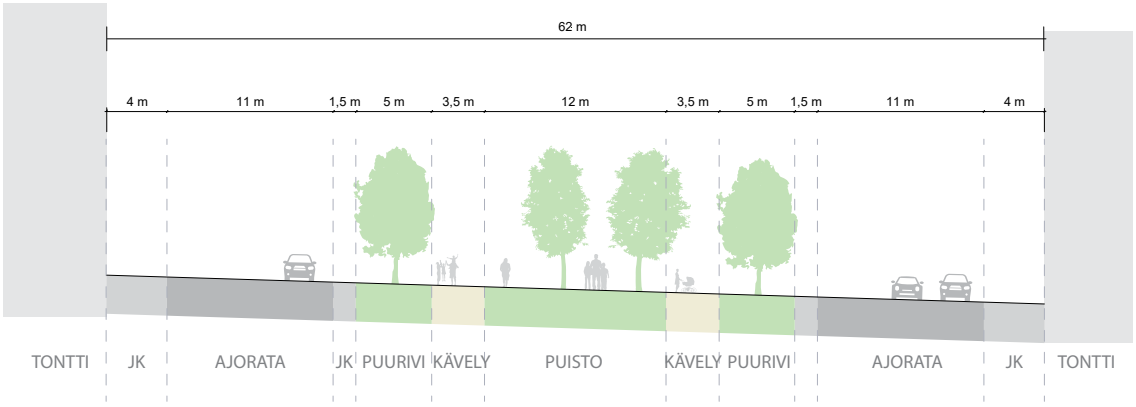
Kuvat 79-81: Munkkiniemen puistotien vertailu Hesperian esplanadin ja Esplanadin kanssa / LOCI maisema-arkkitehdit Oy 2019.

Munkkiniemen puistotie, kokonaisleveys 47 m

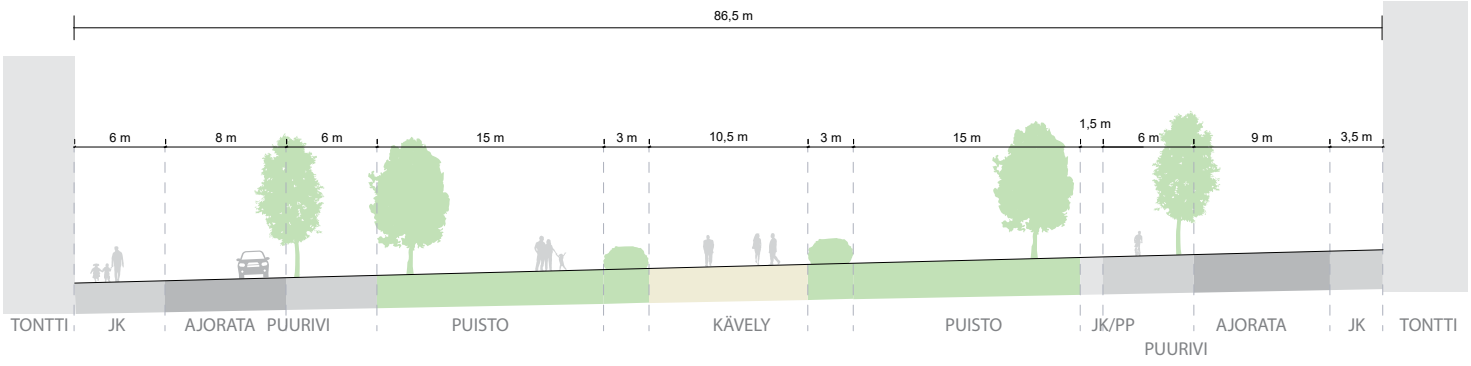
Puiden etäisyys rivissä toisistaan keskimäärin n. 5,0 m. (vaihtelu 4,6 - 6,4m),
Puulaji: lehmus

Hesperian esplanadi, kokonaisleveys 62 m

Puiden etäisyys rivissä toisistaan keskimäärin n. 7,6 m. (vaihtelu 6,8 - 8,3m)
Puulaji: hevoskastanja

Esplanadi, kokonaisleveys 88,5 m

Puiden etäisyys rivissä toisistaan keskimäärin n. 10,3 m. (vaihtelu 9,2 - 11,3m)
Puulaji: lehmus

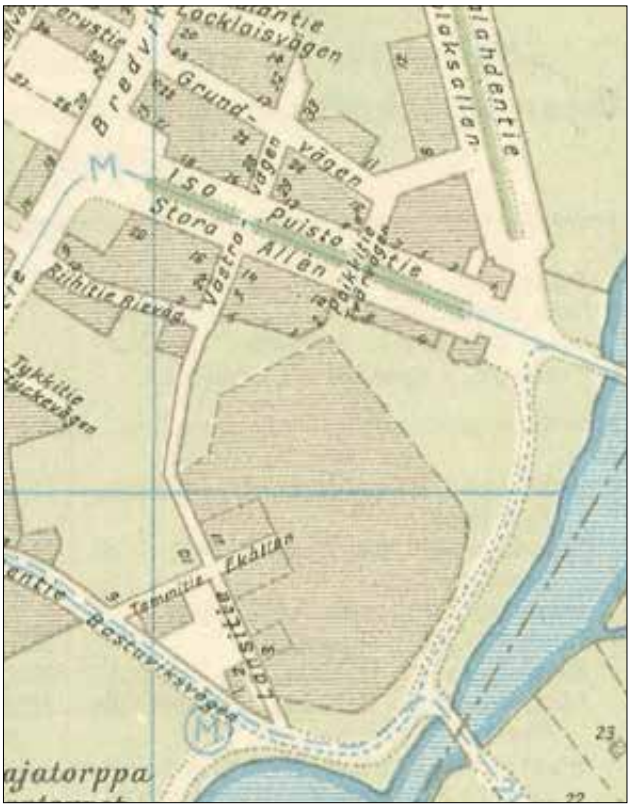
Kuva 82: Hesperian Esplanadi vuonna 1978. Rakennusten välinen etäisyys on 15 metriä enemmän kuin Munkkiniemen puistotiellä, jolloin puilla on selvästi enemmän kasvutilaa. HKMKA

Kuva 83: Kuva Mäkelänkadun puukujanteesta vuonna 1970. Puukujanteen kehystämän kiskoalueen leveys on suurin piirtein sama kuin Munkkiniemen puistotien kujanteen leveys kiskojen kohdalla. Puut on istutettu rivissä noin 8 metrin välein, kun Munkkiniemen puistotiellä istutustiheys on noin 5 metriä. HKMKA

- YHTEENVETO KATUVERTAILUSTA:
- Munkkiniemen puistotien puut ovat huomattavasti tiheämmin istutettuja, kuin vertailussa olleilla muilla puukujannekaduilla. Kun Munkkiniemen puistotiellä etäisyys puiden välillä oli n. 5m, niin vertailun seuraavaksi tiheimmällä kadulla etäisyys oli 7,6m (Hesperian esplanadi).
- Keskimäärin puurivin kohdalle oli varattu viheralueen (yleensä nurmipintainen) leveydeksi 3,5m. (Etäisyys ajoradan reunasta kävelyreitin reunaan.)
- Keskimäärin kahden puurivin välinen etäisyys toisistaan (puun rungon keskeltä toisen rungon keskelle) oli 8,6 m. Munkkiniemen puistotiellä puurivien välinen etäisyys on eteläisemmällä kujanteella 6,1 m ja pohjoisemmalla 5,1m.

LIITE 2
MUNKKINIEMEN AUKIO - raitiotielinjan muuttuminen

Kuva 84: Vuoden 1940 opaskartta. Raitiotie kiertää lenkin Ramsaynrannan kautta. / HKA

Kuva 85: Vuoden 1952 opaskartta. Raitiotielinjaa on muutettu, että se ajaa edestakaisin Munkkiniemen puistotietä pitkin ja tekee silmukan pensionaatin lähellä. / HKA

Kuva 86: Uusi vaunutyyppi koeajossa vuonna 1941. / HKMKA

LIITE 3

KUVASARJA MUNKKINIEMEN AUKION KEHITYSVAIHEISTA

kuvat 87-92 / Ilmakuvat Helsingin kaupungin kaupunkimittaus.

1932 - raitiotielinja alueen poikki. Ajotiet menevät erillisiä reittejä (puukujanteen eteläpuolella ja nykyisen Huopalahdentien kohdalla).

1943 - aukio on saanut ensimmäisen reunansa Munkkiniemen puistotie 1-2 valmistumisen myötä (1937-38).

1956 - huoltoasema pohjoisreunalle, uusia tielinjoja ja autoliikenne avattu uudelle Munkkiniemen sillalle.

1965 - muuttuneet liikennejärjestelyt
- uusia rakennuksia etelälaidalla

1997 - uusia rakennuksia pohjoispuolella
- uusi huoltoasema ja siihen liittyvä katos

2017, tilanne pysynyt vakiintuneena

LIITE 4

KUVASARJA MUNKKINIEMEN AUKION JÄSENTELYSTÄ

Kuva 93: 1953 - Näkymä nykyiseltä Tammitieltä kohti Munkkiniemen aukiota. Vasemmalla näkyy toisen porttirakennuksen edustapuita. Huoltoasemaa ei ole vielä rakennettu aukion pohjoislaidalle. / HKMA

Kuva 94: Kuva vuodelta 1956 - uusi huoltoasema erottuu aukion laidalla. / HKMKA

Kuva 95: Ilmakuva vuodelta 1964. Kuvassa erottuu hyvin Paciuksenkadun liikennejärjestelyt aukion kohdalla: kevyenliikenteenväylät kadun molemmin puolin ja 2+2 autokaistat. Autokaista muuttuu risteyksen kohdalla 3+3 kaistaksi. Kolmansien kaistojen tila vaihtuu sillan kohdalla pyörätieksi molemmin puolin katua. / HKMA

Kuva 96: Ramsaynrannan ja Paciuksenkadun kulmauksessa viheralueella erottuva rakennelma on vuonna 1960 valmistunut jäteveden pumppuasema. Kuva on vuodelta 1964. / HKMA

Kuva 97: Viistoilmakuva vuodelta 1969 - Ramsaynrannan varteen on noussut uusia rakennuksia, ja aukiolla on uudet liikennejärjestelyt. / HKMA

Kuva 98: Näkymä Munkkiniemen aukion lounaislaidalta kohti Huopalahdentietä. Porttirakennusten oikealla puolella näkyy vuonna 1990 valmistuneita rakennuksia. / LOCI maisema-arkkitehdit Oy 2019.

LIITE 5

KUVASARJA MUNKKINIEMEN AUKION SÄILYNEISYYDESTÄ
PORTTIRAKENNUSTEN EDUSTAPUUT *kuvat 99-104: HKMKA, kuva 52: Google StreetView 2014*

1940: 4 + 4 puuta

1950

1964: 4 + 3 puuta

1972

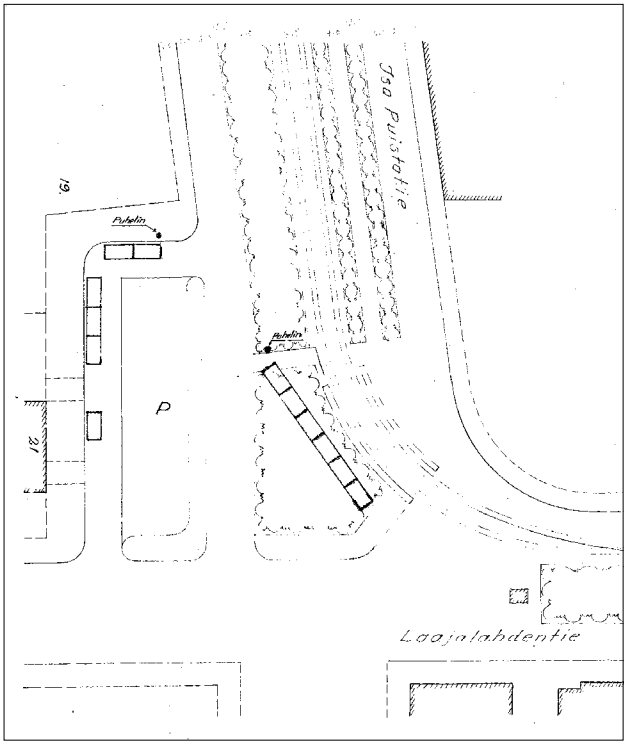

1999

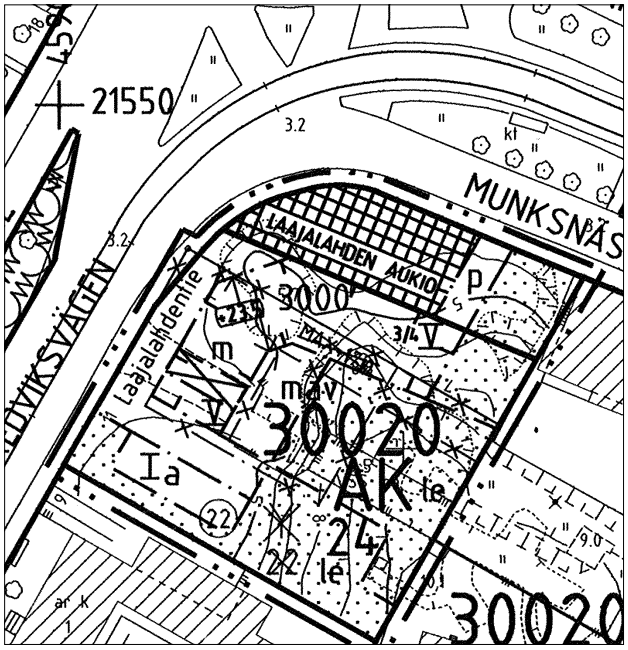

2014: 4 + 2 puuta

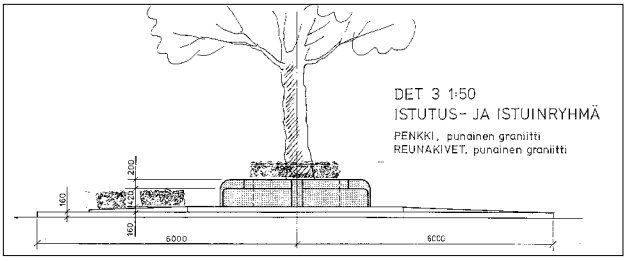
LAAJALAHDEN AUKIO JA MUNKKINIEMEN PUISTOTIE 25 SUUNNITELMIA

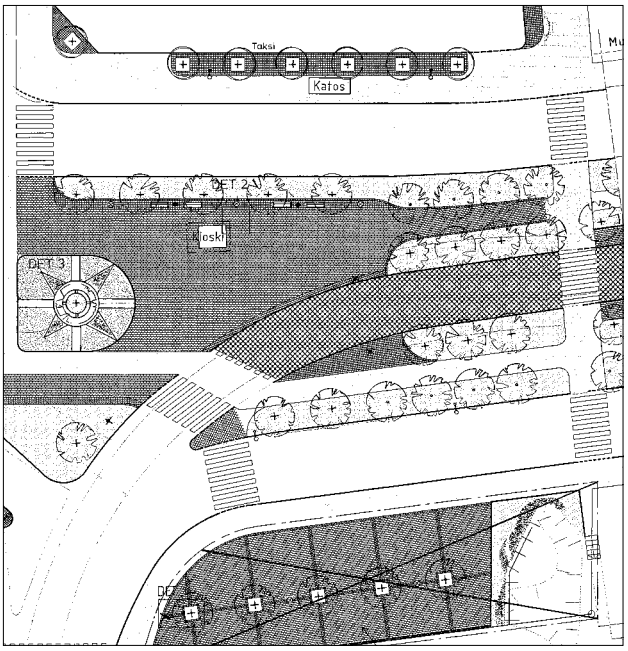
Kuva 105: `Ehdotus Munkkiniemen Laajalahdenaukion väliaikaiseksi järjestelyksi´ vuodelta 1948 . Raitiotien mutkassa näkyy vanha taksiasema, joka suunnitelmassa siirrettiin aukion laidalle. Poistetun taksiaseman kohta on merkitty kuvaan puistoa osoittavalla rajauksella. Kuvan oikeassa alakulmassa, Laajalahdentien istutusalueen edessä, erottuu pieni rakennus, joka todennäköisesti on ollut aukion lippakioskin alkuperäinen sijainti. / HKKA

Kuva 106: Asemakaavan muutos vuodelta 1995 koskien Munkkiniemen puistotie 22 / Laajalahdentie 11 tontin muuttamista julkisen rakennuksen tontista asuirakentamiskäyttöön. / HKA

Kuva 107: Detaljikuva aukion istutussuunnitelmasta vuodelta 1997. / VIO 4742/1, HKKA

Kuva 108: Ote Ulla-Kirsti Junttilan laatimasta `Laajalahden aukion miljöösuunnitelmasta´ vuodelta 1996, päivitetty vuonna 2001. / KAO 27446/3, HKKA.

LIITE 7

KUVASARJA LAAJALAHDEN AUKIO JA MUNKKINIEMEN PUISTOTIE 25 EDUSTAN KEHITYSVAIHEISTA

kuvat 109-117 (tällä ja seuraavalla sivulla) / Ilmakuvat Helsingin kaupungin kaupunkimittaus.

Vuoden 1932 tilanne ennen aukion rakentumista. Kulkureitit ja raitiotielinja risteilevät alueen poikki. Puukujanne ulottuu rakentuvan aukio reunaan. Nykyisen Munkkiniemen puistotie 25 edustalla on erottuu jokin tasavälein oleva asetelma, josta ei ole saatu varmuutta selvitystyön aikana. Sama alue erottuu vuoden 1930 viistoilmakuvassa, tämän raportin sivulla xx.

1943 - Aukio on alkanut kehittyä, kun rakennuksia on noussut sen laidoille. Aukion koillisreunalle, rakennuksen edustalle on tehty kadunvarsi-istutus. Aukio jäsentelyltään epämääräinen. Alue rajautuu kahdelta sivultaan vielä viljelyksiin tai niittyihin.

1956 - Aukion ajoliikenteen järjestelyt ovat muuttuneet. Puukujanne jatkuu aukion sisälle. Luoteislaidalle on noussut uusia rakennuksia ja yksi rakennus on korvattu uudella. Laajalahdentielle on tullut kadunsuuntainen puurivi. Ympäröivät pellot eivät enää ole viljelyssä. Munkkiniemen puistotie 25 etelä- ja pohjoispuolelle, entisten peltojen kohdalle, on tullut lammet.

1965 - Liikennettä ohjaamaan on rakennettu kiertoliittymä ja aukiolle on tullut kioskirakennus. Länsilaidalle on tehty uusi pysäköintialue. Itälaidalle on rakennettu uusi kerrostalo (valm. 1962). Munkkiniemen puistotie 25:n kohdalle on perustettu leikkikenttä.

1969 - Munkkiniemen aukion järjestelyt säilyneet samana verrattuna vuoden 1965 tilanteeseen. Munkkiniemen puistotie 25:n kohdalta on leikkikenttä nurmettunut ja sen luoteispuolelle on rakennettu uusi kenttä. Vanhan leikkikentän kohdalla näkyy vesialue eli paikka on todennäköisesti ollut liian kostea kentälle ja se on siksi siirretty. Uusi leikkikenttä valmistui 1968.

1976 - Munkkiniemen puistotie 25:n rakennus ja siihen liittyvä suurehko pysäköintialue valmistuivat vuonna 1973 (Kone Oy:n toimisto). Toimistorakennuksen vuoksi paikalla ollut leikkikenttä pieneni n. neljänneksen. Kone Oy:n toimistorakennukselle johtavalle Munkkiniemen puistotien osuudelle on istutettu puukujanne.

1988 - Kone Oy:n toimistorakennukselle johtavalle katuosuudelle 1970 -luvulla istutettu puukujanne on kasvanut isoksi.

2001 - Laajalahden aukion eteläläidalle on tullut uusi rakennus, joka valmistui vuonna 1999. Liikennejärjestelyt ovat muuttuneet ja kiertoliittymä on poistettu. Kiertoliittymän paikka erottuu hyvin, johtuen koristeaiheesta, joka on tehty sen kohdalle. Aukion pohjoispuolella olevan pysäköintialueen eteläläitaan ja aukion eteläosaan, uuden rakennuksen edustalle, on istutettu puurivit. Puistotien puukujannetta on jatekettu uusilla puilla.

2017 - Munkkiniemen puistotie 25 kohdalle on valmistumassa uusi rakennus, mutta muuten alueen tilanne on pysynyt varsin samana kuin vuonna 2001.

LIITE 8

KUVASARJA LAAJALAHDEN AUKION JA MUNKKINIEMEN PUISTOTIE 25 EDUSTAN SÄILYNEISYYDESTÄ

Kuva 118: Ilmakuvassa vuodelta 1930 näkyy Munkkiniemen puistotie 25 kohdalla linjautunut tie, jonka reunoilla erottuu jokin säännöllinen istutus tai rakenne. / HKMKA

Kuva 119: Viistoilmakuvassa vuodelta 1940 Munkkiniemen puistotien puukujanne päättyy suurin piirtein Laajalahden aukion laidalle. Aukion toisella puolella, heti aukion reunalta alkaa tietä kehystävä puu- ja/tai pensasvyöhyke. Aukion pohjoislaidalla (kuvassa oikealla) erottuu muutaman puun rivi. / HKMKA

Kuva 120: Vuonna 1952 otetussa kuvassa erottuu hyvin Munkkiniemen puistotie 25 kohdalla ollut puu-/pensasvyöhyke. / HKMKA

Kuva 121: 1950 - luvulla otetussa kuvassa Munkkiniemen puistotie 25 kohdalla on Laajalahden aukiolta johtava puukujanne. Kujannepuiden alla kasvaa joko matalaa pensasta tai jotain ruohovartista kasvillisuutta. Kuva on todennäköisesti 1950-luvun alkupuolelta, sillä taustalla ei näy vielä Munkinpolku 3 rakennusta, joka valmistui vuonna 1956. / HKMKA

Kuva 122: Vuoden 1956 viistoilmakuvassa erottuu hyvin Munkkiniemen puistotie 25:n kohdan tilanne 1950-luvulla. Vanhat pellot on muutettu kaupunkilaisten palstaviljelyksiksi. Osaa viljelyksiä kehystää pensaskasvillisuus. / HKMKA

Kuva 123: Vuonna 1956 Puukujanne ulottuu kaksirivisenä kujanteena aukion sisälle, raitiotien mutkaan saakka. Mutkan kohdalla on matalampaa kasvillisuutta ja raitiotien pysäkki. Vasemmalla erottuu aukion pysäköintialuetta kehystävä puurivi. / MVKK

Kuva 124: Viistoilmakuva vuodelta 1956; aukion kulman lähellä, Laajalahdentiellä erottuu kadun suuntainen puurivi. / HKMKA

Kuva 125: Puukujanne ja -rivi vuonna 1964. Etualalla erottuu myös uusi pysäköintialue. Munkkiniemen puistotie 22 ja 23 välissä. / HKMKA

Kuva 126: Kone Oy:n toimistorakennus rakenteilla vuonna 1972. Tällöin sen kohdalla ollut vanha kujanne korvattiin uudella. / HKMKA

LIITE 9

KUVASARJA MUNKKINIEMEN PUISTOTIEN KUJANTEEN KEHITYSVAIHEISTA

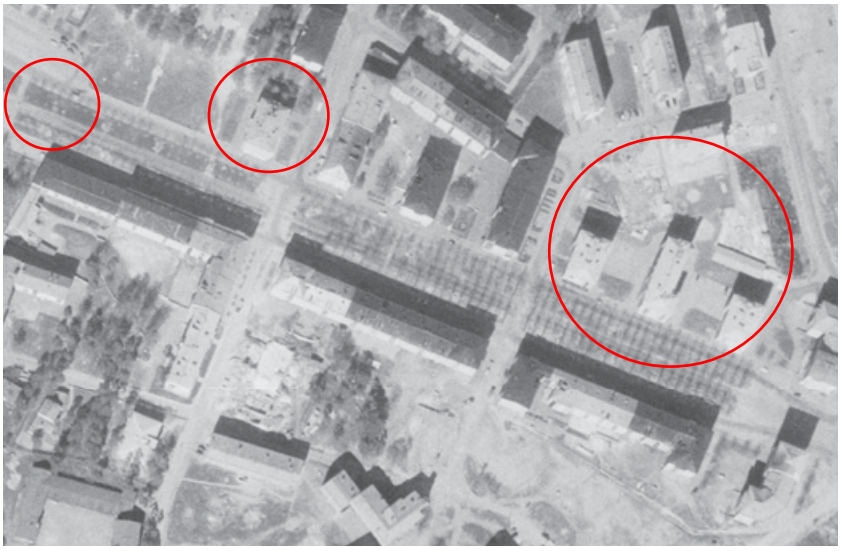
kuvat 127-130 / Ilmakuvat Helsingin kaupungin kaupunkimittaus.

1932 - Ortokuvasta erottuu selvästi, kuinka kujanne on istutettu useassa eri vaiheessa, alkaen kujanteen itäpäädystä. Kujanne on istutettu heti neljärivisenä. Raitiovaunukiskot sijoittuivat kujanteen keskelle ja ajorata sijaitsi ilmeisesti kujanteen eteläpuolella.

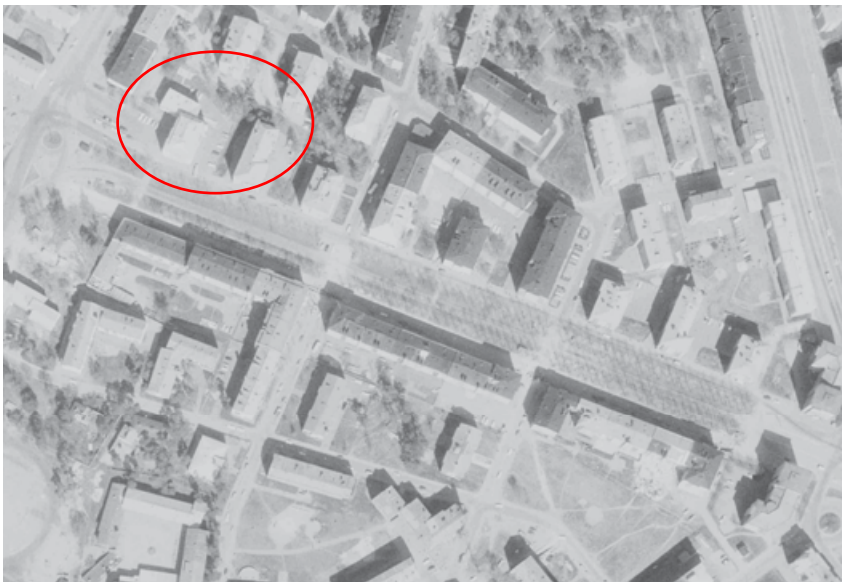

1943 - Munkkiniemen puistotien ympäristö on alkanut rakentua ja puukujanne on saanut "kehykset". Kadun eteläpuolella rakennusten julkisivut muodostavat tiiviin, muurimaisen seinän kadulle. Pohjoispuolella oleva kortteli puolestaa aukeaa kohti katua.

1956 - Munkkiniemen puistotie 3, 5, 7 ja 15 ovat valmistuneet puistotien laidalle (valmistuivat 1952). Laajalahden aukion päädyssä erottuu viimeisimmäksi istutettujen puiden varjot.

Kuvasarja jatkuu seuraavalla sivulla.

1965 - Munkkiniemen puistotie 17 ja 19 ovat valmistuneet viimeisinä rakennuksina puistotien laidalle.

Kuva 131: 2009 otetusta kuvasta näkyy, kuinka puukujanne on alkanut muuttua nelirivisestä kaksiriviseksi, erityisesi Munkkiniemen puistotien läntisemmässä (Laajalahden aukion puoleisessa) päädyssä. Kuvassa näkyy myös nurmikiveys, joka asennettiin tähän päätyyn todennäköisesti 2000-luvun alussa. / Google Streetview.

Kuva 132: Nykytilanteen ilmakuva puistotiestä. Kuvasta näkyy, että kujanteesta on jouduttu poistamaan huonokuntoisia puuyksilöitä. Puiden poistaminen tulee vähitellen rikkomaan kujanteen yhtenäistä ilmettä. / Helsingin kaupungin kaupunkimittaus.

LIITE 10

KUVASARJA PUUKUJANTEEN SÄILYNEISYYDESTÄ

Kuva 133: Näkymä Munkkiniemen puistotien puukujanteen poikki kohti viljelyksiä vuonna 1920. / MVKA

Kuva 134: Puukujanne vuonan 1938 katsottuna Munkkiniemen aukiolta. Kuvassa näkyy muotoon leikattu lehmuskujanne. / HKMKA

Kuva 135: Munkkiniemen aukiolta vuonna 1938 otetusta valokuvasta näkyy selvästi muotoon leikattujen puiden habitus. / MVKK

Kuva 136: Vuonna 1939 katualue oli sorapintainen ja reunakivi erotti ajoradan kävelytiestä. Kuvan taustalla näkyy leikatut kujannepuut. / HKMKA

Kuva 137: Noin vuonna 1940 otetussa kuvassa näkyy, että kujanne oli tässä vaiheessa nelirivinen Laajalahden laidalle saakka. / HKMKA

Kuva 138: 1930-luvulla istutettu kujanneosuuden puut lähtivät huonosti kasvuun ja tässä 1940-luvulla otetussa kuvassa lehmukset ovat vielä pieniä ja rivistä on jo poistettu huonokuntoisia puita. Ratiotiekiskojen ja ajoradan välisellä kujanteella ei ollut kävelyreittiä. Kuva on otettu Munkkiniemen puistotie 9-13 edestä. / HKMKA

Kuva 139: Keväinen kujanne Munkkiniemen puistotie 8 edustalla (kuvassa näkyvä rakennus) vuonna 1944. Tämä käytäväosuus oli puistotien ensimmäisenä rakennettu reitti. / Emil Vesterinen, Lusto, Suomen Metsäyhdistyksen kokoelma, Metsätaloudellinen Valistustoimisto

Kuva 140: Sotien jälkeen puukujanne oli selvästi hoitamaton. Kuva on Munkkiniemen puistotie 6-20 kohdalta vuonna 1949. / HKMKA

Kuva 141: Viistoilmakuva kujanteesta vuonna 1956. Kävelyreittejä ei ole kujanteen Laajalahden aukion puoleisessa päädyssä eikä kujanteen pohjoisen rivin keskellä. Laajalahden puoleinen pääty on kaksirivinen. HKMKA

Kuva 142: Vuoden 1964 viistoilmakuvassa erottuu hyvin kujanteen loppupääty, joka oli muuttunut 1950-luvulla kaksiriviseksi. HKMKA

Kuva 143: Vuonna 1966 otetussa kuvassa erottuu hyvin, että kadun Munkkiniemen aukion puoleiseen päähän on rakennettu käytävät kujanteen molemmin puolin. HKMKA

Kuva 144: Kuva kujanteen keskiosuudesta, Solnantien risteyksestä, vuonna 1971. HKMKA

Kuva 145: Kujannetta on vuosikymmenten aikana paikkailtu monesta kohtaa. / LOCI maisema-arkkitehdit Oy 2019.

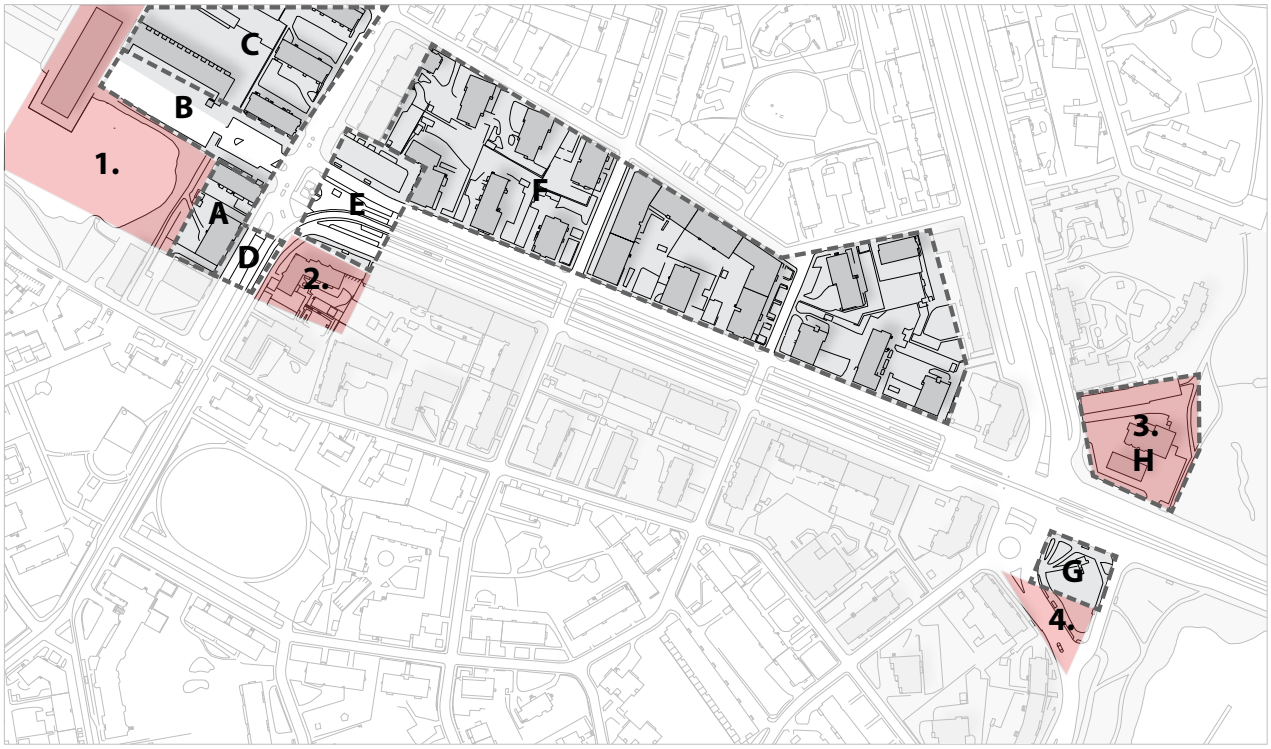
Kuva 146 yllä: Valokuva nykypäivänä Munkkiniemen puistotie 6-10 suuntaan. Kuvassa näkyy kiskojen ympärillä nykyään oleva nurmikiveys sekä kiskojen yläpuolella riippuvat valaisimet./ LOCI maisema-arkkitehdit Oy 2019.

Kuva 147 oikealla: Kujanteen puista monet alkavat olla huonohkossa kunnossa. / LOCI maisema-arkkitehdit Oy 2019.

Maankäytöllisesti ja kaupunkitilallisesti Saarisen suunnitelmasta poikkeavat alueet

Kuva 148: Alueet, jotka poikkeavat kaupunkitilallisesti ja maankäytöllisesti Saarisen suunnitelmasta.

Kaupunkitilallisesti poikkeaa Saarisen suunnitelmasta:

A. Korttelialue ei ole umpikortteli ja pihat aukeavat kadulle.
B. Puistotien puukujanteen oli tarkoitus jatkua alueella.
C. Korttelialue ei ole umpikortteli ja pihat aukeavat kadulle.
D. Katualueella on puurivi Saarisen suunnitelmasta poiketen.
E. Alue ei ole avointa aukiotilaa, vaan useat puurivit ja -kujanteet jakavat kaupunkitilaa.
F. Korttelialue ei ole umpikortteli ja pihat aukeavat kadulle.
G. Saarisen suunnittelema aukion alue on puistoa, missä sijaitsee pumppuasema.
H. Huoltoaseman kohdalla oli tarkoitus olla katualuetta ja rakennusten edustapuita.

Maankäytöllisesti poikkeaa Saarisen suunnitelmasta:

1. Rakennus sijaitsee poikittain katualueella. Puisto ja lampi sijaitsevat Saarisen suunnitteleman korttelialueen kohdalla.
2. Asuinkerrostalo sijaitsee monumentaalirakennuksen tontilla.
3. Huoltoasema sijaitsee Saarisen suunnitteleman aukion paikalla.
4. Katu/aukiotila rajautuu Saarisen suunnitelmasta poikkeavalla tavalla.

Helsingin kaupunki /
kaupunkiympäristön toimiala

Kuvailulehti

Tekijät	Pia Kuusiniemi ja Pauliina Korhonen
Nimeke	Munkkiniemen puistotien ympäristöhistoriaselvitys
Sarjan nimeke	Helsingin kaupungin kaupunkiympäristön aineistoja
Sarjanumero	14
Julkaisuaika	2019
Sivuja	98
Liitteitä	11
ISBN	978-952-331-631-7 (verkkoversio)
ISSN	2489-4230 (verkkojulkaisu)
Kieli, koko teos	Suomi
Kieli, yhteenveto	Suomi

Tiivistelmä:

Munkkiniemen puistotien ympäristöhistoriaselvitys kattaa kyseisen kadun lisäksi myös Munkkiniemen aukion sekä Laajalahden aukion alueet. Selvitysalueen kaupunkitila lähti rakentumaan 1900-luvun alkupuolella, kun M. G. Stenius -yhtiö osti nykyiset Munkkiniemen ja Haagan maat rakennuttaakseen alueelle uuden esikaupunkialueen Helsingin naapuriin. Stenius -yhtiö tilasi koko alueen kattavan asemakaavan suunnittelun Eliel Saariselta ja perusteellinen suunnitelma valmistui vuonna 1915. Kyseinen kaava oli Suomen kaupunkisuunnittelu- ja kaavoitushistoriassa hyvin merkittävä julkaisu, ja rakentunut Munkkiniemen puistotie on suunnitelman parhaiten toteutunut alue. Tänä päivänä selvitysalue on luokiteltu osaksi maakunnallisesti arvokasta Laajalahden kulttuurimaisemaa, ja Helsingin kaupunki on inventoinut alueen arvoympäristöksi, arvoluokkaan 1. Molempien arvotusten perusteluina on Eliel Saarisen suunnitelman pohjalta rakentunut kaupunginosa.

Selvitysalueen eri osat rakentuivat vuosikymmenten aikana eri tahtiin, minkä seurauksena erityisesti Laajalahden aukiolla on nähtävissä useita eri historian kerrostumia. Parhaiten Saarisen suunnitelmasta alueella toteutui katuverkoston rakenne, puistotien puukujanne sekä osa selvitysaluetta kehystävien kortteleiden rakenteesta. Alueen ympäristöhistoriallisesti arvokkaimmat toteutuneet ja säilyneet elementit ovat puistotien nelirivinen lehmuskujanne, puistotielle johtavat porttirakennukset edustaistutuksineen sekä puukujanteita pitkin avautuvat näkymälinjat. Puistotien puukujannetta hoidettiin alkujaan muotoon leikattuna näyttävänä kujanteena. Nykytiedon mukaan se on ollut ainoa muotoon leikattu puukujannekatu Helsingissä, mikä osaltaan tekee kujanteesta ainutlaatuisen.

Olisi toivottavaa, että selvitysalueen ympäristöhistoriallinen merkittävyys tulisi tänä päivänä alueella liikuttaessa paremmin esille. Tämä edellyttäisi alueen hoidon ja kehittämisen suunnittelua kokonaisvaltaisesti yhtenäisenä alueena, jolle määriteltäisiin tietyt laatukriteerit. Alueen kasvillisuuden, pintamateriaalien, varusteiden ja kalusteiden tulisi olla ympäristöhistoriallisesti arvokkaalle alueelle sopivia ja yhtenäisiä. Munkkiniemen puistotien kujanteen puut alkavat olla elinkaarensa päässä ja puukujannetta tulisi uudistamisen jälkeen alkaa hoitamaan muotoonleikkaamalla. Keskeistä alueiden jatkosuunnittelussa on, että suunnittelijat ja suunnittelua ohjaavat tahot ovat perehtyneitä Eliel Saarisen Munkkiniemi-Haaga -suunnitelman sisältöön ja suunnitteluperiaatteisiin, jotta 2000-luvun kaupunkiympäristöä voidaan kehittää alkuperäistä suunnitelmaa kunnioittavaan tyyliin. Historiallisesti arvokkaan kaupunkitilan suunnittelun tulee olla tiedostavaa muutoksen ohjaamista ja aktiivista kehittämistä siten, että ympäristön historialliset arvot säilyvät.

Avainsanat Munkkiniemen puistotie, puukujannekatu, katupuut, asemakaavahistoria, ympäristöhistoriaselvitys, Munkkiniemi-Haaga -suunnitelma, Eliel Saarinen

Helsinki

Kaupunkiympäristön toimiala huolehtii Helsingin kaupunkiympäristön suunnittelusta, rakentamisesta ja ylläpidosta, rakennusvalvonnasta sekä ympäristöön liittyvistä palveluista.